

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra sociální pedagogiky

Skrytý potenciál školní družiny

Diplomová práce

Brno 2016

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Gulová, PhD. Vypracovala: Bc. Simona Řádková

Bibliografický záznam

ŘÁDKOVÁ, Simona. *Skrytý potenciál školní družiny: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2016. 109 l., 33 l. příl. Vedoucí diplomové práce: Mgr. Lenka Gulová, PhD.

Anotace

Diplomová práce se zabývá potenciálem školní družiny, který je mnohdy společností přehlížen. Školní družina je i v dnešní době vnímána stále jako státní instituce, která slouží především k hlídání dětí v mimoškolní době.

Teoretická část se zaměřuje na představení základních pojmů diplomové práce, kterými jsou školní družina a vychovatelka. Zároveň je jedna z podkapitol věnována sociálnímu pedagogovi, neboť právě ve školní družině se nachází možnost pro jeho uplatnění. V poslední kapitole teoretické části jsou pak aktivity obou pracovních pozic porovnány prostřednictvím mentální mapy.

Empirická část postihuje kvalitativní výzkum. Výchozí platformou jsou přepisy polostrukturovaných rozhovorů, získaná data jsou analyzována metodou IPA a její výstupy se promítají v souboru společných témat.

Klíčová slova

vychovatel, školní družina, sociální pedagog, základní škola, výchova, potenciál, Interpretativní fenomenologická analýza (IPA)

Annotation

The thesis describes potential of the school clubs, which is often overlooked by society. School club is nowadays perceived as a state institution, which is primarily used for babysitting in extracurricular time.

The theoretical part focuses on the presentation of the basic terms of the thesis, which are school clubs and educators. There is also a chapter, which is dedicated to the social educator, because the school clubs are the right place for using knowledge and skills of social educator. In the last chapter of the theoretical part there are the activities of both working positions matched by mental maps.

The empirical part of this work informs qualitative research. The default position is evidenced with transcripts of interviews which has been analysed by IPA, its outcomes are reflected in a set of common themes.

Keywords

educator, school club, social educator, primary school, upbringing, potential, Interpretative phenomenological analysis (IPA)

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval/a samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Brně dne 25.března 2016

Bc. Simona Řádková

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkovala Mgr. Lence Gulové, PhD. za její přístup, odborné vedení a čas věnovaný konzultacím.

Obsah

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	12
1. ŠKOLNÍ DRUŽINA NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	12
1.1 MOTIVACE VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ Z POHLEDU SOCIÁLNÍCH TEORIÍ	16
1.2 PŘEDPOKLADY VYCHOVATELKY VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ.....	19
1.3 SOCIÁLNÍ PEDAGOG VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ	23
1.3.1 „Blýská“ se na lepší časy.....	23
1.3.2 Právní ukotvení	26
2. SPOLEČNÉ AKTIVITY SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA A VYCHOVATELE	30
VÝZKUMNÁ ČÁST	36
3. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	36
3.1 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
3.2 METODA SBĚRU DAT A JEJICH NÁSLEDNÁ ANALÝZA.....	39
3.2.1 Sběr dat	39
3.2.2 Analýza dat.....	41
3.3. RESPONDENTI VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	44
3.4 INTERPRETACE DAT - JEDNOTLIVÉ ROZHOVORY	45
3.4.1 – Jak funguje sociální pedagog.....	45
3.4.2 – Rozhovor s R1	46
3.4.3 – Rozhovor s R2	52
3.4.4– Rozhovor s R3	57
3.5.5 – Rozhovor s R4	63
3.5.6 – Rozhovor s R5	69
3.5 INTERPRETACE DAT - SPOLEČNÁ TÉMATA	74
3.5.1 MOJE ROLE	76
3.5.1.1 Ta svoboda	76
3.5.1.2 Jedná se o smysluplné zaměstnání	77
3.5.1.3 To, že můžu být kreativní.....	78

3.5.1.4 Člověk může být jenom hlídač.....	79
3.5.2 POHLEDEM DRUHÝCH	81
3.5.2.1 Rodina	82
3.5.2.2 Zaměstnavatel	82
3.5.2.3 Rodiče.....	84
3.5.3 MOJE PRÁCE.....	85
3.5.3.1 Záleží na iniciativě	86
3.5.3.2 Práce s motivací.....	86
3.5.3.3 Konkrétně se jedná o	89
3.5.3.4 Příprava doma	91
3.5.4 TIME MANAGEMENT	93
3.5.4.1 Já čas mám.....	94
3.5.4.2 Prostě málo času.....	94
3.5.4.3 Omezení prostoru.....	95
3.5.4.4 Omezení systémové	95
3.5.5 SOCIÁLNÍ PEDAGOG V DRUŽINĚ?	97
3.5.5.1 Pravomoce	98
3.5.5.2 Přidaná hodnota	99
3.5.5.3 Otázka autority.....	99
3.6 SLOVO ZÁVĚREM.....	100
ZÁVĚR.....	102
RESUMÉ.....	105
SUMMARY	105
POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE.....	106
POUŽITÁ LITERATURA	106
POUŽITÉ PRÁVNÍ PRAMENY	108
POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE.....	108
POUŽITÁ PERIODIKA	108
SEZNAM PŘÍLOH.....	109
PŘÍLOHA Č.5: PŘEPIS ROZHOVORU S R1	110
PŘÍLOHA Č.6: PŘEPIS ROZHOVORU S R2	117

PŘÍLOHA Č.7: PŘEPIS ROZHOVORU S R3	124
PŘÍLOHA Č.8: PŘEPIS ROZHOVORU S R4	130
PŘÍLOHA Č.9: PŘEPIS ROZHOVORU S R5	136

Úvod

Druhá polovina roku 2015 byla ve znamení zájmu o roli sociálního pedagoga na škole. Začala se vypracovávat Studie proveditelnosti, která měla prozkoumat školní prostředí a případné uplatnění sociálního pedagoga. Kontaktovalo mě, a nejen mě, ale i další sociální pedagogy působící na základních školách, pár studentů, kteří se rozhodli psát absolventskou, bakalářskou anebo diplomovou práci zaměřenou na působení sociálního pedagoga na základní škole. Konala se panelová diskuse na půdě pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, právě na téma činnosti sociálních pedagogů na základních školách.

Byla jsem potěšena. Pokud se lidé zajímají a píší, znamená to, že se něco děje. Možná to i předznamenává určitou změnu. Na druhou stranu jsem si uvědomila, že pokud chci svoji diplomovou práci zaměřit taktéž na téma činnosti sociálního pedagoga na základní škole, musím vymyslet něco inovativního. Představit způsobem, který ještě nikdo nevyužil. Zpracovat téma trochu z jiného úhlu pohledu. Jak na to?

Od napsání bakalářské práce, ve které jsem se věnovala zmapování zkušeností studentů, kteří působili na základních školách v rámci praxe jako sociální pedagogové, uplynuly již dva roky, a já stále na pozici sociálního pedagoga na základní škole působím. I přes zkušenosti, které mám, pociťuji, že pozice sociálního pedagoga je poněkud neukotvená. Chybí jí určité paradigma, ze kterého má člověk, pracující na škole v této pozici vycházet, chybí metodika, se kterou má oficiálně pracovat. Stále se jedná o pozici, která je hodně o kreativitě a možnostech, ke kterým se dostanete anebo které se snažíte najít či škole nabídnout. Je to pracovní pozice, jejíž náplň práce se hodně odvíjí právě od osobnosti sociálního pedagoga. Jednotné pojetí neexistuje. Ale jedná se skutečně o nedostatek anebo spíše naopak? Není to spíše přednost?

Práce sociálního pedagoga je pro mě stále velmi zajímavou pracovní pozicí, ale povoláním, které mě živí, je právě povolání vychovatelky ve školní družině na základní škole. Jelikož jsou mi obě témata velmi blízká, rozhodla jsem se je ve své diplomové práci propojit a zaměřit se právě na práci sociálního pedagoga a vychovatele ve školní družině. Je možné, aby sociální pedagog působil ve školní družině? Pokud

ano, jakou činnost by vykonával? Jaké aktivity by se z pohledu sociální pedagogiky daly ve školní družině realizovat? A mají vychovatelky zájem o aktivity sociálního pedagoga v družině?

Téma školních družin a celkově práce vychovatelů a vychovatelek je poměrně zanedbáváno a není mu ve sdělovacích prostředcích věnováno moc prostoru. V rámci oblasti vzdělávání se věnujeme a zajímáme spíše o fungování školy a ve volném čase se bavíme o neziskových organizacích a jiných institucích, které pro děti připravují zajímavé kroužky a projekty, popřípadě projektové dny. Přitom děti ve školní družině tráví poměrně dost svého času. Pokud vezmeme v potaz, že škola končí například v 11:40 a dítě odchází domů až kolem 15 či 16 hodiny, tráví tak mimo domov více jak polovinu času z všedního (pracovního) dne. Navíc družina je úžasný a kreativní prostor nejen pro děti, ale i pro její pracovníky. Skrývá potenciál, který je mnohdy nevyužitý.

Diplomová práce je rozdělena na dvě stěžejní části: teoretickou a výzkumnou. V teoretické části se blíže věnuji základním pojmům, se kterými v diplomové práci pracuji. Jedná se o stručné představení školní družiny jakožto státní instituce. Součástí je i popis práce vychovatelky, na kterou nahlížím prostřednictvím různých sociálních teorií a hledám vhodný motivační faktor. Nedílnou součástí teoretické části je i podkapitola, která je věnována působení sociálního pedagoga na základní škole. Zabývám se pokroky, které byly uskutečněny v rámci působení sociálních pedagogů na škole a taktéž právní úpravou. Velkou část věnuji Studii proveditelnosti, která byla v průběhu roku 2015 zpracována a publikována.

Ve výzkumné části se pak zabývám analýzou dat, které jsem získala z polostrukturovaných rozhovorů s vychovatelkami ze školní družiny. Jako metodu jsem zvolila Interpretativní fenomenologickou analýzu. Částečně zde opětovně pracuji s mentální mapováním. V závěru práce jsou prezentovány vzájemně provázané výstupy obou částí.

Je reálné, aby sociální pedagog našel pracovní uplatnění i v družině, tj. v odpoledním, školním režimu.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Školní družina na základní škole

Výchovné jednání se vyznačuje vždy určitým časovým rytmem, pro který musí být typická prodleva: „Od okamžiku, kdy víš, nespíchej.“ Teprve toto pozdržení naléhavosti rozhodnutí (popření kauzality akce a reakce) vytváří prostor pro etiku: „Nespíchej! Čekej s projednáním případu na vhodnou chvíli, až je ti dítě přátelsky nakloněno, až problém ztratil časem na významu, přestal být aktuální. Dítě si upřímně vyjasní, co ho vedlo ke špatnému skutku, jak ho vykonalo, co cítilo před ním, při něm a potom. (Pelcová, 2014)

Již John Locke zdůrazňoval podstatnou úlohu výchovy v životě člověka, i když spíše než na člověka se v rámci výchovy zaměřil především na výchovu chlapců, tedy mladých gentlemanů. Ta vytváří ony velké rozdíly mezi lidmi. (Locke, 1984) Pod pojmem výchova rozumíme proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji. Různá pojetí výchovy byla ovlivněna sociokulturními podmínkami, odlišnými koncepcemi pojetí člověka, akcentací jednotlivých stránek výchovného procesu. (Průcha, Walterová, Mareš, 2004)

Na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jsou školní družiny popisovány jako školská zařízení, která poskytují zájmové vzdělávání žákům z jedné nebo několika základních škol podle vlastního vzdělávacího programu, který jim umožňuje výrazně se profilovat podle zájmů a potřeb žáků. Školní družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. Podporují rovné příležitosti, nejsou selektivní, neboť přijímají zájemce bez ohledu na rasový původ, národnost, pohlaví, náboženské vyznání atp. Významnou celospolečenskou roli plní též jako zařízení výrazně přispívající k ochraně před šířením sociálně patologických jevů a rizikového chování mezi dětmi a mládeží, kterým umožňují smysluplně využít volný čas. Nezastupitelnou roli mají školská zařízení pro

zájmové vzdělávání též při objevování, podchycování a rozvíjení nadání a talentu dětí a mládeže.

Činnost školních družin dle §3 a §8 Dodatku 1: Vyhláška č. 74/ 2005 Sb., o zájmovém vzdělávání ve znění pozdějších právních předpisů:

- poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol,
- vykonává činnost ve dnech školního vyučování a o školních prázdninách (po projednání se zřizovatelem může ředitel přerušit činnost družiny v době školních prázdnin),
- může vykonávat činnost pro účastníky nebo účastníky a jejich zákonné zástupce i ve dnech pracovního volna,
- organizace zájmového vzdělávání především pro účastníky přihlášené k pravidelné denní docházce,
- umožňuje účastníkům odpočinkové činnosti a přípravu na vyučování,
- uskutečňuje se formami uvedenými v §2 písm. a), b) a f).

Školní družina specifickými prostředky naplňuje obecné cíle vzdělávání dané školským zákonem. Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností a dalšími aktivitami se zaměřením na různé oblasti. Školní družina se zaměřuje na výchovu, která posiluje komunikativní dovednosti, podporuje schopnost uplatnit se ve skupině i společnosti a přijímat důsledky svého chování a jednání. Snaží se o formování životních postojů, předkládá množství námětů k rozvíjení nadání a ke kvalitnímu prožívání volného času (Holeyšovská, 2009).

Školní družina je přednostně určena nejmladším žákům (1. až 5. třída), případně i dětem v přípravné třídě jedné nebo více základních škol a dětem v přípravném stupni jedné nebo více základních škol speciálních. K pravidelné denní docházce lze přijímat i žáky druhého stupně základní školy, žáky nižšího stupně šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře. K pravidelné denní docházce nemohou být přijati žáci, kteří jsou přijati k činnosti klubu. Ve školních družinách probíhá pestrá nabídka zájmových činností

ve známém prostředí, které dává dětem pocit bezpečí, a pro rodiče je finančně dostupná.¹

Počet školních družin zůstává v posledních pěti letech stabilní – např. ve školním roce 2012/13 jich existovalo v České republice 3 974, ve školním roce 2014/15 poskytovalo zájmové vzdělávání již 4 004 školních družin. Počet žáků zapsaných ve školních družinách v souladu se zlepšující se demografickou situací na prvním stupni základní školy roste. Ve školním roce 2014/15 stoupl počet zapsaných žáků ve školních družinách o cca 18 tisíc ve srovnání se školním rokem 2013/14. Ve školním roce 2014/15 navštěvovalo školní družinu 301 990 účastníků. Podíl žáků ve školních družinách vztažený k počtu žáků 1. stupně meziročně stoupá, a v posledních pěti letech překračuje hranici 50 % (57,0 % všech žáků 1. stupně v roce 2014/15 oproti 55,3 % v roce 2012/13).² Současný počet školních družin a dětí, které je navštěvují lze zjistit na těchto webových stránkách: <http://rejskol.msmt.cz/>.

Historickými předchůdci školních družin v našich zemích byly útulky. Kolem roku 1885 byl v Praze na Vyšehradě založen pražskou obcí první oficiální útulek pro děti školou povinné, o které se rodiče nemohli během dne starat pro nemoc nebo pracovní zaneprázdnění. (Pávková, 2002)

Malá ukázka z denního režimu útulku: *„Chovanci shromažďující se v útulku hned po škole, v prázdných půldnech o druhé hodině odpolední, a vracejí se večer o sedmé nebo osmé hodině k domovu. Kdo by bez omluvy po třikráte se nedostavil, neposlušný byl nebo jinak nehodně se choval, vyloučí se načas nebo navždy a vícekrát se nepřijme. Nejsou útulky k tomu, aby napravovaly děti zkažené, nýbrž aby mravní náказы ochraňovaly hodné.*

Jakmile se chovanci sejdou, pracují za dozoru, ale jinak zcela samostatně úlohy školní a dávají se z nich vyslýchat. Protože však útulek není pokračováním školy, věnuje se ostatní čas zaměstnání jinému, zejména hrám, kterými vývoj rozumu i citu se

¹ Pozn. lze najít zde: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

² Pozn. Veškeré informace týkající se statistiky z oblasti školní družiny byly čerpány z webových stránek: <http://www.msmt.cz/mladez/skolni-druziny>

povzbuzuje, ušlechtilému zpěvu, čtení, zábavnému i poučnému, říkání průpovědí i básní, hlavně však pracem. Hoši spravují si oděv, lepí kornouty, pletou sedadla, vyřezávají lupenkou i nožem, truhláři, robí věci ze silného drátu aj, dívky látají, zhotovují ruční práce ženské, strojené květiny atd. Kde k tomu příležitost, obě pohlaví zaměstnají se pracemi zahradními. Za příznivé pohody letní provozují chovanci hry a tělocvik na cvičišti pod širým nebem, podnikají výlety do okolí a vycházky na místa pamětihodná, navštěvují muzea, řemeslníky, závody průmyslové, v zimě se na kluzišti klouzají atd. Místy poskytují útulky chovancům svačinu, někde i oběd a večeři.

Má-li však útulek náhradou za dům otcovský, musí z něho vyloučen býti veškeren pedantismus, všechna dresura, aby se dětem neprotivil, aby jich neoloupil o jediné snad poněkud bezstarostné období života, o veselé blahé mládí. Nejlépe jest, panuje-li v útulku taková kázeň jako ve spořádané, skromné rodině. Dobré účinky blahodárných ústavů takových jeví se zdravým vzezřením chovanců, snášenlivějším chováním doma i lepším prospěchem ve škole (Taubenek, Vorovka 1982)

Později byly útulky zakládány i v jiných částech Prahy a v dalších městech. V roce 1931 byly útulky přejmenovány na družiny pro školní mládež. Byly zřizovány jako sociální a výchovná zařízení, podporovaly školní výchovu a umožňovaly matkám chodit do práce. Družiny mládeže nebyly součástí školské soustavy. Její součástí se staly až školským zákonem z roku 1948, který je ustanovil jako mimoškolní zařízení, ale nebyly součástí škol. K zásadnější změně došlo až přijetím zákona o soustavě výchovy a vzdělávání z roku 1960. Zákon stanovil, že pro žáky 1.-5. tříd budou zřizovány školní družiny, pro žáky 6.-9. tříd školní kluby. Obě zařízení se stala organickou součástí škol, odpovědnost za jejich řízení převzali ředitelé škol. (Pávková, 2002)

1.1 Motivace ve školní družině z pohledu sociálních teorií

„Sociální teorie je praktické myšlení o tom co znamená věda a vědecký postoj s ohledem na sociální svět“. (Harrington, 2006) Nesprávnou cestou je třeba projít, aby se ukázalo, že je scestná. Tato otřepaná pravda je v naprostém souladu se zásadou konstruktivismu, který zkoumá způsoby, jakými si my lidé vytváříme vlastní skutečnost. Skutečnost, kterou může být například právě motivace pro výkon určitého povolání. Jeden z hlavních představitelů radikálního konstruktivismu, psycholog Ernst von Glasersfeld, o tom píše: *Živý organismus si konstruuje vědění k tomu, aby uspořádávalo proud prožívání, který je sám sobě beztvářý, do pokud možno vybavitelných prožitků a do relativně spolehlivých vztahů mezi nimi. Možnosti, jak takový řád konstruovat, determinují neustálé předchozí kroky v konstrukci. To znamená, že „skutečný“ svět se vyjevuje výhradně tam, kde troskotání umíme popsat a objasnit vždy pouze v oněch pojmech, kterých jsme použili k výstavbě troskotajících struktur, nemůže nám nikdy zprostředkovat obraz světa, který bychom mohli učinit zodpovědným za toto troskotání. (Watzlawick, 1995)*

Z pohledu fenomenologického je samotná „čistá“ realita oproštěná od subjektu je pro nás navždy nezjistitelná a nepoznatelná (nevyzkoumatelná). Pokud tedy nemůžeme zkoumat fakta sama, je lidská zkušenost jediným vodítkem, jediným klíčem k poznání fenoménů, z nichž sestává náš svět. (Gulová, Šíp 2013). Fenomenologická analýza každodenního života, či spíše subjektivního prožívání každodenního života, zamítá jakékoliv příčinné či genetické hypotézy, stejně jako domněnky o ontologické podstatě analyzovaných jevů. (Berger, Luckmann, 1999)

Mannheim vytvořil termín „relacionismus“ (jako protiklad pojmu „relativismus“), aby tak označil epistemologickou perspektivu své sociologie vědění – nebyla to kapitulace myšlení před společensko-historickými relativitami, ale uvážlivé uznání skutečnosti, že vědění musí být považováno za vědění vždy z určitého úhlu pohledu. (Berger, Luckmann, 1999) Bourdieu hovoří na jedné straně o strukturních požadavcích moderní společnosti, na straně druhé zdůrazňuje individuální dispozice každého člověka k určitému jednání. Objektivní struktura vytváří subjektivní dispozice k jednání, jež zpětně posilují její existenci. Je to reciproční vztah, v němž nelze ani

strukturu, ani jednání pojímat izolovaně. Zatímco podle Bowlese a Gintise leží příčiny reprodukce sociálního postavení v podobnosti vzdělanostní a zaměstnanecké struktury moderní společnosti, podle Melvinea Kohna stojí za reprodukcí sociálního statusu podobnost mezi rodinnými hodnotami a typem povolání, které rodiče vykonávají. Profesní zkušenost formuje hodnotovou orientaci rodičů. Promítá se do jejich postoje k dětem, do způsobu jejich výchovy. Kohn považuje hodnoty za klíčový sociologický koncept, protože propojují společenskou pozici s chováním. To, jaké má člověk sociální postavení, ovlivňuje hodnoty, které vyznává. Efektem těchto hodnot jsou pak postoje, názory a v konečném důsledku také chování člověka. Složitější je odpověď na otázku, zda a do jaké míry zaručuje vzdělání svým držitelům vyšší sociální status, než jaký mají lidé s nižším vzděláním. Do odpovědi zde vstupují generační souvislosti a spolu s nimi celkový vývoj ekonomiky. Upozorňuje na to takzvaný Andersonův paradox. (Keller, Tvrdý, 2008)

Důvodem k volbě zrovna družinového tématu byla především osobní angažovanost a stereotypní pohled na osobu vychovatelky ve školní družině, se kterým jsem se v posledním roce setkala. Již třetím rokem pracuji jako vychovatelka ve školní družině na základní škole. Při nástupu jsem byla nadšená. Nadšená z toho, že konečně po pěti letech opětovně pracuji v oboru, ve kterém bych skutečně pracovat chtěla a na který se připravuji v rámci svého studia, s cílovou skupinou, se kterou jsem pracovat vždy chtěla. Práce s dětmi je různorodá a inspirativní. Nadšení po roce vystřídal mírné zklamání, z toho, jak to může v družině anebo spíše na pracovišti fungovat. Přišlo mi, že zde chybí určitá motivace. Nejlepší motivací je podle mě radost z toho, co děláte, a taktéž ocenění toho, co děláte. V neposlední řadě je to přátelské a vstřícné pracovní prostředí, přátelský pracovní kolektiv a odpovídající finanční ohodnocení.

Zároveň se mě několik starších učitelů ptalo na to, o mám v plánu dál s dovětkem, že snad v družině nebudu zůstat natrvalo. Ptala jsem se sama sebe „Proč ne? Není to přece tak špatné anebo se mýlím?“ Je práce vychovatelky ve školní družině atraktivní? *S atraktivností pozic, jež vzdělání zprostředkuje, souvisí také výše příjmu, který absolventům škol zajišťuje. Také zde je výrazný rozdíl mezi vysokoškoláky a jedinci s nízkou úrovní vzdělávání. Tento rozdíl zůstává znatelný a rentabilita vzdělání se potvrzuje i v případě, kdy z příjmů vysokoškoláků odečteme náklady na vzdělání*

a ušlou mzdu po čas studia. (Keller, Tvrď, 2008). Z hlediska finančního ohodnocení není práce vychovatelky skutečně atraktivní pracovní pozice, ale na druhou stranu se nedá mluvit vyloženě o finančním strádání.

Složitější je odpověď na otázku, zda a do jaké míry zaručuje vzdělání svým držitelům vyšší sociální status, než jaký mají lidé s nižším vzděláním. Je vyšší vzdělání zárukou vyššího sociálního statusu? Do odpovědi zde vstupují generační souvislosti a spolu s nimi celkový vývoj ekonomiky. Upozorňuje na to takzvaný Andersonův paradox. *Již počátkem šedesátých let 20. Století americký badatel C.A. Anderson (1961) zjistil, že synové s vyšším vzděláním, než jaké měl jejich otec, nejsou chráněni před sestupnou mobilitou v podobě hůře placeného místa. A naopak synové se vzděláním nižším, než bylo otcovo, mohou projít vzestupnou mobilitou. Zároveň se ovšem ukazuje, že vzdělanější synové v průměru častěji zvýší své postavení ve srovnání s otcem než synové méně vzdělaní, a synové méně vzdělaní v porovnání s otcem projdou sestupnou mobilitou častěji než synové v porovnání s otcem vzdělanějším. Z toho plyne, že ten, kdo chce vylepšit svoji pozici oproti pozici otcově, musí usilovat o vyšší diplom, než jaký měli rodiče, a to přesto, že takový diplom nezaručuje zlepšení pozice automaticky (Keller, Tvrď, 2008).*

Zároveň bych zmínila Jaye MacLeoda a jeho vzdělanostní aspirace. Zaměřil se na kulturní reprodukci dělnické třídy v Británii, která poukázala na roli hodnot, s nimiž dítě vstupuje na školní půdu. Ukázala, že prostředí, z něhož dítě pochází, významně ovlivňuje jeho pochopení role vzdělání ve společnosti. I když lze chápat profesní ambice a ctižádost jako reakci na socioekonomickou strukturu společnosti (společnost něco nabízí), přesto podle MacLeoda definice, jestli je společnost otevřená nebo uzavřená, zůstává na rovině jednotlivých individuí. Podle toho, jak jedinci vnímají možnost společenského úspěchu, přijímají nebo odmítají ideologii úspěchu, formulují velikost svých profesních aspirací (to, co chtějí), a tak do jisté míry ovlivňují, jaké vzdělání získají a v jaké zaměstnání skončí.³

³ KATRŇÁK, Tomáš. *Sociální a kulturní reprodukce společnosti v teoretické perspektivě* [online]. Brno [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://fsslvt.fss.muni.cz/~katrnak/articles/reprodukce.pdf>

1.2 Předpoklady vychovatelky ve školní družině

V zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, je v § 16 uvedeno, že vychovatel získává odbornou kvalifikaci následujícím způsobem:

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na vychovatelství nebo sociální pedagogiku,
- b) vysokoškolským vzděláním podle § 7 až 12 s výjimkou § 11,
- c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku,
- d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene c) a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství nebo sociální pedagogiku, nebo studiem pedagogiky,
- e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na přípravu vychovatelů, nebo
- f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu střední školy a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na vychovatelství.

Následně právní norma pokračuje v odstavci 2, který se věnuje vzdělání, kterým by měl disponovat vychovatel, jenž vykonává přímou pedagogickou činnost ve školském výchovném a ubytovacím zařízení nebo v jeho oddělení zřízeném pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, nebo ve školském zařízení pro

preventivně výchovnou péči, získává odbornou kvalifikaci. Měl by splňovat následujícím vzděláním:

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku pro vychovatele nebo sociální pedagogiku, nebo
- b) vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.

Dle právního ukotvení můžeme vidět, že vzdělání v oblasti sociální pedagogiky je pro vychovatelku přímo žádoucí, doporučené.

Základní předpoklady pro výkon role vychovatelky či vychovatele ve školní družině (Hájek a Pávková, 2011):

- Osobnostní dispozice (kladný vztah k dětem, vysoká míra empatie – vcítění, umí s dětmi efektivně jednat, vytváří příznivé sociální klima ve třídě, fyzicky zdatná, organizační dovednosti, má smysl pro humor)
- Dovednosti (ovládá širokou škálu volnočasových aktivit)
- Vzdělanostní předpoklady (má všeobecný přehled minimálně na úrovni středoškolského vzdělání, má vědomosti o věkových zvláštностech dětí zejména mladšího školního věku, zná sociální psychologii, umí teoretické poznatky uplatnit v praxi).

Docela mě pobavilo jedno doporučení na cvičení pro vychovatelky. *Podívejte se ráno do zrcadla, příjemně se vylad'te a pokuste se tento výraz udržet po celý den, aby děti z vašeho oddělení měly pocit, že je vám s nimi dobře, a rády se na vás dívaly. Láskyplná atmosféra vám pomůže při výchovné práci. Snadněji se dětem budou plnit úkoly od osoby, která je má ráda a kterou mají rády ony. Pokud se chcete jen mračit, děti se budou mračit na vás (Hájek a Pávková, 2011).*

Celkově nás pracuje na pracovišti deset ve věku od 27 do 60 let, což je poměrně pestré zastoupení, kdy se můžeme vzájemně doplňovat, podporovat se a inspirovat se. Ovšem toto pestré věkové zastoupení je podle mého názoru i zdrojem některých nedorozumění, kdy každá z nás má poněkud odlišný názor na aktivity, které s dětmi realizujeme. Představa vlastního utváření identity nebere v úvahu jistě zakořeněné, zakotvené a habitualizované aspekty identity, zejména ty, jež jsou spojeny s genderem a sexualitou a jež nejsou tak snadno přístupné vlastnímu utváření. (Harrington, 2006)

Z pohledu sociální pedagogiky je práce vychovatele či vychovatelky ve školní družině dozajista prací zajímavou, pestrou a jako vystudovaný sociální pedagog se mohu na této pracovní pozici docela dobře vyřádit, čímž chci říct, že mohu uplatnit mnoho z toho, co se během studia naučím. Stále je ovšem na práci vychovatelek nahlíženo poněkud stereotypně a někdy jsou brány spíše jako místo, kde mohu dítě nechat, když musím pracovat a zároveň vím, že je o něj postaráno a neběhá tak bezprizorně venku. Příklady negativního vnímání školní družiny (Hájek, Pávková, 2011):

- družina je vnímána jako nutnost, aby děti neběhaly s klíčem na krku,
- rodiče neznají program družiny,
- děti přijdou co chvíli zmazané a rodiče nevědí proč,
- vychovatelky se střídají a rodiče nevědí, která pracuje s jejich dítětem,
- vychovatelky neznají děti jménem.

Dříve nebo později každý člověk naráží na situaci, v níž jeho získané vědomosti, vrozená inteligence nebo nabyté zkušenosti se ukáží jako nedostatečné a člověk dočasně, nebo také trvale, nedosahuje žádoucích výsledků (Marušiak, 1967). Dochází tak k zmaření vytyčeného cíle a to je vskutku frustrující.

Život a výchova dnešních dětí, dospívající mládeže a mladých dospělých probíhá v různých prostředích: většinou nejprve u rodičů a později, po založení vlastní rodiny, také s partnerem a dětmi; ve škole, v přípravě na profesi a později ve světě práce; ve volném čase a jeho zájmových či společensky prospěšných aktivitách; v prostředí ovlivňovaném médií; v obci a dalších veřejných prostředích až po celostátní a mezinárodní dimenzi.

Volnočasové aktivity uskutečňované v těchto prostředích mají různý obsah a dosah, hodnotové zaměření a účinky a pomáhají utvářet jednotlivce, jejich skupiny, mladou generaci, celou společnost. Často se prolínají, protínají a navzájem podporují, někdy se však ve svém účinku míjejí nebo si navzájem překáží. Ze všech těchto důvodů význam výchovného zhodnocování volného času trvale roste. (Hofbauer, 2004)

1.3 Sociální pedagog ve školní družině

1.3.1 „Blýská“ se na lepší časy

Představte si obrázek, na kterém je zobrazena ordinace psychoterapeuta se známým červeným gaučem, na kterém leží jeho klient, o kterém můžeme prozradit pouze to, že je to jednorozec. Pokud se zadíváte pozorněji, zjistíte, že je jeho výraz naprosto výstižný. Vykulené oči jednorozce mohou předznamenávat, že zřejmě prožívá jednu z krizí, jestli situační anebo tranzitorní či krizi zrání dle typologie od Baldwina, nechám již na vás, ale ze strany psychoterapeuta se mu dostává jedné zásadní rady. Tato rada zní „You need to believe in yourself.“ Myslím si, že podobně je na tom i sociální pedagog v dnešní době. Musí si nejen věřit, ale taktéž věřit sám v sebe, ve své schopnosti, ve svou uplatnitelnost.

V rámci cvičení, které jsme prováděli v předmětu Psychologie vedení lidí, jsme měli na spolužákovi, se kterým jsme zrovna spolupracovali, říci, co na něm obdivujeme, co se nám na něm líbí, zkrátka jej ocenit. Moje spolužačka mi řekla, že obdivuje, jak se snažím prosazovat práci sociálního pedagoga na základní škole, ikdyž tomu není současná společnost mnohdy nakloněna a občas se jedná o pomyslný boj s větrnými mlýny, čímž mě překvapila a zároveň i potěšila.

Zajímavé stanovisko mi sdělila i jedna z respondentek, se kterou realizovala rozhovor. Její studijní profilací, jejím oborem je taktéž sociální pedagogika. Když jsem se jí zeptala, zda se jí její okolí ptalo, co znamená sociální pedagogika, odpověděla mi následující: „*Ne, my jsme se pořád ptali, co z nás vlastně bude.*“ (R4)

K otázce identity sociální pedagogiky je poměrně poutavý článek od Jiřího Pospíšila, který můžete najít v časopise Sociální pedagogika č.1/ 2015. Uvádí zde: „*Sociální těžiště má sociální pedagogika společné se všemi podobnými či blízkými obory, zejména se sociální prací. Pedagogické těžiště z ní však činí disciplínu, která tuto rovinu bude vždy přesahovat (transcendovat). Paradoxní ovšem je, že radikální překonávání tohoto napětí by patrně sociální pedagogiku redukovalo natolik, že by ji připravilo o její vlastní identitu. Pro toto základní napětí, které tolik trápí všechny, kdo*

chtějí sociální pedagogiku studovat a zejména ty, kteří ji chtějí aplikovat, je nejen obtížná definice oboru jako taková, ale také jeho prezentace a vymezení ve vztahu k ostatním. Její neurčitost, neustálé napětí mezi pedagogickým a sociálním, způsobuje však nejen problémy, ale je rovněž životodárnou půdou, v níž se může projevovat kreativita studentů i pracovníků v praxi. Sociální pedagogika v tomto smyslu není určena těm, kdo touží po stabilitě klidného a dobře ohraničeného oboru, ale poskytuje nemalé příležitosti těm, kdo jsou sami o sobě dynamičtí a flexibilní.“

Jedná se o článek, který měl odbornou veřejnost navnadit na diskusi s ústředním tématem uplatnění sociálního pedagoga v sociálních službách. Srovnání činnosti sociálního pedagoga a sociálního pracovníka. Je možné, aby sociální pedagog pracoval jako sociální pracovník? Jedna z dalších zásadních otázek, která hýbe světem sociální pedagogiky. Vidíte, že uplatnění sociálního pedagoga má mnoho podob, stále je zde mnoho možností, které postupně objevujeme a snažíme se nějak „legalizovat“ ve společnosti.

Ačkoliv je pozice sociálních pedagogů na základních školách stále nejistá, oficiálně jej v katalogu profesí nenajdeme a ani není zařazena mezi pracovníky, kteří mohou utvářet školní poradenské zařízení, připadá mi, že jisté pokroky se skutečně objevily. Jedním z nich je zpracování Studie proveditelnosti, jejíž shrnutí se v podstatě vyslovuje pro fungování sociálních pedagogů na školách. Studie proveditelnosti byla zpracována v rámci projektu „Kudy vede cesta“, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, s cílem posoudit možnost zavedení pozice školního sociálního pedagoga na základních a středních školách v České republice. Dokument můžete nalézt pod názvem Zavedení pozice sociálního pedagoga do škol.

Druhým znakem pokroku je zařazení nového předmětu, Sociální pedagog v praxi, do nabídky volitelných předmětů pro studenty jak prezenčního, tak i dálkového studia pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Studenti mohou na vlastní kůži vyzkoušet, co obnáší práce sociálního pedagoga na základní škole. Líbí se mi především to, že je plně na studentech, co budou na škole realizovat, jak budou pozici sociálního pedagoga na škole představovat. Mají k dispozici konzultanta, metodika,

styčnou osobou pro tento předmět, se kterým se pravidelně setkávají a mohou probrat věci, které řeší. V prvním semestru, kdy byl předmět nabídnut, se do něj převážně zapsali studenti dálkového studia, kteří na základních školách vesměs působí právě jako vychovatelé ve školní družině. Bohužel semestr je velmi krátké období, aby se dalo nějak zhodnotit, navíc, když nastoupili do již rozjetého školního roku. Po roce by bylo možné nějak zhodnotit.

Když jsem se o uplatnění sociálního pedagoga bavila s jednou redaktorkou, položila mi otázku, zda si myslím, že sociální pedagog vychovává anebo vzdělává. Která z těch činností v rámci aktivit převládá anebo mi měla převládat? Já si myslím, že je to kombinace obou a ještě něco navíc. Právě ta pomyslná přidaná hodnota.

Asi se budu opakovat, ale podle mě je síla a jedinečnost sociálního pedagoga jakožto oficiální pozice na základní škole, právě v tom, že je pro žáky, a nejen pro ně (nabízí se ještě pedagogové, rodiče), průvodcem. Nabízí jim možnosti osobnostního rozvoje, otevírá obzory a nabízí otevřený a bezpečný prostor, ve kterém se nemusí ostýchat se vyjádřit a projevit názor. Nabízí možnost diskutovat nad aktuálními a někdy i kontroverzními tématy. Například v prosinci jsem pro žáky sedmých tříd realizovala projektový den zaměřený na téma uprchlictví.

Téma jsem vybrala nejen z důvodu aktuálnosti, ale především z neustálé masáže médií a taktéž nesmyslných poznámek, které se každý den objevovaly na sociálních sítích. Mnohdy naprosto nepodložených. Říkala jsem si, že je to skvělá příležitost společně se žáky si tohle téma trochu ujasnit a říct si, kde je vlastně ta pravda.

Pozvala jsem studenty pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kteří pracovali jako dobrovolníci a pomáhali uprchlíkům na hranicích. Žáci tak dostali, myslím si, jedinečnou příležitost vidět tzv. uprchlickou krizi z jiného úhlu pohledu, toho skutečného. Zároveň mohli se studenty debatovat a nebáli se sdílet i negativní postoje k uprchlíkům.

1.3.2 Právní ukotvení

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů v § 1 definuje, kdo může být pedagogickým pracovníkem.

Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb.

Následně v §2 odstavec 2 u vedeno, kdo vykonává přímou pedagogickou činnost. Jedná se o následující profese:

- učitel,
- pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, vychovatel,
- speciální pedagog,
- psycholog, pedagog volného času,
- asistent pedagoga, trenér, vedoucí pedagogický pracovník.

Bohužel naprosté ignorování sociálního pedagoga pokračuje i v dalších právních dokumentech. Není uveden v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen školský zákon) v rámci školního poradenského zařízení, ikdyž dle výčtu činností uvedených v § 116 školského zákona by klidně mohl. Dalším dokumentem je vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Ani Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020 (ani předchozí verze na období 2011-2015), ani

Strategie vzdělávací politiky 2020 se o sociálním pedagogovi, natož o školním sociálním pedagogovi, nezmiňuje. Pozice je nicméně zmíněna v současné verzi návrhu Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání (jako součást personálního zajištění inkluze na MŠ, ZŠ i SŠ), a je uváděna jako jedno z opatření ve Strategii boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015.⁴

V kontextu boje proti sociálnímu vyloučení je sociální pedagog chápán jako nástroj specificky zvýšení inkluzivity základních a středních škol a podpory úspěšných vzdělávacích kariér sociálně znevýhodněných žáků. Strategie s ním počítá jako s běžnou součástí školních poradenských pracovišť a předpokládá jeho zavedení na všech základních a středních školách. (Zavedení pozice sociálního pedagoga do škol – studie proveditelnosti)

Strategie je rozdělena do šesti kapitol podle témat, ke kterým se v období září – prosinec 2010 scházely pracovní skupiny složené ze zástupců resortů, obcí a odborné veřejnosti.

Každá kapitola je strukturována následovně:

1. Výchozí stav
2. Klíčové problémy
3. Vize
4. Seznam priorit
5. Opatření (zde uveden název, popis opatření, indikátor plnění, gesce, spolugesce, termín, finanční bilance)

Jedná se o témata: 1. Bezpečnost; 2. Bydlení; 3. Sociální služby, rodina a zdraví, 4. Vzdělávání, 5. Zaměstnanost a dávkové systémy, regionální rozvoj; 6. Regionální rozvoj

Zaměřím se na kapitolu věnující se tématu vzdělávání. Zde je sociální pedagog uveden hnedka ve třech opatřeních v rámci tří odlišných priorit. Je uvedený jako součást

⁴ Strategie boje proti sociálnímu vyloučení se zaměřuje na jeden z největších sociálních problémů České republiky v současnosti, který se nejviditelněji projevuje vznikem sociálně vyloučených lokalit

opatření 4.5.1.3.: Začlenit školní poradenská pracoviště do standardního financování škol v rozsahu závisícím na počtu žáků školy u Priority 1: Změna financování mateřských, základních a středních škol. V tomto opatření je sociální pedagog zmíněn jako jeden z členů školního poradenského pracoviště.

Dále je zmíněný v rámci opatření 4.5.4.3.: Vytvořit systém minimální závazné podpory studentům středních škol v rámci priority 4: Posílení kvality profesní přípravy a podpora středního školství, a v opatření 4.5.7.4.: Standardizace a obsahové vymezení práce sociálního pedagoga při základních a středních školách (priorita 7 – Posílení metodické připravenosti budoucích i stávajících pedagogických pracovníků), které můžeme považovat za stěžejní a proto jej zde uvedu v celém znění:

Cílem opatření je standardizovat a obsahově vymezit práci sociálního pedagoga při základních a středních školách. Pedagogické i další fakulty českých vysokých škol vzdělávají studenty v oborech sociální pedagogika, nicméně ani zákon o pedagogických pracovnících, ani katalog profesí jej neuvádí. Sociální pedagog přitom zpravidla získává kompetence potřebné výkonu práce metodika prevence či výchovného poradce, kteří jsou v současných školách přítomni většinou pouze formálně, může realizovat profesní přípravu, komunikovat s rodinou, s OSPOD apod.

Opatření zahrnuje:

- Zařazení sociálního pedagoga do zákona o pedagogických pracovnících.
- Vytvoření standardu práce sociálního pedagoga obsahující dosavadní úkoly výchovných poradců, realizaci profesní přípravy, komunikaci mezi školou a rodinou, mezi školou a OSPOD a komunikaci mezi ZŠ a SŠ, u sociálních pedagogů při středních školách pak také výběr vysoké/vyšší odborné školy a podporu při přípravě k přijímacímu řízení na vysokou/vyšší odbornou školu.
- Začlenit sociálního pedagoga do školního poradenského pracoviště.

Na facebooku existuje skupina, která je pojmenována jako Google poezie. Jedná se o internetový projekt zaměřený na hledání poezie ve výsledcích takzvaného našeptávače googlovského vyhledávání. Od května roku 2015 je možné Google poezii získat i v knižní podobě. Občas tu narazíte na vtipné varianty a docela se pobavíte nad

tím, co jsou lidé schopní vymyslet. Pokud do google vyhledavače napíšete sociální pedagog na základní škole, vyjede vám několik odkazů, převážně odkazy na absolventské práce studentů pedagogických fakult v Brně a Olomouci. Zároveň zde najdete odkaz na webovou stránku www.ceskeskoly.cz, kde je článek, který opravdu ve stručnosti sepisuje poznatky z projektu „Kudy vede cesta: Role a uplatnění sociálního pedagoga na základních a středních školách“.

U článku je následná poznámka: *„Proboha, nejsou peníze ani na speciální pedagogy nebo psychology na školách. A to ani na snížené úvazky. Ted' mluvím především o školách v menších městech a vesnicích. Navíc, pokud by tam byl speciální pedagog s etopedickým zaměřením, spláchla by se tím i role sociálního pedagoga. Jinak můj manžel studoval sociální pedagogiku (pracuje ve státní správě, ne ve školství) a podobných sociálních pedagogů, jako je on tu chodí tisíce. Jsou to lidé, kteří tuto školu dodělali kvůli své profesi, ale netroufli by si jít pracovat do školství.“*⁵ Mě osobně taková poznámka docela zamrzí.

Ačkoliv na užití podobných vyjádření měla autorka rozhodně právo a doufejme, že její slova byla podložena prožitou zkušeností anebo zkušeností osob blízkých, je prostě smutné, že se sociálnímu pedagogovi na základní škole moc „nefandí“.

Co je moje vize? Ráda bych, aby se sociální pedagogové, kteří již na školách fungují, pravidelně setkávali, třeba jen jednou za 3 měsíce, a společně se pobavili nad svojí činností. Nad případy, které řeší a zároveň dali dohromady i nějakou metodiku, která by posloužila nejen pro budoucí sociální pedagogy, ale především pro odbornou i laickou veřejnost. Ujasnila tak představu ředitelů a pedagogů o tom, jak jim může sociální pedagog při jejich práci pomoci, jak jim může být prospěšný.

⁵ Článek i s poznámkou lze najít zde: <http://www.ceskaskola.cz/2015/07/kudy-vede-cesta-role-uplatneni.html>

2. Společné aktivity sociálního pedagoga a vychovatele

Volný čas je dnes významnou oblastí života a výchovy, časem očekávání a rizik. Mimořádný význam má pro děti a mládež, nejmladší a perspektivní součást společnosti, která spolu s generacemi dospělých a za jejich aktivního podílu zajišťuje jak kontinuitu, tak také nezbytnou inovaci dalšího vývoje. (Hofbauer, 2004)

Zároveň prostředí, v němž člověk vykonává rozmanité aktivity ve volném čase, výrazně zasahuje do životního stylu a rytmu každého lidského jedince. Volnočasové prostředí poskytuje nejrozličnější příležitosti pro seberealizaci člověka. (Přadka, Knotová, Faltýsková, 2004).

A možná proto se také jedná o jednu ze stěžejních oblastí zájmu právě sociální pedagogiky, ve které se mohou absolventi studijního oboru sociální pedagogiky realizovat. Aristoteles volný čas chápal jako protipól práce, ale nechápal ji v rozporu s volným časem. „*Ne volný čas je hranicí práce, ale je to práce, která je hranicí volného času. Ten se má naplnit uměním, vědou a filozofií (Aristoteles, 1979, str. 85)*“ Ve Velké didaktice J.A. Komenský (1954) dělí 24 hodinový čas na tři osmičky. Osm hodin připadá na spánek, starostlivost o zdraví, jídlo, oblékání, osm hodin na vykonávání školních povinností a domácích prací a osmu hodin na odpočinek, hry, volnočasové aktivity.

Jako vychovatelka ve školní družině pracuji již třetím rokem. Přijde mi, že se jedná o jedno z těch akčnějších a kreativnějších zaměstnání, i když to tak není vůbec prezentováno. Každý den je jiný, přestože děláte stále to stejné, jste ve stejném kolektivu, ale vždy se objeví tolik proměnných, které rovnici dne kapánek pozmění. Zároveň je to práce zodpovědná, vždyť máte na starosti „bandu dětí“, kterým právě skončilo povinné vyučování. Zapomeňte na to, že budou v klidu a tichu sedět v lavicích a vymalovávat obrázky.

Navzdory profesionální kompetenci musí být vychovatel připraven jakoby začínat stále znovu. Jde o antinomii mezi řemeslnou rutinou, bez níž není možné

vykonávat žádnou profesionální činnost, a nárokem na jedinečnost výchovné situace a vychovávaného. Rutinérství je zhoubou výchovné i učitelské práce, avšak bez určité rutiny se nikdo, kdo pracuje s lidmi, neobejde, a to především v situacích, kdy se musí postarat o druhé a sám by (kvůli nemoci nebo životním obtížím) potřeboval pomoc. (Pelcová, 2014)

Jako sociální pedagog pracuji již čtvrtým rokem. Ano, stále je to práce na částečný úvazek, nejedná se o plný pracovní úvazek, ale když srovnám, kolik času mi zabírají přípravy a realizace lekcí či projektových dní, беру to jako pořádný pracovní úvazek. A především z toho důvodu, že pracuji jako vychovatelka i sociální pedagožka, rozhodla jsem se prozkoumat, co mají tyto dvě pracovní pozice společného anebo naopak a zmapovat prostředí školních družin pro případné působení sociálního pedagoga do budoucnosti.

Existují vůbec propojovací body? Jak byste na tuto otázku odpověděli právě vy? Ptala jsem se vychovatelek, se kterými jsme realizovala rozhovory pro výzkumnou část diplomové práce, a padaly vesměs různé odpovědi.

Dřív se pravděpodobně nic takového neřešilo, nic takového nebylo a bylo to v podstatě v popisu práce každé učitelky, vychovatelky jakoby všechno tohleto měli zastat. Teď, když je tahle pozice vynalezena, tak na mě to působí tak, že je to odborník přímo na tu danou oblast a tomu se jakoby věnuje, primárně, hlavně, ale myslím si, že dobrá učitelka anebo dobrý učitel i vychovatelka by měli umět zastat tuhleto pozici. (R1)

V podstatě narážíme na častý argument, který je proti vytvoření sociálního pedagoga jakožto nové pracovní profese, kterou lze zařadit do školního poradenského pracoviště. Vždyť na škole mohou už fungovat a fungují speciální pedagogové a psychologové. Navíc na každé škole je metodik prevence a výchovný poradce. Proč by měl k tomu všemu být ještě sociální pedagog? Jeho anebo její pracovní činnost mohou zastat jiné profese, které již na škole působí.

Každopádně oba dělají výchovnou práci. (R2)

Výchova. Průsečík práce vychovatele a sociálního pedagoga. Zajisté se prioritně bavíme o výchově žáků. Obě profese pracují s žáky a snaží se je mimo jiné osobnostně a sociálně rozvíjet.

Osobnostní a sociální výchova jako průřezové téma (dle Rámcového vzdělávacího programu) má za úkol rozvíjet praktické životní zkušenosti žáků. Smyslem osobnostní a sociální výchovy je pomáhat všem žákům utvářet si praktické životní dovednosti, dále pomáhá žákům hledat vlastní cestu ke spokojenému životu a kvalitním mezilidským vztahům. (Valenta, 2012)

On by měl vycházet z té vychovatelky jako takový. (R5)

Tak je to člověk, který by měl pracovat s dětma. (R4)

Já myslím, že spíš dopomáhat ke stmelení kolektivu ve třídách, řešit krizové situace. Tam si myslím, že je k užitku. Spolupráce s třídním učitelem, popřípadě i s vychovatelkou. (R3)

Jedním z výsledků výzkumné části diplomové práce, je vytvoření mentální mapy aktivit, které spadají do obsahu činnosti vychovatelek ve školní družině (Příloha č.1, strana 33). Jedná se o souhrn aktivit, který byl vytvořen na základě realizovaných rozhovorů s informanty. Způsob vypracování je popsán v kapitole 3.5.3, která nese název Moje práce. Ráda bych tuto mentální mapu porovnala s mentální mapou, kterou jsem vytvořila v rámci své bakalářské práce a je přílohou č. 2 (str. 35).

Při provedení komparace mentální mapy aktivit vychovatelky ve školní družině s mentální mapou aktivit sociálního pedagoga na základní škole, můžeme nalézt spoustu bodů, ve kterých jsou tyto dvě práce odlišné.

Příloha č.1 - Mentální mapa aktivit vychovatelky ve školní družině

V mentální mapě, která tvoří přílohu č. 2, je jeho činnost rozdělena dle cílové skupiny, tedy dle toho, s kým pracuje, na jakou cílovou skupinu se ve své činnosti zaměřuje.

Začneme s tím, co mají společného, v čem nalézáme shodu. Oblast, ve které se shodují je zřejmě oblast, která se zaměřuje na práci s žákem. Přímá práce s dětmi je dominantní pracovní činností. Stejně jako sociální pedagog i vychovatelka se zaměřuje na řešení problému, se kterými se žák či žáci musejí vypořádat. Taktéž pracuje na osobnostně sociální výchově věnující se především hodnotám, mezilidských vztahům, umění komunikace. A rozhodně se shodnou i na další oblasti a to je ukázka smysluplného trávení volného času, což je stěžejní část práce ve školní družině.

Další cílová skupina, ostatní organizace by se dala asi u vychovatelek vynechat, třebaže se zdá, že se mohou dostat ke spolupráci s jinými subjekty/organizacemi. Například realizace projektových dnů, kde mohou spolupracovat s organizací či osobnostmi, které vynikají právě v oblasti, na které je projektový den či odpoledne zaměřeno. Napadá mě například Divadlo Bez zábradlí, které realizuje úžasná loutková představení, jenž jsou zároveň preventivním programem anebo spolupráce s Policií

České republiky na preventivních aktivitách. Bohužel je to jedna z oblastí, na kterou jsme v rámci rozhovorů nenarazily.

S další cílovou skupinou, se kterou vychovatelka určitě spolupracuje, je pedagog. Konkrétněji se jedná o třídního učitele od dětí, které jsou v její družině. V rámci rozhovorů byla zmíněna spíše oblast spolupodílení se.

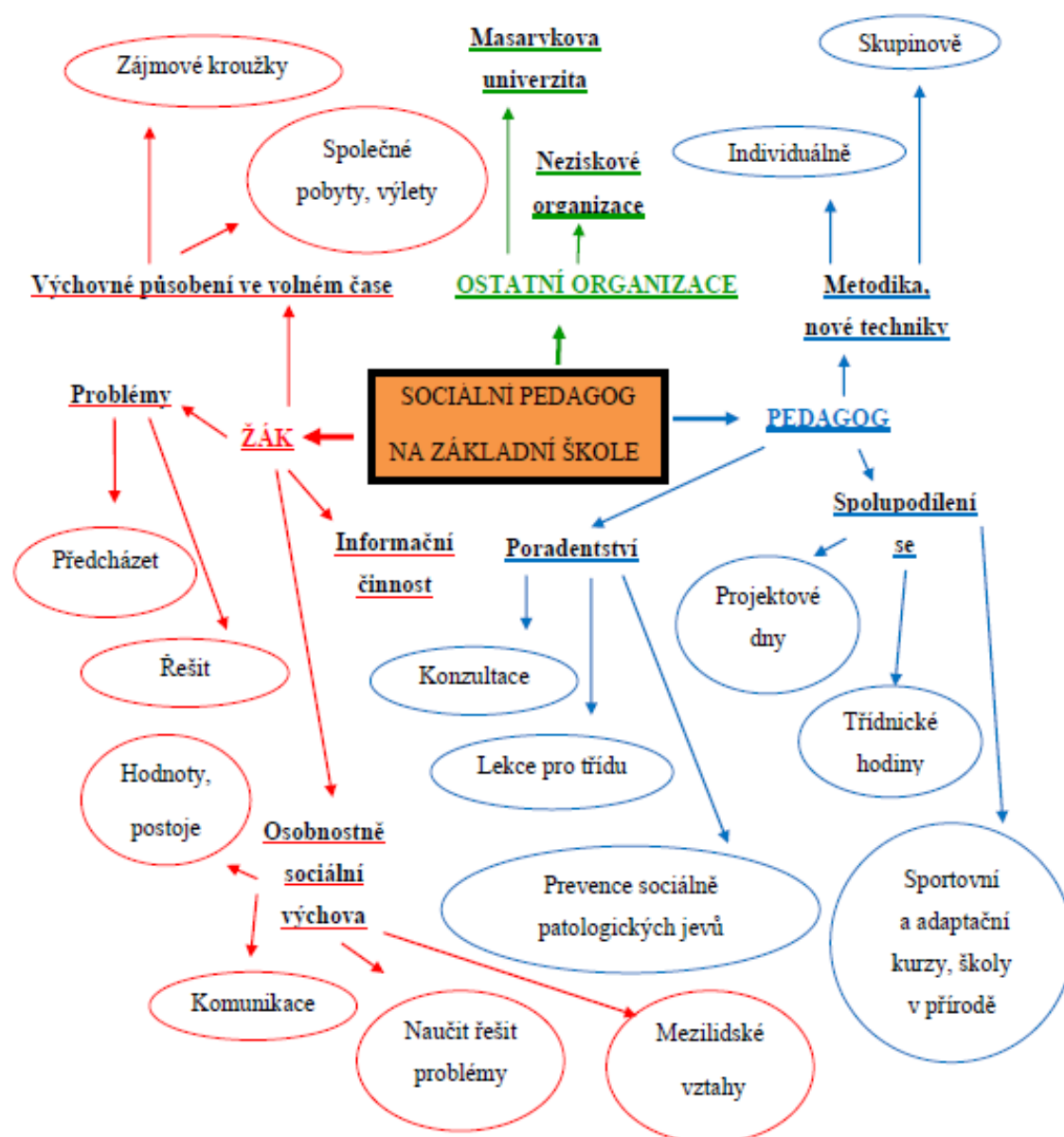
Určitě, může to řešit s třídníma učitelama a někdy by měli ty třídní učitelé více spolupracovat s vychovatelkama v družině. Myslím si, že by to bylo super, aby byli schopní se domluvit třeba...já nevím... já si naplánuju, že půjdu k policajtům a paní učitelka tam půjde dopoledne, aniž by to věděla. Tak nějak propojit tu komunikaci. (R5)

A jednak s třídním učitelem úzká spolupráce, protože třídní učitel nahlíží na dítě jiným stylem, než vychovatel, protože my máme volný aktivitu, my nemáme děti posazené v lavicích. Třídní učitel zase dobře ví, jestli to dítě umí číst atd. Kdyby to nefungovalo, není to práce, jak má být. (R4)

Cílová skupina, která není v mentální mapě, která tvoří přílohu č. 2, zmíněna, jsou rodiče. V rámci práce vychovatelky v družině jsme právě téma spolupráce s rodiči probíraly. S rodiči vychovatelky do kontaktu moc nepřijdou, což je překvapující. Většinou, když s nimi komunikují, jedná se o organizační záležitosti (kdy děti pustit ze školní družiny, zda mohou jít samy, kdo je bude vyzvedávat, otázky ohledně organizace větších společných akcí).

Oni mají na mě číslo, voláme si docela pravidelně. Jako chybí mi to, že je nevidím každý den, ale jako, když něco potřebujou, není problém se domluvit. (R3)

Jelikož mám ty starší děti, tak rodiče to moc neřeší. Pokud je nějaký problém a musím to řešit s rodiči, tak mám takový pocit, že pokud se nejedná o něco vážného jako například úraz, tak to ti rodiče moc neřeší. Ta třetí a čtvrtá třída to už rodiče mají ty děti tady spíše na hlídání. Mají pocit, že to dítě zatím nemůžou nechávat doma, že by třeba doma vyhořeli anebo, že by se tam dělali nějaké věci, které se nemají, a tak proto je posílají do družiny. R2)

Spíše s nimi komunikuji organizačně, kdy, koho jako pustit ale jakoby, že by se...Já mluvím teď o situace, tento školní rok, kdy ono už ty třetí, a možná je to s věkem, že pokud třeba prvorozené dítě nastoupí do první třídy, že jde do družiny, tak ten rodič se asi zajímá mnohem víc o to, co se tam děje. Loni jsem měla prvňáky a taky to bylo hodně takové interaktivní, ale na druhou stranu tady je jakoby ta nevýhoda v uvozovkách v tom, že dole je prostě vrátnice, je tam paní vrátná a my s t rodiče nepotkáváme. Je možné, že bychom se potkávali při tom předávání dětí, že budou, že něco proneseme a zeptají se, ale teď, když je tam ta vrátnice, nemají tu možnost. (R1)

VÝZKUMNÁ ČÁST

3. Výzkumné šetření

MacDonald (cit. podle Bridges, 2003, str. 171) kdysi prohlásil: *Educational research is fiction...written under oath. The question is: what's the oath? It is rather paradoxical feature of contemporary educational research that epistemological scepticism ie doubts as to the possibility of truth claims and indeed the erosion of any distinction between fact and fiction are accompanied with self confident claims about the ethical condiditons under which that research should by conducted.*

Pro výzkumné šetření jsem zvolila kvalitativní výzkum, který nazval MacDonald (cit.v Bridges, 2003) jako beletrii psanou pod přísahou. *Kvalitativní metody zkoumání vznikají na základě kritického postoje k pozitivismu a přírodovědného přístupu, jejich kořeny najdeme v hermeneutice, fenomenologii a konstruktivismu (Hendl, 2012).*

Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Jako metodu analýzy dat jsem zvolila Intepretativní fenomenologickou analýzu (Interpretative phenomenological analysis, dále jen IPA), která míří právě na využití prožívání a získané zkušenosti. Porozumění žité zkušenosti člověka.

IPA is a qualitative research approach committed to the examination of how people make sense of their major life experiences. IPA is phenomenological in that it is concerned with exploring experience in its own terms.

.... But IPA researchers are especially interested in what happens when the everyday flow of lived experience takes on a particular significance for people. This

usually occurs when something important has happened in our lives. (Smith, Flowers a Larkin, 2009)

Prožívání je proces. Nikdy prostě není, prožívání se vždy děje. Je to děj mířící určitým směrem, proces směřující k seberealizaci, vytvářející smysl (Hudlička, 2003) Prožívání definujeme jako proces interakce mysli a pociťování. Jinak řečeno, je to vzájemné ovlivňování mysli a těla, ve kterém se však uplatňují svými výsledky všechny psychické procesy, jimiž jsou vnímání, myšlení, představování, volní procesy... (Hájek, 2002)

Člověk je bytost, která život určitým způsobem zažívá a prožívá. Teprve na základě této zkušenosti je jí na kognitivní úrovni přiřazována kvalita, smysl a význam. Tento význam je konstruován jednak na základě individuálních zkušeností jednotlivce, jednak na základě kolektivně konstruovaných významů.

Prostřednictvím IPA je možné, aby výzkumník nahlédl na tyto významy a aby nahlédl či společně s respondenty poodkryl esence jejich zkušeností. (Gulová, Šíp, 2013)

3.1 Cíle a výzkumné otázky

The aim of interpretative phenomenological analysis (IPA) is to explore in detail how participants are making sense of their personal and social world, and the main currency for an IPA study is the meaning particular experiences, events, states hold for participants. (Osborne and Smith, 2003)

Mezi hlavní témata diplomové práce jsem zařadila následující témata, se kterými jsem se snažila seznámit čtenáře právě v průběhu teoretické části:

- role/postavení vychovatelky na základní škole,
- sumarizace aktivit vychovatelky ve školní družině,
- popis představy fungování sociální ho pedagoga ve školní družině ze strany vychovatelky.

Cílem výzkumu je zmapovat prožívání a zkušenost vychovatelek ve školní družině. Následně analyzovat stanovisko vychovatelky ve školní družině k výkonu své profese a taktéž zjistit stanovisko k případnému fungování sociálního pedagoga ve školní družině. Jako dílčí cíl výzkumného šetření jsem si stanovila popsat aktivity, které spadají do výkonu povolání vychovatelky ve školní družině ve snaze objevit právě skrytý potenciál, které nabízejí školní družiny.

Výzkumná otázka je v IPA primárně zaměřena fenomenologicky – na porozumění individuální zkušenosti a jejímu významu. Měla by explodovat, nikoliv objasňovat, proto se spíše zaměřuje na proces než na výsledek a spíše na význam než na konkrétní příčiny a důsledky událostí. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

Hlavní výzkumná otázka:

Jak uznává a hodnotí svoji profesi vychovatelka ve školní družině na základní škole?

Dílčí výzkumné otázky:

Co je poutavé na práci vychovatelky ve školní družině?

Jaké aktivity jsou realizovány ve školní družině?

Jak vhodně motivovat děti k činnosti ve školní družině?

Je možné, aby ve školní družině působil sociální pedagog?

Na jakých aktivitách se může podílet sociální pedagog ve školní družině?

3.2 Metoda sběru dat a jejich následná analýza

3.2.1 Sběr dat

Použitou metodou sběru dat je polostrukturovaný rozhovor, který je pro metodu IPA charakteristický a je v odborné literatuře doporučován. *Polostrukturovaný rozhovor představuje dostatečně flexibilní metodu, která dává respondentovi možnost volně mluvit o tématu, reflektovat svůj postoj k němu a rozvíjet o něm své myšlenky. Současně výzkumník může v reálném čase sledovat, co se v rozhovoru vynořuje, co je významné pro respondenta a zároveň může rozhovor usměrňovat tak, aby se neodchýlil od tématu.* (Smith, 2004)

Data collection is usually (but not necessarily) in the form of semi-structured interviews where an interview schedule is used flexibly and the participant has an important stake in what is covered. Transcripts of interviews are analysed case by case through a systematic, qualitative analysis. This is then turned into a narrative account where the research's analytic interpretation is presented in detail and is supported with verbatim extracts from participants. (Smith, Flowers a Larkin, 2009).

The interviewer will aim to:

- *use short specific questions,*
 - *read the questions exactly as on the schedule,*
 - *ask the questions in the identical order specified by the schedule,*
 - *ideally have precoded response categories, enabling the questioner to match what the respondent says against one of those categories.*
- (Osborne, Smith 2003)

Rozhovory se konaly v čase, který vyhovoval respondentkám, obvykle před začátkem anebo po ukončení směny ve školní družině. Jedna z nich si vyžádala hrubý nástřel – seznam otázek a témat, o kterých si budeme společně povídat. Seznam jsem ji předala. Měla potřebu se dopředu připravit, což jsem respektovala. *They need to be comfortable with you, to know what you want and to trust you.* (Smith, Flowers, Larkin, 2009) Mým cílem bylo, aby se respondentka cítila při rozhovoru příjemně, jistě

a bezpečně. *Člověk, který se nám otevřel a byl ochoten nám nechat nahlédnout do svého vnitřního světa, by za všech okolností měl od nás cítit respekt a elementární úctu...* (Miovsky, 2006)

Na začátku jsem sdělila, že budu celý rozhovor nahrávat, následně přepisovat a úryvky citovat v diplomové práci. V rámci prepisu rozhovorů a citace úryvků budou jejich skutečná jména změněna. Zeptala jsem se, zda s tím souhlasí. Souhlas mi byl udělen ve všech případech.

Průběh všech pěti rozhovorů probíhal bez problémů. Účast ve výzkumném šetření byla dobrovolná, ovšem v některých případech jsem měla z průběhu a atmosféry rozhovoru poněkud rozpačité pocity. Přišlo mi, že respondentky mají obavu z toho, co řeknou. Hlídaly si každé slovo, a pokud nemusely, do hloubky věcí nešly a já jsem je nenutila, protože mi to přišlo v danou chvíli kontraproduktivní a nechtěla jsem, abychom se zasekly a rozhovor tak skončil dříve, než vlastně začal. Ale na druhou stranu to ubralo na autenticitě rozhovoru a zároveň i jeho délce.

3.2.2 Analýza dat

Realizované rozhovory jsem se snažila přepsat ihned pro skončení. Včasný přepis rozhovoru týž nebo následující den považuji za důležitý vzhledem k zachycení autenticity rozhovoru a atmosféry při setkání. Ostatně jak uvádí v knize Smith, Flowers and Larkin (2009) *Research interviews must be viewed as interactions, and as partial in their scope. They provide us with a snapshot of a person's attempts to make sense of their experiences.*

Následovala analýza získaných dat z realizovaných rozhovorů. Každý rozhovor jsem si tedy přepsala a vytiskla a pustila se do analýzy. *Cílem analýzy v IPA je formulování témat, která zachycují esenci fenoménu, jenž je předmětem výzkumu (Willig, 2001). Ačkoliv Smith, Flowers a Larkin (2009) zdůrazňují, že neexistuje správný nebo špatný způsob vedení analýzy, a podporují výzkumníky v kreativním přizpůsobení IPA svým účelům, začátečníkům nabízí postup, který je strukturovaný a jednoznačný, a pomáhá tak redukovat případnou úzkost, jež může být vyvolána v průběhu analýzy mnohoznačného výzkumného materiálu.*

Smith (2009) popisuje proces kódování a analýzy dat v rámci metody IPA jako iterativní a induktivní cyklus (iterace = cyklické vracení se k předešlým fázím analýzy, jejich revize a znovu-pojímání na základě nových informací vzešlých z minulých iterací dat), který má následující fáze:

1. analýza výroků a porozumění každého z respondentů, řádek po řádku,
2. rozpoznání vynořujících se vzorců (témat), zdůrazňování rozdílů a shod,
3. otevření dialogu mezi výzkumníkem, daty a výzkumníkovými psychologickými poznatky o tom, co to může znamenat pro účastníky, že se zabývají takovými věcmi v daném kontextu,
4. rozvinutí struktury, rámce či gestaltu, který ilustruje vztahy mezi tématy,

5. organizace tohoto materiálu do podoby umožňující, aby se dala vysledovat cesta od úvodních poznámek v přepisu, přes úvodní podoby shluků a rozvoje témat, až k finální struktuře témat,
6. sepsání kompletní narace, zdokumentované detailně okomentovanými citacemi surových dat, která provádí čtenáře skrze celý proces interpretace, obvykle po jednotlivých tématech, a případně doprovázené vizuální pomůckou ve formě diagramu či tabulky pro lepší přehlednost,
7. reflexe vjemů, konceptů a procesů, se kterými výzkumník do procesu získání a zpracování dat vstupoval a které se objevovaly v jeho průběhu. (Smith, 2009)

První fáze probíhala v podobě přepsání rozhovoru do Wordu. Následně jsem si přepis vytiskla a několikrát přečetla a udělala poznámky na okraje textu, které se týkaly především kontextu a rozpoznávání vynořujících se témat. Poté následoval přepis do tabulky, kterou jsem vytvořila v programu Evernote.

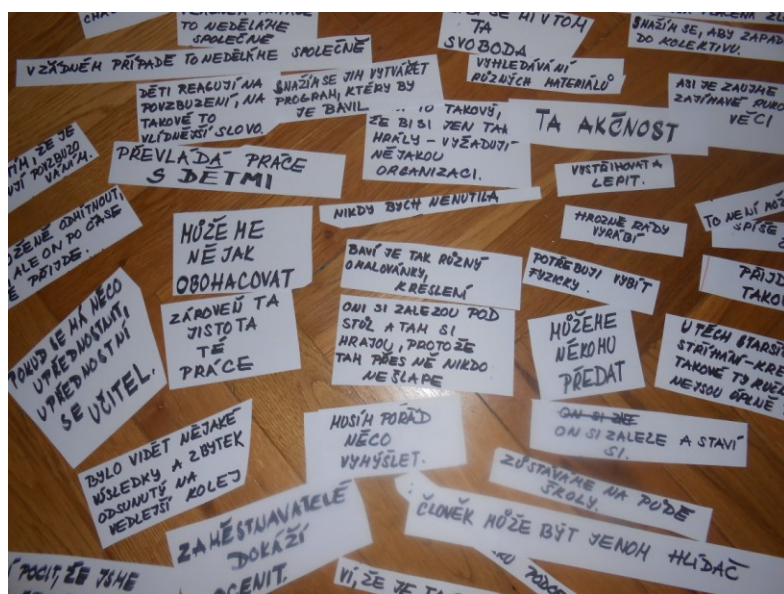
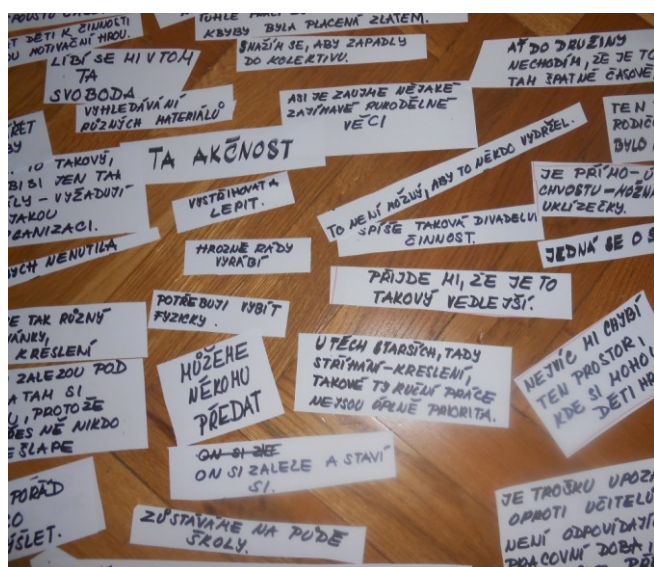
Příloha č. 3 – Přepisovací tabulka v programu Evernote

R2		
Takže spolupráce vychovatel a třídní učitel? Myslím si, že by to bylo super, aby byli schopní se domluvit třeba...já nevím... já si naplánuju, že půjdu k policajtům a paní učitelka tam půjde dopoledne, aniž by to věděla. Tak nějak propojit tu komunikaci. Dokážeš si představit, že by sociální pedagog fungoval i v družině? S tím počítám, že by tu byl pro všechny. A z jakého důvodu by tady měl být? Právě, aby propojil ty učitele s téma <u>družinářama</u>. Aby v případě potřeby byl schopný udělat akci jen pro ten kolektiv vyučujících, na čem se shodnout, co řešit. Má sociální pedagog něco společného s pracovní pozicí vychovatelky? (uveď konkrétně) On by měl vycházet z <u>tý</u> vychovatelky jako takový.	domluva, spolupráce učitel a vychovatel propojovací článek mezi učitelem a vychovatelem; komunikace <u>socped</u> pro všechny - cílová skupina - pro koho by tu fungoval <u>socped</u> - akce pro všechny (pedagog, vychovatel) - akce <u>stmelujícího</u> charakteru, porozumění propojení <u>socpeda</u> a vychovatelky - má z ní vycházet - co to obnáší? Znalosti, dovednosti, kompetence?	postavení sociálního pedagoga na škole <u>pravomoce</u> sociálního pedagoga cílová skupina sociálního pedagoga náplň práce, činnosti sociálního pedagoga východisko, pojetí - sociální pedagog v družině?

V prvním sloupci byl přepis rozhovoru. V druhém sloupci jsem si vypisovala poznámky k rozhovoru a taktéž témata, které se objevovala k textu v prvním sloupečku

a která vystihovala situaci, kterou mi snažila respondentka podat, popsat. Třetí sloupec následně patřil tématům, vzorcům, která mi začala naskakovat. Tím práce tabulek skončila. Pomohla mi najít klíčové oblasti, klíčová slova, která jsem dále zpracovávala.

Po analýze každého rozhovoru jsem si témata přepsala znovu na papír a rozstříhala a postupně pokládala na zem, kde začalo vzájemné propojování a hledání společných styčných ploch.

3.3. Respondenti výzkumného šetření

Výběr respondentů pro výzkumné šetření byl záměrný. Vybrala jsem si osoby, které pracují jako vychovatelky ve školní družině. Záměrně jsem volila osoby různého věkového zastoupení i s různým počtem let praxe v oboru. Jedná se o docela pestré zastoupení studovaných oborů.

IPA studie obvykle pracují s nižším počtem respondentů. Vzhledem k povaze fenomenologického výzkumu – detailní analýza zkušenosti – je smysluplné zaměřit se na menší počet participantů (případně na jednoho člověka) dobře reprezentujícího zkoumaný fenomén (Larkin, Watts a Clifton, 2006) Vzhledem k stručnosti některých rozhovorů jsem se rozhodla oslovit více informantů a navýšit původní počet tří na konečných pět. Celkem jsem tedy oslovila pět kolegyně, které souhlasily s rozhovorem. Jejich charakteristiku uvádím v tabulce. Jejich jména jsou záměrně zaměněna za zkratky, se kterými se budete setkávat při citacích úryvků z rozhovorů.

Příloha č.4 – **Tabulka – charakteristiky respondentek**

	POHLAVÍ	VĚK	NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ	POZNÁMKA
R1	Žena	27let	Mgr. – Andragogika	asist. pedagoga
R2	Žena	60let	Střední pedagogická škola	
R3	Žena	59let	Střední odborná škola (textilní)	
R4	Žena	31let	Mgr. - Sociální pedagogika a poradenství	asist. pedagoga
R5	Žena	39let	Střední odborná škola (textilní)	

Všechny respondentky pracují společně ve školní družině na základní škole. Ve školním roce 2015/2016 má škola celkem 29 tříd, z toho 16 tříd nižšího stupně a 13 tříd vyššího stupně, které navštěvuje celkem 760 žáků, škola je naplněna na maximální kapacitu. Průměrný počet žáků ve třídě je 26. Školní družina má celkem deset oddělení, které navštěvuje 275 žáků.

3.4 Interpretace dat - jednotlivé rozhovory

3.4.1 – Jak funguje sociální pedagog

Než se pustíme do analýzy jednotlivých rozhovorů, které jsem realizovala, bylo by dobré představit si práci sociálního pedagoga přímo na škole, kde působí respondentky, neboť právě působení a aktivity sociálního pedagoga tvoří třetinu otázek v rámci polostrukturovaného rozhovoru.

Sociální pedagog na základní škole působí již třetím rokem. Nejedná se o pracovní pozici na plný úvazek. Má uzavřenou smlouvu o provedení práce a dle počtu opracovaných hodin, získá i finanční odměnu. Pokud je zájem o jeho aktivity, realizuje je, pokud není, může si provádět přípravy a plány. Spolupracuje s výchovným poradcem, metodikem prevence pro I. a II. stupeň, psychologem a třídními učiteli. O svých aktivitách informuje svého metodika a zároveň výchovného poradce, který je pomyslným koordinátorem preventivních aktivit na škole.

Ve své práci se zaměřuje především na preventivní aktivity a řešení konkrétních problémů v jednotlivých třídách. Přípravuje adaptační hry, hry na stmelení kolektivu a projektové dny. Za celou dobu nezrealizoval jedinou akci, která by byla speciálně cílená jen pro školní družinu. Školní družina je zatím mimo jeho záběr, i když ne tak úplně.

Výhodou anebo možná i nevýhodou je, že pracuje na škole zároveň i jako vychovatelka ve školní družině. Výhoda je, že zná vychovatelky, zná děti, které chodí do družiny. Je obeznámený s polem působnosti vychovatelky. Realizuje aktivity, které spadají so sociální pedagogiky ve své družině. Nevýhodou je, že v době družiny má práci, které se má dle pracovní smlouvy věnovat. Pokud by vymyslel aktivity, musí místo něj zajistit osobu, která bude suplovat jeho aktivity v družině. Je tedy náročné uspořádat větší akci pro celou družinu. Za celou dobu jeho působení na škole byl požádán pouze jednou a to ze strany vedení školní družiny. Bylo to hnedka v prvním roce působení. Požadavek zněl, aby uspořádal nějakou akci. Žádná specifikace. Pouze tento obecný požadavek. Bohužel se nakonec nic nerealizovalo.

3.4.2 – Rozhovor s R1

Respondentka R1 je vystudovaná sociální pedagožka. V navazujícím magisterském studiu se následně zaměřila na obor Andragogika a již během studia získávala pracovní zkušenosti. Na škole pracuje jako vychovatelka v družině na částečný úvazek (odpoledne) a zároveň jako asistentka pedagoga na prvním stupni (dopoledne).

Rozhovor probíhal v klidné a příjemné atmosféře po pracovní době a hodně se nesl v duchu tématu práce s dětmi. Jak nejlépe na to? Působila na mě dojmem osoby, která by ráda nechávala dětem větší volnost, aby mohla panovat příjemná a přátelská atmosféra, která nemá nic společného se zaběhnutým a pevným školním režimem. Mnohdy ovšem naráží a jedná se především o systémové překážky, které ji její vizi něčím překazí. Preferuje, aby ji děti oslovovaly jménem a pokud to situace dovolí, není pro ní problém navrhnout tykání.

Hlavní témata

1. téma: Záleží, jak si to člověk udělá aneb sám sobě ředitel

- a) Otevřený prostor pro kreativitu, aneb když chci, můžu být jen „hlídač“
- b) Je těžké něco měnit

2. téma: Družina není škola – jiný přístup a aktivity

- a) Družina není školní drezúra
- b) Zaměření činnosti ve školní družině především volnočasovou linií

3. téma: Sociální pedagog v družině

- a) Uplatnitelnost sociálního pedagoga na základní škole
- b) Má být sociální pedagog osobou zevnitř anebo zvenčí?
- c) Myslím si, že preventivní program připravím i sama, ale ráda se inspiroji

Téma: Záleží, jak si to člověk udělá aneb sám sobě ředitel

a) Otevřený prostor pro kreativitu, aneb když chci, můžu být jen „hlídač“

Pro mě, ta pozice je vesměs docela variabilní. Jedna z prvních vět, kterou respondentka popsala vnímání pozice vychovatelky ve školní družině. Líbí se jí možnosti, které jsou jí nabízeny. Líbí se mi v tom ta svoboda, že v podstatě, co člověk chce, tak si tam může dát, pokud k tomu má možnosti, což často možná nemá. Důraz při rozhovoru byl kladen právě na svobodu. Školní družina nabízí svobodu, co člověk chce, může si tam dát dle respondentky. Zároveň je zde možnost pro uplatnění a prezentaci vlastní kreativity a vytvoření baterie aktivit, které budou dětem nabídnuty. Ta svoboda. To, že já můžu být kreativní a můžu nabídnout těm dětem, že v podstatě můžu vymyslet cokoliv za program. Je zcela na vychovatelce, co dětem nabídne, jaké aktivity připraví.

Jak si to člověk udělá. Záleží na vychovatelce, jaký program pro děti zvolí, zda budou společně tvořit anebo si hrát hry. Je to volný prostor, který si vychovatelka zařídí podle sebe. Pokud nemám náladu, může dětem zadat práci a jen je hlídat. Takže je to variabilní prostor, kdy člověk může být jenom hlídač dětí a když třeba nemá den, nebo prostě se mu nechce, tak s nima dělat nemusí, jenom je hlídá, i když taky jenom je hlídá, tak podle toho, jaká se sejde třída. Zdůrazňuje ovšem, že pokud jenom hlídáte, protože prostě nemáte náladu anebo je, jak se říká, špatný den, je to na úkor vlastní seberealizace. Taky se mi líbí docela, ale to jedno to samý, jednak můžu vymyslet ten program, ale taky nemusím, že jsou dny, kdy prostě se člověk se může tak trochu ulejt, ale teď když to říkám, tak mě napadá, že je to možná trochu brždění toho rozvoje, když pak člověk odpočívá třeba často.

Práce vychovatelky je zaměstnáním, které respondentce nabízí životní jistotu. *Chci dělat nějaký vzdělávání a chci mít zároveň jistotu té práce, tak to znamená, buď školka anebo družina. Nejedná se ovšem o lukrativní zaměstnání, tím je například práce v neziskové organizaci anebo jako muzejní pedagog. Tak pro mě to jsou ty neziskovky, pro mě to jsou i tvoření možná nějakých výukových programů, možná nějaká nějaké práce v muzeích a podobně.*

b) Je těžké, někdy nemožné, vyjet ze zajetých kolejí

Občas není možnost volby, aneb svázána pevným provazem systému vyjadřuje strnulost, upjatost a nemožnost se odchýlit o vyježděných kolejí, které ve vzdělávacím systému jsou. *Hm, tak určitě teď ten čas a je tam takové, ale to je prostě ten chod, to nemůžu říct, že mi chybí nebo že mi se mi nelíbí, a pak je jakoby složité jak namyslet tu práci anebo tu činnost během toho, když děti odcházejí domů.*

Téma: Družina není škola – jiný přístup a aktivity

a) Družina není školní drezúra

Ujasnit si, jak budu k dětem přistupovat, jaký systém pravidel nastavím, je poměrně zásadní otázka, se kterou se potýká na začátku školní roku asi každá vychovatelka. Jak správně nastavit hranice a mantinely? Navíc, jak rozlišit školní družinu od školy. Vždyť družina navazuje na výuku a pro děti je možná poněkud složité obě formy rozlišit. Respondentka zdůrazňuje volnější charakter, který by měl v družině fungovat. Nelíbí se jí, aby i v družině pokračoval systém, který je nastavený ve třídě v době vyučování. *V podstatě jsem skoro odpůrcem toho, aby se v družině dělo něco podobného anebo ten přístup, aby byl podobný jako má učitelka ve škole. Je mi to dost prosti srsti používat na ty děti to samý. Na druhou stranu je to prostě nějaký zavedený systém, že to je jako by systém větší škola a pak se těžko nechává ten dětem přirozený, to přirozený fungování.*

Se změnou atmosféry souvisí i prostory, ve kterých se družina nachází. Prostory družiny jsou umístěné ve stejné budově jako běžné třídy. *Nebo třeba i to, že se zůstává na půdě té školy, že to je ta samá a ty děti to úplně tak nerozlyšej. Úplně jsem to asi nezažila, že bych, že by se přecházelo na jinou budovu, i když loni tak trochu a i přesto tam ty třídy nějak fungovaly, ale i možná jsem někde slyšela, že pokud změní to prostředí, že zase je to trochu jinačí, že ty děti fungují trochu jinak. Právě změna prostředí by mohla napomoci k lepší aklimatizaci dětí a přizpůsobení se režimu školní družiny.*

Se školním režimem souvisí i způsob komunikace, která probíhá mezi dětmi a vychovatelkou. Respondentce se nelíbí, když jí děti oslovují paní učitelko anebo paní družinářko. *Takže můj přístup k tomu, jak s dětmi vlastně mluvím, mně samotný jakoby*

není moc příjemný, pokud mi říkají paní učitelko, paní družinářko a ani paní vychovatelko a dost je to o tom systému. Úzce navazuje otázka tykání a vykání. Jednoznačně, pokud situace a složení třídy dovolí, nabízí dětem tykání. Tak to jakoby je, ale jsem ráda, když mě oslovují jménem a případě pokud je to bezproblémová třída, není tam skupinka nějakých drzých dětí, kdy vím, že si to můžu dovolit, tak jim dovolím to tykání.

b) Zaměření činnosti ve školní družině především volnočasovou linií

Jako metodu práce s dětmi, přístup, který využívá při práci s dětmi, zdůraznila aktivity, které jedou především po volnočasové linii. *Já bych, jakoby jedu dost po té volnočasové linii. Určitě, co vždycky na začátku roku dělám, a vychází to zase z nějaké té metodiky volnočasové, jsou pravidla. Jedná se sice o pravidla, ale jsou zaváděny společně s dětmi. Děti si pravidla vytváří ve spolupráci s vychovatelkou, která je jim spíše průvodcem. Posledním dobou nebo ne poslední dobou, ale snažím se nějak jakoby dát dohromady společně, aby si i ty děti společně přišly na nějaká ta pravidla, která chtějí v té třídě mít anebo udělat takové pravidlo, do kterého se dají zahrnout i ta pravidla těch dětí.*

Děti rády malují a vyrábí, určitě se jedná o jejich oblíbené činnosti. *Co jakoby hodně vidím, že je baví, tak různý kreslení, omalovánky, což nemusím ovlivňovat já, nemusím u toho být, tak to jakoby rádi sáhnou po nějakých omalovánkách, po nějakých kreslení. No a určitě, asi je zaujme, tak jsou nějaké zajímavé rukodělné věci, co se jakoby nevidí nebo plácání s vodou, hmotou*

Jejím oblíbeným tématem, kterému se věnuje v družině, je osobnostně sociální výchova. *Tak já osobně mám velmi ráda osobnostně rozvojové aktivity. Jako prvotní důvod zmiňuje především to, že může děti posunout v procesu zrání, může jim být v budoucnu nápomocná v rámci jejich rozvoje. Aktivity, které podporují tu skupinu a nějaké zrání těch dětí. Zároveň se jedná o kreativní přístup, který ji baví. Mám ráda kreativní věci, mám ráda, když ty děti musí přemýšlet jinak, nově, když musí nahlídnout na věc novým způsobem. Důležité je děti vhodně namotivovat. Když se mi povede motivovat je do aktivity, která třeba na jejich věk je těžká, nebo taková hraniční, ale vím, že je to někam posune...*

Téma: Sociální pedagog v družině

a) Uplatnitelnost sociálního pedagoga na základní škole

Náplň sociálního pedagoga je něco nového, co přichází. *Tak já si myslím, že jakoby činnost nebo náplň práce sociálního pedagoga, že to je něco nového, co jakoby vzniklo, ten obor vznikl nově.* Nabízí v podstatě věci, které místo něj byli schopni zvládnout samy vychovatelé anebo učitelé. Anebo se prostě „tyhle věci“ neřešily. *Dřív se pravděpodobně nic takového neřešilo, nic takového nebylo a bylo to v podstatě v popisu práce každé učitelky, vychovatelky jakoby všechna tohleto měli zastat.* Ačkoliv přichází s něčím novým, jeho pozici a aktivity spojené s touto pozicí, by měla umět zastat vychovatelka anebo pedagog. *Ted', když je tahle pozice vynalezena, tak na mě to působí tak, že je to odborník přímo na tu danou oblast a tomu se jakoby věnuje, primárně, hlavně, ale myslím si, že dobrá učitelka anebo dobrý učitel i vychovatelka by měli umět zastat tuhleto pozici.*

Určitě jednou z možností uplatnitelnosti sociálního pedagoga na základní škole je oblast preventivních aktivit. *Pravděpodobně tam jde o nějaké, mohlo jít o řešení nějaké šikany nebo předcházení šikany, určitě nějaká primární prevence a uplatnění na škole.* Aktivity sociálního pedagoga ovšem nesměřují jen do oblasti prevence. Pracuje s třídním kolektivem jako celkem. *Tak práce sociálního pedagoga, myslím si, že je to o tom, jak sloučit, koordinovat ty děti v té skupině, třídě, aby ty třídy fungovaly.*

b) Má být sociální pedagog osobou zevnitř anebo zvenčí?

Narazily jsme i na otázku, zda by měl být sociální pedagog zaměstnancem základní školy anebo spíše součástí externí firmy, která základní škole může nabídnout jistý seznam programů, který mohou využít. *Myslím si, že možná jakoby z externí organizace, že přijdou do hodiny nebo přijde sociální pedagog do hodiny, udělá tam nějaký program a nevím, jestli je na to prostor přímo, jako aby byl zaměstnán v té škole, protože učitelé už teď mají spoustu práce, aby stíhali to učivo a plus ještě i další výukové programy a ještě další socializační programy právě toho sociálního pedagoga.*

Nejdříve to tedy vypadalo, že se jí více zamlouvá představa, že by sociální pedagog byl externistou, ale později se přiklání k možnosti, že na základní škole pracuje jako řadový zaměstnanec. *Tak výhodou by určitě bylo, pokud by byl zaměstnancem*

školy tak, že daný problém může sledovat dlouhodobě, v kontextu toho, co se tady děje. Když přijde někdo z venku, tak je to prostě jen, že vidí tu situaci. Zase je tam někdo jiný, děti se chovají jinak. Pro i proti mají tedy obě varianty. Prostě jsou pro i proti, nevím, jestli, samozřejmě škola, která na to má prostředky tak zase proč ne. Možná nemusí mít plný úvazek. Jo, takhle asi v rámci toho menšího úvazku uplatnění by asi bylo. Asi není škola, která by neměla třídy, ve kterých nejsou problémy. Jedná se o výhodnější variantu pro školu.

c) Myslím si, že preventivní program připravit i sama, ale ráda se inspiroji

Když by respondentka měla možnost pozvat někoho na realizaci preventivních aktivit ve své družině, určitě by ji využila. Jednalo by se nejen o příležitost pro žáky, ale především o příležitost pro ni. Získala by inspirace, nové podněty k vlastní práci v družině. Určitě bych pozvala jednou, dvakrát a okoukala bych ten systém práce a potom bych zkusila to na děti aplikovat i já sama, protože možná třeba i co se týče konfliktů, myslím si, že když tam přijde cizí člověk do té třídy tak tam něco může udělat, ty děti na něj reagují zase jinak, než na toho vychovatele a ta osobnost té vychovatelky je taky důležitá v tom přístupu a vůbec v té jako... v té spolupráci té třídy.

Ráda by využila získané znalosti ze studia na vysoké školy, neboť vystudovala právě obor Sociální pedagogika. Já si myslím, že určitě, že to není na škodu, ale jakoby mám pocit, že ve své práci, ne, že ve svém vzdělávání, v té volnočasové pedagogice jsme v podstatě něco takového probírali, že tam to tvoření skupin, skupinová dynamika, jak to funguje a probíhá, tak třeba mojí zkušeností takovou je, že jsem viděla různé preventivní programy a říkala jsem si: „Jé, to bych udělala, zvládla to samý, že to není problém.“

Cítí se tedy způsobilá řešit preventivní oblast v družině sama, i bez pomoci třetí osoby. Jako příklad preventivních aktivit, které řeší sama, uvádí tvoření pravidel na začátku školního roku a jednotlivé dny. ...že procházíme jednotlivými dny a každý den je něco jiného.

3.4.3 – Rozhovor s R2

Respondentka R2 je nejstarší vychovatelkou působící na základní škole. Oslavila již šedesát let. Po střední škole se zaměřením právě na vychovatelství, pracovala rok jako vychovatelka ve výchovném ústavu pro mládež, který popsala spíše jako *takový pastáček pro děvčata od 15 do 21 let*. Následoval rok v internátu a následně přesun do Brně, kde již začala pracovat ve školní družině. Na současné základní škole působí již osmým rokem.

Její postoj k práci vychovatelky na základní škole je poněkud ambivalentní. Ačkoliv má svoji práci stále ráda, vidí, že se nejedná o lukrativní zaměstnání. Považuje ji dokonce za práci, která je pomalu podradnější, nežli práce uklízečky na základní škole. Má možnost srovnání. Upozorňuje na odpovědnost, kterou jako vychovatelka má, ale nevidí odpovídající zpětnou vazbu, odpovídající reflexi.

Rozhovor probíhal po konci směny, tedy odpoledne po šesté hodině. Respondentka na mě působila klidným dojmem. Před rozhovorem si vyžádala seznam oblastí, o kterých bych s ní ráda mluvila, aby se mohla připravit dopředu. Nebála se mluvit i o nepříjemných aspektech práce ve školní družině.

Hlavní témata

1. téma: Jak to vidím já

- a) Nedoceněná práce
- b) Není to jen o stěžování – vychovatelka má i svůj přitažlivý potenciál

2. téma: Důležité aspekty při práci

- a) Vstřícnost a přirozenost – děti nenutím
- b) Chybějící vybavenost – družina jako prostor

3. téma: Sociální pedagog ve školní družině

- a) Pomocná ruka navíc
- b) 3P – pravomoc, příležitost, priorita

Téma: Jak to vidím já

a) Nedocenená práce

Práce vychovatelky není prestižní zaměstnání. ... *paní učitelka ve školce je paní učitelka, to má určitou prestiž, ale ve školní družině. Ne.* Ani její přátelé či rodinní příslušníci práci vychovatelky příliš nefandí. *Přátelé, rodina se úplně diví, že jsem se dožila 60 let v relativně duševním zdraví. Prostě všichni, když se blíž seznámí s mojí prací, říkají, že to není možné, aby to někdo vydržel. A nikdo by z mých přátel a ani rodinu by tuhle práci nedělal ani, kdyby byla placená zlatem. Celý život to poslouchám. Od přátel, od všech, že si mám najít jinou práci.* Občas se vychovatelka dočká i menšího uznání nežli uklízečka. *Vychovatelka ve školní družině je přímo, úplně na chvostu. Možná i za pozicí uklízečky.* Když jsem se ptala, proč si to myslí, z čeho vychází, řekla mi, že je to především dle reakce jednoho z jejích mnoha zaměstnavatelů. *Jednou mi jeden ředitel řekl, že vychovatelku do školní družiny sežene vždycky, ale uklízečku ne. Tak, ať se podle toho chovám.* Určitě není přístup všech zaměstnavatelů stejný. Závisí na zkušenosti.

Záleží, zda si i zaměstnavatel prošel družinou jakožto řadový zaměstnanec. Bývá pak shovívavější k vychovatelkám, dokáže si představit, co konkrétně má vychovatelka za úkol a s jakými problémy se na pracovišti může setkávat, popřípadě, co je její náplní a jak náročná tato pracovní pozice může být. *Pokud někdo z vedení někdy pracoval v družině, což jsem zažila dva lidi. Bývalou paní ředitelku a moji kamarádku, která teďka dělá zástupkyni, tak ony prošly školní družinou a ví, že to je práce velmi náročná.* Pokud ale zaměstnavatel takovou zkušenost nemá, je horší se vcítit do kůže vychovatelky a adekvátně i ocenit její přístup k práci. Objevuje se již degradace vychovatelky na pouhou hlídačku dětí. *Ale pokud neprojde školní družinou, tak všichni mají pocit, že jsme tady jen takové hlídačky dětí.*

b) Není to jen o stěžování – vychovatelka má i svůj přitažlivý potenciál

Abychom nebyly pouze negativní, respondentka sděluje i klady práce ve družině. Rozhodně se jedná o práci, která není rutinní. Každý den je odlišný. *Že to není rutinní práce, že to není taková opakující práce, že neustrneš na jednom místě.* Důležitý je i přístup vychovatelky k práci. Neexistuje, aby brala práci pouze jako

placené místo. ... *aby to tu vychovatelku bavilo, aby to nedělala s odporem, že to nebrala jen jako placené místo.*

Téma: Důležité aspekty při práci

a) Vstřícnost a přirozenost – děti nenutím

Děti opravdu reagují na povzbuzování, na takové to vlídnější chování a ne to autoritářské. Vhodným motivačním nástrojem tedy není metoda cukru a biče, ale vstřícný přístup, kdy se snažím děti především chválit a ocenit je. Já mám vyzkoušené, že děti motivuji jedině tím, že je chválím a motivuji povzbuzováním a pochvalami, protože si myslím, že ty příkazy, že ty děti na to vůbec nereagují. Je to úplně zbytečné čerpání energie.

b) Chybějící vybavenost – družina jako prostor

Vybavenost družiny je nedostatečná. Ty jsou strašně malý a nejsou vybavený. Děti je tam hodně a vůbec ten prostor je nevyhovující. Nejedná se o dostatečně motivující prostředí pro děti. Druhým negativem určitě je, že družiny bývají ve stejné třídě, kde tráví děti celé dopoledne. Navíc vychovatelka je omezena tím, co si ve třídě naplánuje třídní učitelka, je to zejména její prostor. Především se mi nelíbí ty roky, co pracuji ve školní družině, že děti jsou ve třídách, že mají školní družinu ve své třídě. To je negativum s velkým N. Protože když dopoledne jsou ve třídě a odpoledne jsou zase ve třídě. Třídy nejsou vybaveny pro školní družinu. Chybí hračky, které odpovídají věku dětí, které do dané družiny chodí. Bylo by fajn, když by každá družinka měla svoji místnost jako ve školce, která by byla pěkně vybavená, ty děti by se tam cítili dobře.

Inspirací zabíhá i do předškolní výchovy. Takový systém školkový by se mi líbil v té školní družině. Pro prvňáky rozhodně a pro ty starší spíše taková forma toho školního klubu. Místnosti vybavené trochu jinak, než ty prvňáci. Prvňáci kočárky, domečky a tak dále, pro starší pak stoly ping-pongový, společenský hry.

Téma: Sociální pedagog ve školní družině

a) Pomocná ruka navíc

Respondentka se předně vyslovila pro fungování sociálního pedagoga na základní škole. To si myslím, že každá další pomoc je dobrá Doslova jej bere jako

další osobu, která může pomoci řešit problémy, které se v družině objevují. Zatím je řeší s kolegyněmi. *Ano anebo s kolegyněmi. Pokud mám nějaký problém, potřebuji to s někým probrat a je důležité získat i jiný úhel pohledu. Máme pěkný vztahy, vzájemně si poradíme.* Když jsem se ptala, jak taková souhra probíhá, sdělila mi, že podstata spočívá především v tom, že si vzájemně naslouchají a poskytují nový úhel pohledu. *Prostě řeknu kolegyni, jestli by mi s tím neporadila nebo jak by se na to podívala anebo jak by to ona řešila.* Zajisté je taková podpora potřebná a skutečně neocenitelná, ale občas je potřeba prostě více. Vždy se bude jednat jenom o pohled dané vychovatelky, její odhad, který nemusí být podložen skutečností, protože nezná zázemí dítěte. *Každá bude ráda, když se může s někým poradit, viděla by více do rodinného zázemí. Ta kolegyně to nevidí, ta to řeší tak nějak povrchně trošinku. Dítě zlobí, tak řekne ten svůj náhled, ale my nevíme, proč to dítě zlobí, jestli není ten velký problém třeba v rodině anebo v okolí toho dítěte.*

Pokud by byla anketa, který by zkoumala zájem o fungování sociální pedagoga na škole, odpověděla by jednoznačně. Prostě jej potřebujeme. *Můžu uvést jen to, že pokud bude nějaká anketa, ve které se budou ptát má-li být sociální pedagog v družině, ve škole já napíšu ano ano. Stoprocentně. Potřebujeme ho. My bychom potřebovali nejen sociálního pedagoga, ale i psychologa. Psycholog řeší ty vážnější věci, kdežto sociální pedagog by se mohl věnovat i těm méně závažným, což mi v družině potřebujeme.* Pomocnou ruku zdůrazňuje. *Pomáhal by nám i v té družině, mohli bychom se na něj obracet, mohli bychom diskutovat, on by nám zjistil hlouběji co a jak.*

b) 3P – pravomoc, příležitost, priorita

Jedním ze zajímavých náhledů na práci sociálního pedagoga je, že bude mít na škole oficiální postavení, které bude spojeno především s poskytnutím pravomocí a získáním příležitosti řešit problémy hlouběji. *Sociální pedagog, já si představuji, že by měl čas a možnosti zjistit jaký jsou sociální podmínky doma u dětí, jaké mají děti doma rodinné zázemí. V případě nějakého problému to prostě řešit, za pomoci vychovatelky, učitelky, vedení školy. Sociální pedagog by měl mít přehled a měl by mít prostor na to, aby to mohl mapovat sociální zázemí dětí.* Učitelka i vychovatelka mají taktéž možnost si informace o dítěti, které je podle nich v ohrožení, zjistit potřebné skutečnosti, zároveň

je zde ohlašovací povinnost ze strany školy, ale sociální pedagog by měl mít i prostor pro bližší mapování prostředí a situace. Možnost vstupovat do rodinného zázemí.

Respondentka klade důraz právě na pravomoc. *De facto ta vychovatelka i ta učitelka vlastně by to měla vědět taky, ale myslím si, že by ten sociální pedagog měl mít tu pravomoc.* U sociálního pedagoga se blíže bavíme o pravomocích, která má například sociální pracovnice. Nacházíme tedy souvislost se sociální prací, o jejímž propojení se v poslední době hodně mluví. *Spíše takový, že by měl mít pravomoc tak, jak sociální pracovnice, zasáhnout hlouběji. Myslím si, že sociální pedagog by měl být ve školách něco podobného jak je sociální pracovních v těch různých institucích. Samozřejmě potom něco následně řeší s vychovatelkou a učitelkou.*

Pro mě například je potěšující, že považuje fungování sociálních pedagogů na základní škole jako jednu z priorit do budoucna. *Já to považuji do budoucna za prioritu. Jak jsou asistenti*

3.4.4– Rozhovor s R3

Respondentka R3 je druhou nejstarší vychovatelkou na základní škole. Jedná se o zkušenou vychovatelku, která má sice vzdělání z poněkud odlišné oblasti, ale vynahrazuje si to skvěle praxí, kterou získala v průběhu let. Hnedka po škole pracovala na kariéře, které spadala do vystudovaného oboru. Jejím zaměstnavatelem byla společnost Kras. Jelikož ji lákala práce s dětmi, odešla učit na odborné učiliště a následně učiliště změnila za školní družinu. Ve školní družině pracuje již sedmnáctým rokem.

Rozhovor probíhal v dopoledních hodinách, kdy respondentce skončila ranní směna a do odpolední jí scházelo ještě pár hodin. Z průběhu jsem měla poněkud rozpačitý dojem. Měla jsem pocit, že si hlídá, co přesně říká. Nezacházela moc do podrobností a já jsem ji k tomu nechtěla ani moc nutit. Výsledkem je poněkud kratší rozhovor, ale i tak inspirativní v některých tématech, které se objevily. Stejně jako předchozí informatiky, i ona má svoji práci ráda a vidí v ní své určité naplnění.

Hlavní témata

1. téma: Pohled na práci vychovatelky ve školní družině ze dvou stran

- a) To, co dělám, mi dává smysl
- b) Návrhy na změnu – co bych změnila, když bych mohla

2. téma: Způsob, jakým pracuji a jak přistupuji k dětem

- a) Navnadím je motivační hrou
- b) Ostatní aktivity

3. téma: Sociální pedagog = asistent vychovatele

- a) Promítnutí navrhovaných aktivit sociálního pedagoga
- b) Podpora při práci s dětmi aneb asistent vychovatele

Téma: Pohled na práci vychovatelky ve školní družině ze dvou stran

a) To, co dělám, mi dává smysl.

Práce ve školní družině je po respondentku zaměstnání, které má smysl. *Jedná se o smysluplné zaměstnání.* Její odpověď na otázku, co se jí na práci v družině líbí, byla stručná a jednoznačná. *Dětský kolektiv.* Pokud vám dětský kolektiv nevádí, ba přímo vám vyhovuje práce s dětmi a baví vás připravovat pro ně program, je práce vychovatelky pro vás to pravé. *Ale v podstatě, kdo má rád děti a chce s nimi pracovat, tak je funkce vychovatelky na místě.* Zmínila jsem se taktéž o tom, zda jí někdy práce vychovatelky nepřipadá jako pouhá forma hlídání dětí. Respondentka jasně odpověděla, že občas to může sklouznout do té podoby, ale je to díky organizačním změnám anebo v době ranní směny, kdy se do družiny nahrne najednou větší množství dětí a tady už nezbyvá moc prostoru pro organizaci her. *Hlídáte děti a zapisujete je do docházkové listiny. Forma hlídání možná nastává v situaci, kdy spojí víc oddělení, když se sejde větší počet lidí. Tam už potom moc možností není. Ta ranní družina, děti přichází postupně, ale navrší se jich tam početně, takže je to o tom hlídat příchody, zapisovat atd.*

Se svojí prací je tedy spokojená. Baví ji a nachází v ní smysl. Zajímalo mě tedy, co její rodina? Podporují ji v její práci anebo naopak přemlouvají, aby se vydala jiným směrem? Odpověď byla opětovně jednoznačná. *To ne.* V rodině i u přátel má tedy respondentka podporu. Dále jsem se chtěla pustit do debaty nad tím, jak si myslí, že vnímá její pracovní pozici zaměstnavatel. Evidentně se jedná o diskrétní téma, o kterém se se mnou nechtěla mluvit. Její reakce byla nesrozumitelná. Ptala se mě, komu to budu pouštět. Vysvětlila jsem ji, že rozhovor není realizován na základě zakázky od jejího zaměstnavatele, ale že smyslem rozhovoru je získat data pro následnou analýzu v rámci výzkumného šetření, které je součástí diplomové práce. Každopádně jsem ji evidentně nepřesvědčila a viděla v tom něco, co nebylo. Nechtěla jsem, aby se rozhovor zadrhnul hnedka na začátku, a tak jsem navázala další otázkou a otázku vnímání pozice ze strany jejího zaměstnavatele jsem již dále neřešila.

Když jsem se ke konci rozhovoru zeptala, zda by něco na výběru zaměstnání změnila, sdělila mi, že by vystudovala vysokou školu a mohla tak učit děti. To jediné by změnila. *Každopádně, pokud by byla jiná situace, udělala bych vysokou školy a šla učit.*

b) Návrhy na změnu – co bych změnila, když bych mohla

Práce vychovatelky v družině je evidentně smysluplné zaměstnání, které poskytuje respondentce určité naplnění, ačkoliv se nejedná o práci učitele. Jsou tedy i nějaká negativa této pracovní pozice? Jako jedno z prvních respondentka uvádí, že se nejedná o lukrativní zaměstnání. ... *ale určitě ne lukrativní. Pokud jej srovnáte například s prací učitele, jedná se o pracovní pozici, která je trochu v ústraní. Bohužel v současné době postavení vychovatelky ve škole je trošku upozaděné oproti učitelům.* Podobnou myšlenku zopakovala respondentka v rozhovoru ještě jednou. *Jestli se má vybrat mezi učitele a vychovatelem, je učitel jasná volba. ...pokud se má něco upřednostňovat, upřednostní se učitel. Uznává se více funkce učitele.*

Druhým nedostatkem, který se prolíná celým rozhovorem, je plánování a rozvržení směn vychovatelky ve školní družině. Respondentka jej přímo uvedla jako jeden z aspektů, který se jí na práci vychovatelky nelíbí. *Odpovídající pracovní doba aktivitám, protože my nemáme přestávku. Pracuješ v jednom kuse, a pokud je rozmezí 28 až 30 hodin, kdy si může vedení vybrat, kolik hodin vlastně můžeš odpracovat. Takže těch třicet hodin v podstatě je opravdu náročných, takže já bych rozhodně upravila pracovní dobu pro vychovatelky. Jak vypadá pracovní doba vychovatelky? Jsou zde tzv. trhané směny. To znamená, tři hodiny je ranní a potom pauza a začíná se od 11:40 do..., podle rozpisu práce. Fungují zde tedy ranní směny (již od šesti hodin), o kterých již bylo zmíněno, že jsou prostory, ve kterých převládá spíše to hlídání dětí, nežli nějaký organizovaný program, a následně hlavní směny, ve kterých se již věnujete své skupince dětí.*

Respondentka v současné době pracuje s dětmi, které chodí do první třídy, a její hlavní směna začíná vždy v 11:40. Překáží ji velké časové prodlevy mezi směnami. Den od dne se liší. Záleží, jestli máte ranní, anebo jdete až na poledne. *Tady je den ovlivněný počtem hodin odpracovaných ve škole. Pokud máš ranní, vypadá den jinak, pokud začínáš v poledne, vypadá den zase jinak. Mně bohužel, když začíná ranní, končí až odpolední. Tady musím čekat, mám to domů daleko.*

Téma: Způsob, jakým pracuji a jak přistupuji k dětem

a) Navnadím je motivační hrou

Děti byly tedy hlavním důvodem, proč se respondentka vydala kariérou pracovníka ve školství a proto mě asi ani nepřekvapilo, když řekla, že v rámci práce vychovatelky převládá právě práce s dětmi. *Já bych řekla, že převládá práce s dětmi.* Zajímalo mě, jak se jí s cílovou skupinou pracuje. Jak se jí daří děti motivovat, aby se do naplánovaných aktivit zapojily? Osvědčila se jí celoroční motivační hra, prostřednictvím které děti vtáhne nenuceně do jednotlivých aktivit, které si pro ně připraví. *Motivovat dítě k činnosti nějakou motivační celoroční hrou, do které se zapojují a která je pak motivuje k dalším činnostem v průběhu roku.* Moc se mi líbilo, jak o motivační hře respondentka mluvila a řešila jsem, co dělat, když přece jen dítě u dítěte motivační hra neuspěje. Co když se nechce zapojit do aktivit. Jak postupuje? Jestliže se dítě zapojit nechce, nenutí jej. Ale má zkušenosti, že se po chvíli zapojit chce. *Pokud vyloženě odmítne, nenutím, ale on po čase stejně přijde a chce. Takže ne, nenutím.*

b) Ostatní aktivity

Vedle vhodné motivace do práce vychovatelky patří i další aktivity. Například výtvarná, pracovní výchova. Nesmíme zapomínat i na pohybové hry a sportovní aktivity. *V družině převážně výtvarné výchově, pracovní výchově. Sport. Hry.* Mezi neopomenutelné aktivity patří i výchova, naučení se základním návykům jako je správně držet příbor, obléci se samostatně na vycházku. V neposlední řadě i si hlídat, zda dítě funguje v kolektivu, zda se do něj zapojuje. *Samozřejmě výchova těch dětí. Když je máš v první třídě, musíš je naučit jíst, mnohdy to neumí, musí se naučit o sebe postarat, snažíš se, aby zapadly do kolektivu, aby se nestranily. A i tato funkce do role vychovatelky patří.*

Téma: Sociální pedagog = asistent vychovatele

a) Promítnutí navrhovaných aktivit sociálního pedagoga

O působení sociálního pedagoga na základní škole ví. *Sociální pedagog zde působí nárazově.* Jeho či její činnost si představuje jako činnost, která řeší vztahy. *Vztahy mezi lidma, vztahy mezi dětma.* Po upřesnění uvedla, že by měl pracovat s třídou, stmelovat kolektiv, řešit případné krizové stavy. *Já myslím, že spíš dopomáhat ke stmelení kolektivu ve třídách, řešit krizové situace. Tam si myslím, že je k užtku.*

A právě i v této oblasti se prolíná práce vychovatelky a sociálního pedagoga, neboť i vychovatelka je nucena řešit problémy v kolektivu. *Protože každý vztah, každá činnost řídí vlastně chováním dětí, práci dětí vztahem lidí k práci atd. a ten vychovatel je nucený tady tohle řešit. Takže já si myslím, že se to prolíná velmi.* Další oblastí je pak navázání spolupráce třídního učitele a vychovatelky. *Spolupráce s třídním učitelem, popřípadě i s vychovatelkou.* Pokud by spolupráce mezi třídním učitelem a vychovatelkou nefungovala, odrazilo by se to na fungování družiny. *Kdyby to nefungovalo, není to práce, jak má být.* Třídní učitel zná dítě jinak, z jiného úhlu pohledu, nežli vychovatelka. Dohromady si mohou pomoci v případě výskytu problémů anebo nesouladu u dítěte. ... *protože třídní učitel nahlíží na dítě jiným stylem, než vychovatel, protože my máme volný aktivitu, my nemáme děti posazené v lavicích. Třídní učitel zase dobře ví, jestli to dítě umí číst atd.*

Když jsem se zeptala, zda jej oslovila a požádala o spolupráci anebo jinak využila jeho služeb, sdělila, že zatím společně nespolupracovali. Nebyla vhodná příležitost. *Představu mám, ale ještě jsem ho nevyužila. K tomu nenastala příležitost.*

b) Podpora při práci s dětmi aneb asistent vychovatele

Respondentka o sociálním pedagogovi na základní škole ví. Ví, kdo tuto pracovní pozici vykonává a dokáže si vybavit činnosti, které by mohl sociální pedagog na základní škole realizovat. Zároveň jej vítá jako pomocnou ruku do družiny, i když zároveň upozorňuje na fakt, že pokud si chce udržet respekt ve své družině, musí umět třídu zvládnout a prosadit svým způsobem svoji autoritu. *Určitě v určitém směru ano, ale stejně, pokud člověk chce mít autoritu, si musí ve většině situací poradit sám.* Jsem ráda, že uvedla zrovna tuto informaci, neboť si osobně myslím, že se jedná o jeden z mýtů. Pokud prokáží svoji slabost, a v tomto případě se jedná o vyhledání další osoby – sociálního pedagoga, svědčí to tak o snížení mé vážnosti. Přijde mi to jako nesmysl. Ale jsem skutečně ráda, že to zaznělo nahlas. Mnohdy se o tom lidé baví, ale málokdo to řekne nahlas.

Práce v družině je především o práci s dětmi a proto jsme se s respondentkou chvíli bavily i tom, jaké problémy s dětmi nejčastěji v družině musí řešit, jestli tedy nějaké problémy vůbec jsou. Zmiňuje především poruchy chování, kdy děti mají během

vyučování asistenta, který pomáhá nejen jim při udržení pozornosti, ale i učitelé při vedení výuky. *Ano, a je jich čím dál víc, bohužel. A myslím si, že tyto poruchy chování jsou nedostatečně zajištěné.* Upozorňuje na skutečnost, že asistenti, kteří pomáhají dítěti v době výuky, už v družině nejsou, ačkoliv vychovatelka pracuje se stejným počtem dětí. Mnohdy by se jí pomocná ruka v této oblasti hodila. *A v družině je právě ta nevýhoda, že ve škole mají k dispozici asistenty, kdežto v družině ho k dispozici nemám. Pokud ve škole má toho asistenta, potřebovala by ho i v družině, protože ta činnost, ten počet dětí je stejný jako ve třídě.* Ilustrativní příklad využití práce sociálního pedagoga: *V podstatě tady u těch poruch chování. Když to dítě je nezvládnutelné, má svoji hlavu, tak tam je potřeba někdo, kdo by u toho dítěte byl anebo kdo by sledoval víceméně to dítě. To je funkce toho asistenta, protože tam je to někdy nevyzpytatelné, protože při počtu dvacetiosmi mít oči jen pro jednoho, to prostě nejde.*

3.5.5 – Rozhovor s R4

Respondentce R4 je třicet jedna let a momentálně se vrátila do práce po mateřské dovolené. V práci je teprve půl roku (od září 2015). *Já musím říct, že se teprve rozkouvám, protože jsem po té mateřské, že ještě úplně nevím. No, zatím do toho nejsou úplně tak vložena, jak bych chtěla.*

Vystudovala vysokou školu v Brně se zaměřením na sociální pedagogiku a sociální poradenství a proto jsme také na začátku rozhovoru trochu zabrousily do uplatnitelnosti studovaného oboru sociální pedagogika. Když začala obor studovat, zajímala se společně se spolužáky o uplatnění absolventů. ... *my jsme se pořád ptali, co z nás vlastně bude.* Pracovat v oboru začala již během posledního roku studia magisterského programu, kdy působila jako asistentka u dítěte s poruchou chování. Jako vychovatelka ve školní družině pracuje již třetím rokem, s malou přestávkou v podobě mateřské dovolené. Na škole pracuje také jako asistentka pedagoga ve třídě nižšího stupně základní školy.

Hlavní témata

1. téma: Být vychovatelkou ve školní družině je zábavné se vším všudy

- a) Chtěla jsem být učitelkou
- b) Chybí mi uznání
- c) Silný motiv – práce s dětmi

2. téma: Náplň práce vychovatelky ve školní družině

- a) Vyžadují organizaci
- b) Nechávám jim i volný čas
- c) Prostor, který chybí dětem na hraní

3. téma: Spolupráce vychovatelky a dalších pracovních pozic

- a) Propojení vychovatelky a asistenta pedagoga
- b) Propojení vychovatelky a sociálního pedagoga

Téma: Být vychovatelkou ve školní družině je zábavné se vším všudy

a) Chtěla jsem být učitelkou

Když přemýšlela o svém budoucím povolání, jako první jí napadlo, že z ní bude učitelka. Později ovšem tuto myšlenku přehodnotila, neboť ne všechny předpoklady, které by měla splňovat jako budoucí učitelka, měla. Jednalo se především o schopnost hrát na hudební nástroj. *Přemýšlela jsem, že budu učitelka na prvním stupni, ale já a hra na hudební nástroj nebo zpěv, to nepřipadá v úvahu, takže...mně se to prostě líbilo, protože sociální pedagogika mi přišla hrozně zajímavá a tak jsem ta šla.* Výběr tedy padl na studijní obor sociální pedagogika. Rodina ji ve výběru podpořila, nijak ji výběr nevymlouvali, spíše by se dalo říci, že dostala volnou ruku. *Jako naši se vůbec nestarají o to, co dělám. Třeba jako můj tatka ani neví, jaký mám vystudovaný obor.* Naopak například otec byl nadšený, že jeho dcera má vystudovanou vysokou školu. *On je rád, že má vysokoškolsky vzdělanou dceru, to se chlubí, ale že by věděl...On si možná myslí, že jsem ta učitelka. Jakože naši jsou v tomhle. Já jsem si všechno rozhodovala sama, takže oni mi nemluvili do toho, do jakýho oboru anebo proč a jak.*

Na začátku ji ani nenapadlo, že by mohla pracovat jako vychovatelka ve školní družině. Spíše inklinovala k práci ve volnočasových zařízeních jako jsou například Lužánky. *Já jsem si myslela, že něco jako Lužánky, něco takovýho prostě.... ale co si pamatuji, že jsme se s děckama bavili, že prostě nevíme, co z nás bude.* Anebo vyloženě práce v sociální oblasti – sociální práce. *No, jako v sociální oblasti u dětí, dospělých, starých lidí, ale nikdy bych nečekala, že budu pracovat ve školní družině.*

b) Chybí mi uznání

No, já si myslím, že je to nedoceněný, že jako všichni mluví o učitelích, ale je to důležitá práce s dětmi. Úvodní věta mluví v podstatě za vše. Náhled na vychovatelku ve školní družině, v porovnání například s učitelkou, je podceněná..*ale spíše tady to paní učitelka řekla, no ale paní vychovatelka to je tady no ..přijde mi, že je to takový vedlejší, že všichni vidí tu paní učitelku a ta družinářka je už takový, no..* Jedná se o zkreslený pohled především ze strany rodičů. Přístup rodičů je i jedna z věcí, které by ráda změnila ve své práci. Pokud práci dělám dobře, je jedno o jakou pozici se jedná, uznání a respekt, si to přece zaslouží. *Možná ten přístup rodičů, aby to bylo adekvátní.*

Každý máme tu svoji práci a myslím si, že ji děláme dobře. Prostě, že to není paní učitelka pak někde paní vychovatelka, ale jinak nic.

Děti v tom mají jasno a vychovatelku respektují stejně jako paní učitelku. No, spíše u těch rodičů. U těch dětí je to dobrý. Oni to chápou tak, jak by měli. Dopoledne mají paní učitelku, odpoledne potom vychovatelku a to respektují.

c) Silný motiv – práce s dětmi

*Opětovně se dostáváme k motivu, která vede anebo spíše provází vychovatelku v její práci. Respondentka uvádí, že dělá práci, protože ji prostě baví. *Mě prostě baví ta práce s dětma. Kdybych mohla, asi bych byla raději tou učitelkou, ale nemám k tomu až tak vlohy, ale mě ta práce baví, se vším všudy.**

Téma: Náplň práce vychovatelky ve školní družině

a) Vyžadují organizaci

*Opětovně jsme se v rozhovoru věnovaly tématu, jak motivovat děti a jestli jim aktivity spíše nějak organizovaně řídit tak, aby se všichni zapojovaly a jen tak neseděly anebo spíše dávat prostor jejich náladě a rozpoložení. Když chtějí, zapojí se, když nechtějí, dělají si své věci. *Oni spíš vyžadují nějakou organizaci, takže se snažím každý den něco naplánovat, a potom mají i čas na hraní, to jako samozřejmě ne, že ne, že by musely pořád pracovat. Zajímalo mě, co dělá, když se někdo zapojit tedy nechce. Jako nenutím je, když tam mám chlapečka, který i během vyučování odmítá pracovat, i v družině, tak já ho nebudu nutit. On si zaleze a staví si, a když chce tak si prostě vyrábí. Já se snažím jim ten čas nějak naplánovat, ale nenutím je, ale ono je to těžký, když mám takovou třídu, jakou mám nahoře, je to malinký.**

*Prioritou tedy není zcela čas dětem zorganizovat, naplánovat každou minutu, ale mnohdy je to i ze strany dětí požadováno. *Zrovna teďka moje děti hrozně rády vyrábí, takže já musím pořád vymýšlet něco, abychom, ne malovat, ale vystřihovávat a lepit. Takže oni vždycky, když pro ně přijdu do třídy, tak se mě ptají, co budeme dneska vyrábět.**

b) Nechávám jim i volný čas

Jako ony samy si chtěou omalovávat a malovat, když už tedy bych pro ně nic neměla, ale není to takový, že by jen tak hrály. Ačkoliv se snaží dětem čas v družině nějak naplánovat, aby se nenudily, nezapomíná na to, že potřebují i volno, čas pro oddech. Já se snažím jim ten čas nějak naplánovat, ale nenutím je, ale ono je to těžký, když mám takovou třídu, jakou mám nahoře, je to malinký. Tady už respondentka naráží na malou místnost, které ji byly přiděleny jako prostory pro družinu. Blíže se věnuji v následujícím tématu.

V rámci aktivit, které družina dětem nabízí, je i pravidelná a každodenní vycházka, která trvá hodinu. *My máme každý den vycházku povinnou od 14 do 15, když mám kroužek, předám děti někomu jinému, aby šly ven. Takže každý den jdou na tu hodinu ven. Dokonce jsou i rodiče, kteří si hlídají, zda děti chodí ven. Je to v jejich zájmu. A mám tam opravdu i rodiče, co se zajímají, když odpadne kroužek, aby náhodou ty děti nezůstali ve škole, že i rodiče chtěou, aby ty děti na vycházku šly.*

Vedle vyrábění, pravidelných procházek, vychází i čas na společné povídání, které je preventivního charakteru. Zde dochází k prolínání práce vychovatelky a sociálního pedagoga. *My si tak jako něco řekneme, když je potřeba, anebo, když mám v plánu uvedeno, měli jsme například bezpečnost, tak si říkáme spoustu věcí. Já nevím, kdo je účastníkem provozu, jak se máme chovat, ale jako to spíše zmíníme anebo formou diskuse, ale jako programy, to vyloženě ne.*

c) Prostor, který chybí dětem na hraní

Omezení, na které ve své práci naráží snad nejvíce, je především omezení v prostoru, ve kterém její družina funguje. *No určitě, protože, když si chce půlka třídy hrát a půlka chce vyrábět, tak se tam prostě nevlezem. Takže to musím nějak naplánovat, je to prostě složitější. Důležité je mít, kde si hrát a realizovat připravené aktivity. No, nám tam právě nejvíc chybí ten prostor, kde mohou děti na zemi hrát. Děti si situaci řeší občas po svém. Oni třeba zalezou pod stůl a tam si hrajou, protože tam přes ně nikdo nešlape nebo tak. Nejvíce prostě ten prostor. To tam prostě chybí, něco, jak mají ve třídách koberec, na kterém si můžou hrát, lehnout si, to nám tam chybí, ale jinak je to v pohodě.*

Téma: Spolupráce vychovatelky a dalších pracovních pozic

a) Propojení vychovatelky a asistenta pedagoga

Respondentka tedy pracovala i před nástupem na mateřskou dovolenou jako asistentka a zároveň vychovatelka v jedné třídě. *Pře těma třema rokama, jak jsem byla u Verunky, tak to bylo náročný, protože jsem s ní musela hodně pracovat, psát, počítat, prostě všechno a byla jsem ve stejné třídě, jak jsem měla družinu, a bylo to náročný. To uznala, že bylo vskutku náročné. Přišlo mi to náročný, když jsem před mateřskou dělala asistentku ve své družině. To bych nikdy v životě nechtěla, protože to bylo hrozný,...* Nešťastná volba to byla především v tom, že děti, když viděly paní vychovatelku, automaticky s ní začaly řešit družinové záležitosti. *Oni se mnou ráno řešili družinu a pořád a pořád. To bylo hodně náročný. Žádný prostor pro odpočinek.*

Tento školní rok pracuje jako asistentka v jedné třídě a jako vychovatelka pak v jiné třídě. Připadá jí to jako dobré spojení.*ale ted'ka s tím klukem je jednoduchý pracovat. On je hrozně šikovný, tam jde spíš o to chování. Já jsem tam spíš jako takový, nechci říct, že dozorce, ale není to víceméně ani potřeba. Je dobrej, takže já nejsem unavená.*

b) Propojení vychovatelky a sociálního pedagoga

O působení sociálního pedagoga na škole ví, ale zatím jeho služby nevyužila. Spojením mezi těmito pracovními pozicemi vidí především v náplni činnosti. Obě pozice se soustředí na práci s lidmi. *Tak je to člověk, který by měl pracovat s dětma. Vychovatelka v porovnání se sociálním pedagogem, není zaměřená tak moc na prevenci. Má na starost i jiné akce. ale není to až tak zaměřený na tu prevenci, ale práce s dětma je prostě práce s dětma. Vychovatelka má tematicky třeba Velikonoce, sociální pedagog zase šikana.*

Jak si představuje práci sociálního pedagoga? Na odpověď jsem se těšila, neboť respondentka má přímo vystudovaný obor sociální pedagogika. *Vím, že vytváří nějaký preventivní programy, že chodí do tříd, že pracuje s dětmi i formou her nebo něčeho takového.* Dostává se tedy k zařazení sociálního pedagoga do preventivní oblasti, kdy jej můžeme jmenovat neoficiálním členem školního poradenského pracoviště spolupracovat tak s výchovným poradcem. *Myslím si, že by měl spolupracovat*

s výchovným poradcem a spolu řešit, co je potřeba, ve které třídě například šikana anebo něco takového. Musí hodně spolupracovat s výchovným poradcem, psychologem.

Realizaci programů ze strany sociálního pedagoga si v družině dokáže představit, ale opětovně narážíme na omezené, tentokrát časové a organizační. Kolektiv, který se v průběhu vyučování sejde, v družině už dlouho nevydrží. Starší děti končí pozdě a na společné aktivity není moc času. Respondentka má prvňáčky a u těch si to dokáže představit. *Možná u prvňáčků by to šlo. Starší děcka už chodí pozdě do družiny a chodí brzy domů, protože mají kroužky.* Ale i tak děti mají po vyučování různé programy. Některé navštěvují kroužky, družinové anebo školní, jiné navštěvují kroužky mimo školu. *Možná u prvňáčků by to šlo. Starší děcka už chodí pozdě do družiny a chodí brzy domů, protože mají kroužky. Tam je to takový složitý mít nějakou skupinu dětí, se kterou bys pracovala. To by asi musel být jednou za měsíc nějaký kroužek a takhle. Tam je to takový složitý mít nějakou skupinu dětí, se kterou bys pracovala. To by asi musel být jednou za měsíc nějaký kroužek a takhle.* Možnost, jak udělat prostor, je domluvit se s rodiči a informovat je o akci. Záleželo by pak i na nich, co vyberou.

3.5.6 – Rozhovor s R5

Informatka R5 je nejmladší člen týmu z hlediska roků strávených na základní škole na pracovní pozici vychovatelka a vůbec z hlediska praxe s prací s dětmi. Až na výjimky v podobě práce na letních táborech s dětmi jakožto cílovou skupinou nikdy nepracovala. Začíná svůj třetí měsíc a zároveň si dodělává studium, aby mohla v práci vychovatelky pokračovat.

Je jí skoro čtyřicet let a zrovna se vrátila z mateřské dovolené. Před nástupem na mateřskou dovolenou pracovala osmnáct let na poště, kam nastoupila v podstatě po ukončení středoškolského studia, zamření textilní.

Rozhovor probíhal dopoledne, před začátkem směny v družině. Respondentka se přivalila doslova jako vichřice, v tom pozitivním slova smyslu. Přišlo mi to jako smršť energie, kterou dovedla se sebou.

Hlavní témata:

1. téma: Žiji pro vychovatelství?

- a) Moje místo je prostě tady
- b) Máme možnost se vzájemně obohacovat

2. téma: Místo vychovatelství v naší společnosti

- a) Uspokojuje mě vychovatelství?
- b) Důležité jsou výsledky
- c) Dítě je vždy v popředí

3. téma: Jak chci, aby to fungovalo

- a) vnímám děti a jejich nálady anebo umění improvizace
- b) časové omezení v práci aneb ne všechno se podaří

4. téma: Sociální pedagog na základní škole

- a) Jeden sociální pedagog pro více škol
- b) Sociální pedagog jako spojovací článek mezi vychovatelkou a třídním učitelem

Téma: Žiji pro vychovatelství

a) Moje místo je prostě tady

Respondentka pracuje sice na pozici vychovatelky ve školní družině krátkou dobu (dva měsíce), ale práce ji evidentně baví. *Vyhovuje mi po všech stránkách.* Vypadá to, že našla práci, ve které vidí smysl a která ji především naplňuje. Pro některé osoby je práce otrava, ztráta času, což je jen malá oběť za to, abych si mohl dovolit uspokojení základních potřeb (bydlení, dovolená). Pro respondentku tomu tak není. *Vyhovuje mi asi vzhledem k mému naturelu rapla, možná trošku, Vlastně mě to dobíjí.* Pozitivní postoj a především chuť k práci z pozice vychovatelky vytvořili pro respondentku skutečně lákavou pracovní příležitostí, kterou hodlá využít na sto procent. Její nadšení z ní prý křičí.

Ta akčnost a ta jakoby to všeobecně. Pozice vychovatelky je pestrá. Každý den je o něčem jiném, má jinou skladbu a proto je důležité, aby i vychovatelka měla široký záběr. Prostě ten všeobecný záběr. Nebýt zaměřený jen jedním směrem.

Inspirací pro práci v družině je i současné studium, které musí absolvovat, aby mohla na pracovní pozici vychovatelky zůstat dle zákonných podmínek. Studium je nadšená a čerpá z něj. *Jo, ale hrozně mě jakoby baví i pedagogika jako takhle jako předmět samotný a s tou psychologií, jak je to prožitý, ale musím říct, že i výtvarku.*

b) Máme možnost se vzájemně obohacovat

...myslím si, že je strašně důležitý rozvíjet všechno... Pracovat s dětmi je zodpovědná činnost. Respondentka má pocit, že nejen ona může dětem něco nabídnout, ale i oni mohou něco nabídnout ji. Oboustranný přínos. *Mám pocit, že to málo, co já vím, mám šanci někomu předat a já se od nich můžu učit a ještě se můžeme nějak obohacovat v tom pozitivním slova smyslu.*

Téma: Místo vychovatelství v naší společnosti

a) Uspokojuje mě vychovatelství?

Pokud na něčem pracujete anebo se rozhodnete něčemu věnovat je bezesporu důležitá podpora rodiny. I v případě práce vychovatelky se mnohdy můžeme setkat se stereotypním náhledem na tuto práci. V tomto případě tomu tak není. Rodina respondentky je nadšená, že pracuje jako vychovatelka. Jedná se o práci, která je stvořená přímo pro ni. *Moje rodina s tím naprosto souhlasila, všichni ví, že je to to, co já jsem měla celý život dělat.*

b) Důležité jsou výsledky

Respondentka působí na pozici vychovatelky skutečně krátkou dobu, a proto bylo těžké odpovědět na otázku, která se ptala na postoj zaměstnavatele vůči vychovateli. Zatím má pocit, že se jedná o práci, která je kapánek neocenená. *To se asi nedá říci obecně, záleží na zaměstnavateli, ale řekla bych, že je ta práce trošku podceňována.* Především z toho důvodu, že ve škole je prioritní čas v době vyučování a ne mimo vyučování. *Zajímá se především o ten čas strávený ve vyučování, aby bylo vidět nějaké výsledky, a ten zbytek je odsunutý na druhou kolej. Na jedné straně chtějí po nás výkony, ale na druhou stranu, není tam takový to Jo! Supr!*

c) Dítě je vždy v popředí

Možná někdy, neříkám, že vždycky, ale přístup okolí. Tak zněla odpověď respondentky na otázku, co by změnila na práci vychovatelky v družině. Měla na mysli především pohled rodičů. *Společnosti, někteří rodiče mají pocit, že ty se tam máš starat o ty děti a víceméně, vždycky to dítě bude více, než ty.*

Téma: Jak chci, aby to fungovalo

a) vnímám děti a jejich nálady a potřeby aneb umění improvizace

Tak já bych řekla, že to přizpůsobuju náladě těch dětí. Umění improvizace anebo přizpůsobení se vzniklé situaci. Významná dovednost vychovatelky. Plán je dobrý, ale ne vždy se dá v práci vychovatelky využít. Ale když ten den neměli ani ten tělocvik, tak odsunu lavice a hraju s nima vybíjenou ve třídě s molitanovými míčkama.

Při přípravě aktivit je důležité brát na zřetel potřeby dětí, se kterými pracujete. Vnímat jejich přání...*tak třeba kluci jsou více na ten sport, holky jsou více na výtvarku dejme tomu, tak jako jsou tam výjimky, ale prostě umět to trochu rozlišit. Když jdu na vycházku se samejma klukama, nemá smysl jít v uvozovkách do výtvarné galerie, jdu s něma na tu polici, kde jsou naprosto šťastný a naberou si ty letáčky. Přizpůsobit to trochu tomu kolektivu a ty daný náladě hlavně.*

b) časové omezení v práci aneb ne všechno se podaří

Čas. Neúprosný ukazatel, který dokáže plán pěkně zamotat. Respondentka jej uvádí jako omezení, se kterým se potýká ve své práci. Její třída, má třetí třídu, končí většinou ve 12:55. Mezi obědem a povinnou vycházkou v podstatě nic nestíhají. *Málo, protože když je v jednu vyzvednu, mám tak patnáct minut ve třídě, což nemá smysl asi nic vytahovat a jdeme na oběd. Hodně dětí chodí do kroužků, takže jdou před procházkou pryč. Jediný den, kdy se může pustit do větších akcí je pondělí. Jediné je pondělí, kdy začínám 11:40, je den, kdy máme šanci něco udělat.*

Občas jí to připadá jako nekonečný spěch. *Je to takový honěný z kroužku do kroužku a je málo času. Děti mají spousty kroužků a občas ji přijde, že je to celé jen o včasném zasílání dětí do kroužků. Není čas na kreativnější aktivity, které například podpoří čtenářskou gramotnost. Mít víc času, tak by mě bavilo jít s děckama na nějaké workshopy. Do něčeho se prostě zapojit. Anebo bývá Vyroba si knihu, ale ty děti mají tak málo času, že když jsem jim to navrhla, tak v podstatě, tím, že ten čas nemají, tak se do toho nechtějí ani pouštět.*

Téma: Sociální pedagog na základní škole

a) Jeden sociální pedagog pro více škol

O fungování sociálního pedagoga bohužel neví. *Je tady psycholog, ale sociální pedagog, to nevím.* Když jsem jí řekla, že sociální pedagog na škole již pracuje a zeptala jsem se, zda by jej oslovila, sdělila mi, že by si zatím netroufla. *Asi, ač tak nevypadám, asi se stydím.*

Zajímavý byl návrh na systém působení sociálního pedagoga. Jak si představuje jeho fungování v systému. Navrhuje, aby byl jeden sociální pedagog, pro několik škol zároveň. *Určitě nemusí být jakoby pořád, třeba dejme tomu v městské části pro ty daný školy, třeba pro čtyři základy.*

b) Sociální pedagog jako spojovací článek mezi vychovatelkou a třídním učitelem

Určitě počítá se sociálním pedagogem jako členem školního týmu, který by tu byl pro všechny. *S tím počítám, že by tu byl pro všechny.* Čímž chce zdůraznit, že počítá, že by tu byl i pro zaměstnance školní družiny. Jako jediná z respondentek v návrhu aktivit uvedla, že by sociální pedagog mohl připravovat akce i pro rodiče dětí. *Řekla bych, že bude právě organizovat takový ty akce, kterých se mohou účastnit děti anebo rodiče, ideálně společně s rodiči.*

Vedle rodičů zdůrazňuje činnost, která povede k propojení vychovatelek a učitelů. *Právě, aby propojil ty učitele s těma družinářama.* Propojení v činnosti, aby na sebe spíše navazovaly a ne se vzájemně anulovaly. *Myslím si, že by to bylo super, aby byli schopní se domluvit třeba...já nevím... já si naplánuju, že půjdu k policajtům a paní učitelka tam půjde dopoledne, aniž by to věděla. Tak nějak propojit tu komunikaci.* Zároveň i jako mediátor pro učitele. *Aby v případě potřeby byl schopný udělat akci jen pro ten kolektiv vyučujících, na čem se shodnout, co řešit.* Nabízí skutečně široký záběr aktivit.

Dokonce nabízí témata. *Šikana. Prostě takový ty témata, kterých se jich běžně dotýkají.*

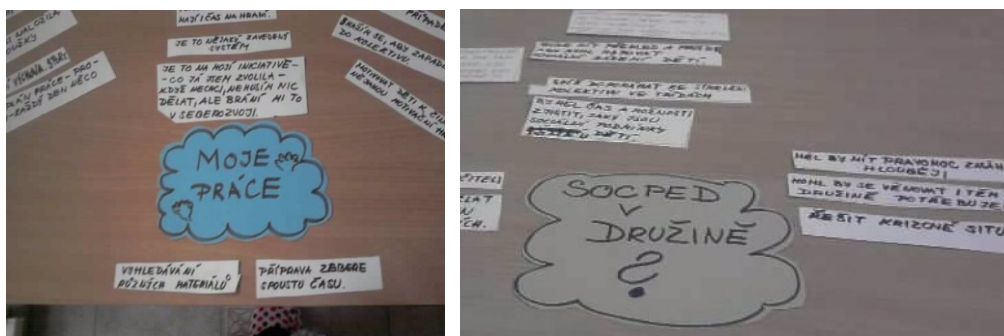
3.5 Interpretace dat - společná témata

IPA je považována za přístup, který poskytuje více prostoru pro kreativitu a svobodu výzkumného procesu než jiné kvalitativní přístupy (Willig, 2013) a proto jsem se rozhodla použít při analýze právě mentální mapování.

Témata, která se v průběhu analýzy dat vynořila, jsem zpracovala do podoby mentální mapy. *Myšlenková mapa je zvláštní druh diagramu, který mozek snadno zpracovává a který vám pomůže uvažovat, představovat si, pamatovat si věci, plánovat a třídit informace – stručně řečeno, je to dokonalý nástroj pro vaše učení. (Buzan, 2014).* Ostatně mentální mapy budou provázet celou moji výzkumnou část. Považuji tento způsob zpracování informace za přehledný a pro mě osobně velmi sympatický. Pomáhá mi s utříděním získaných informací a s jejich zpřehledněním.

Mentální mapy vám pomohou naučit se, uspořádat a uskladnit tolik informací, kolik chcete, a přirozeným způsobem je utřídít tak, abyste ke kterémukoli z nich měli okamžitý přístup. Mentální mapy mají ještě jednu neocenitelnou výhodu – člověk by si myslel, že čím víc informací se do hlavy vloží, tím bude přecpanější a tím obtížněji se z ní budou informace dostávat ven. V případě mentálních map je tomu však úplně naopak. Jak je to možné? Jestliže pracujeme s mentálními mapami, každá nová informace, kterou vložíme do své knihovny, se automaticky „zaháčkuje“, čili propojí se všemi informacemi, které tam už jsou. Čím více těchto háček paměti je spojeno s kteroukoli informací v naší hlavě, tím méně práce nám dá ji z toho systému „odháčkovat“ a mít ji k dispozici. (Buzan, 2007)

Postupně jsem tedy témata, vzorce shlukovala a hledala společné jmenovatele právě prostřednictvím mentálního mapování.

Je dobré mít stále na paměti cíl interpretativní fenomenologické analýzy, který Smith a Osborn (2003) popisují jako obousměrný proces, v němž „účastník se snaží pochopit svoji zkušenost, zatímco výzkumník se snaží pochopit, jak účastník chápe svoji zkušenost“.

Nakonec mi vyšlo pět společných témat, vzorců, které postupně komentuji v následujících kapitolách.

U každého tématu je uvedena opětovně mentální mapa, ve které jsou zaznamenány i podtémata.

3.5.1 MOJE ROLE

Pokud se chceme společně bavit o tom, jakou pozici může sociální pedagog zastávat ve školní družině, musíme si ujasnit, jakou roli zastává vychovatelka ve školní družině. *Člověk zaujímá ve společnosti a ve skupině, v níž žije, určitou pozici, tzv. status. Ten mu přisuzuje určitá práva a povinnosti i určitou prestiž (Klapilová, 2000).*

Jaký je její pohled na danou pracovní pozici a jak vnímá její důležitost, postavení ve školní hierarchii. Jedná se o hlavní téma, od kterého se následně odvíjela další. V rámci rozhovorů jsem narazila na čtyři podtémata, které jsem zpracovala opětovně do podoby mentální mapy.

3.5.1.1 Ta svoboda

Jedním z aspektů pracovní pozice vychovatelky ve školní družině, který bych chtěla zdůraznit, je určitá svoboda v rámci aktivit, programu, přípravy a realizace projektů. Dokážete si představit práci, ve které můžete v podstatě dělat to, co vy chcete? Myslím si, že se jedná o jeden z bodů, ve kterém se vychovatelka a sociální pedagog setkávají.

Pro mě, ta pozice je vesměs docela variabilní. Jak si to člověk udělá. Líbí se mi v tom ta svoboda, že v podstatě, co člověk chce, tak si tam může dát, pokud k tomu má možnosti, což často možná nemá. (R1)

Název Ta svoboda vystihuje nejen volnou ruku při volbě aktivit a programu pro děti, ale především jí lze vyjádřit to, že se nejedná o stereotypní pozici, kdy celou pracovní dobu prosedíte anebo přesně víte, co budete dneska dělat. A nejen dneska, ale i zítra a pozítří. Prostě stále to stejné. *Stereos znamená pevný, tvrdý, neměnný a typos lze přeložit jako typ, forma či tvořím, formuji. Stereotyp se mění v závislosti na dobovém kontextu. Stereotypy hovoří „jazykem pravdy“ a fungují navzdory protichůdným a racionálním argumentům, jež tuto pravdu popírají. Jedná se o určitou formu mýtu. (Košťálová, 2012)*

Ta akčnost a ta jakoby to všeobecně. Prostě ten všeobecný záběr. Nebýt zaměřený jen jedním směrem. (R5)

3.5.1.2 Jedná se o smysluplné zaměstnání

O otázce „Jaký má život smysl?“ se domnívám, že je špatně položena a že správně zní: „Jaký smysl chci dát svému životu?“. Sami lidé by si měli uvědomit, že když oni sami se ptají: „Jaký je smysl mého života?“, tak ne oni, ale sám život se jich ptá, jaký smysl mu dáme. (Frankl 1997; Prochaska, Norcross, 1999)

Stěžejní činnost vychovatelky ve školní družině spočívá právě v přímé práci s dětmi, což vplynulo i z rozhovorů, kdy respondentky mluvily především o tom, co s dětmi dělají, jak je správně motivují. Vedlejší činnosti byly zmiňovány skutečně jen na okraj. Většinou, když mluvily o této přímé práci, znělo to nadšeně a zapáleně. Rozhodně jste neměli pocit, že berou práci vychovatelky jako pouhou hlídačku dětí, která nemá smysl a dělají to jen proto, aby si vydělaly anebo proto, že jiná práce nebyla. Vybraly si toto zaměstnání, protože v něm vidí právě smysl, přínos, potenciál a zároveň je práce s dětmi naplňuje.

Mám pocit, že to málo, co já vím, mám šanci někomu předat a já se od nich můžu učit a ještě se můžeme nějak obohacovat v tom pozitivním slova smyslu. (R5)

Nejsem věřící člověk. K náboženství mám poněkud vlažný vztah a víra v Boha je pro mě poněkud neuchopitelné téma. Možná až děsivé, protože v něm hledám jistou logiku, kterou v ní stále nenacházím. O to zajímavější pro mě bylo, že mě tak zaujala kniha Psychoterapie a náboženství od Viktora E. Frankla, jenž byl sám silně věřícím člověkem. Jako ústřední témata knihy můžeme zvolit právě pomyslné hledání smyslu života a snaha nabídnout čtenáři vysvětlení vztahu mezi náboženstvím, psychoterapií a lékařskou činností.

Jedná se o skutečně tenkou knihu, která je rozdělena do dvanácti kapitol. Je vhodná pro laiky, kteří o logoterapii nikdy neslyšeli. Srozumitelným jazykem nás Frankl seznamuje s duchovní dimenzí, transcendencí, sebeporozuměním a náboženstvím. Polemizuje a nachází společnou cestu s Freudem: „V tomto smyslu na nás může mnohé z našich dnešních kulturních poměrů skutečně působit jako „obecná lidská nutková neuróza“, řečeno s Freudem – mnohé s výjimkou jednoho: právě s výjimkou náboženství. (Frankl, 2007). Proč vlastně píší o logoterapii a Franklovi?

Pro mě byla nejcennější právě dvanáctá, poslední, kapitola zaměřující se na hledání vyššího smyslu života, který mi krásně koresponduje právě s tématem „Je to právě vůle ke smyslu, která se v současnosti stává dalekosáhle frustrovanou. Stále častěji se dnešních lidí zmocňuje pocit nesmyslnosti, který se vyskytuje společně s pocitem „vnitřní prázdnoty“ – jedná se o jev, který jsem charakterizoval a nazval jako „existenční vakuum“. Projevuje se zejména ve formě nudy a netečnosti. Zatímco v této souvislosti znamená netečnost nedostatek iniciativy, iniciativy něco ve světě změnit, něco zlepšit.“ (Frankl, 2007)

3.5.1.3 To, že můžu být kreativní

Pojem kreativita je latinského původu a znamená schopnost produktivního myšlení, tzn. rozbíjení myšlení ve vyjetých kolejích a myšlenkových blokách. Novou

kombinací různých informací, které dosud nebyly viděny ve vzájemných souvislostech, mají být vypracovány nové možnosti řešení. (Horst, Siegrist, 2001)

Název diplomové práce zní „Skrytý potenciál školní družiny“ a právě kreativita s názvem krásně souvisí. Jak je uvedeno v předchozím odstavci, kreativita je rozbíjení myšlení ve vyjetých kolejí a myšlenkových bloků. *Být kreativní znamená používat nové techniky a principy myšlení (Horst, Siegrist, 2001)*

Jedná se o pojmání věcí inovativním způsobem, jedná se o pohled na věci z neobvyklého úhlu pohledu. Důležité je nebýt zaměřený jedním směrem.

Prostě ten všeobecný záběr. Nebýt zaměřený jen jedním směrem. (R5)

Zároveň z výpovědí respondentek vyplynulo, že se pro ně rozhodně nejedná o rutinní zaměstnání, ba naopak.

Že to není rutinní práce, že to není taková opakující práce, že neustrneš na jednom místě. (R2)

3.5.1.4 Člověk může být jenom hlídač

Tak, jak je ve Hvězdných válkách temná strana, se kterou musí Luke Skywalker a jeho příbuzenstvo neustále bojovat, existuje i v případě vychovatelky v družině její temná strana. Ne, každý na tuto pozici nahlíží jako na pracovní pozici, která je akční, kreativní a především smysluplná. Pro někoho je vychovatelka pouze „ta paní“, která hlídá děti, než si je budou moci jejich rodiče vyzvednout.

No, já si myslím, že je to nedoceněný, že jako všichni mluví o učitelích, ale je to důležitá práce s dětmi. (R4)

Osobně mi nikdy nebylo ze začátku moc příjemné říkat, že pracuji jako vychovatelka anebo jako družinářka ve škole. Přišlo mi, že obě pojmenování jsou

poněkud drsná na to, že se jedná o práci s dětmi. Navíc stále si hodně lidí představí klasický stereotyp nerudné vychovatelky.

Takže je to variabilní prostor, kdy člověk může být jenom hlídač dětí a když třeba nemá den, nebo prostě se mu nechce, tak s nima dělat nemusí, jenom je hlídá, i když taky jenom je hlídá, tak podle toho, jaká se sejde třída. (R2)

Forma hlídání možná nastává v situaci, kdy spojí víc oddělení, když se sejde větší počet lidí. Tam už potom moc možností není. Ta ranní družina, děti přichází postupně, ale navrší se jich tam početně, takže je to o tom hlídat příchody, zapisovat atd. (R3)

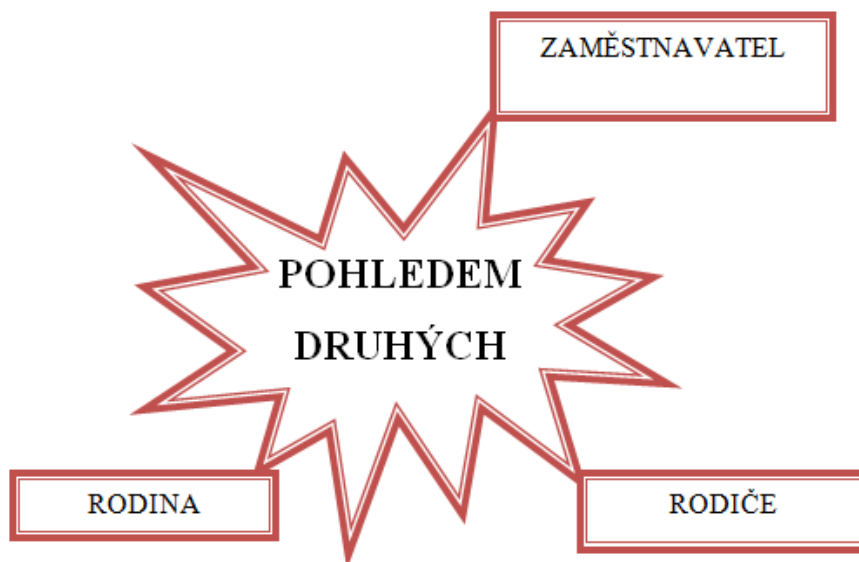
3.5.2 POHLEDEM DRUHÝCH

Seizmografem mravního rozhodování pro učitele může být jenom žák, pro vychovatele vychovávaný a pro rodiče jejich dítě (Pelcová, 2014)

První téma se neslo ve znamení pohledu vychovatelek/respondentek na svoji práci. Druhé téma, které nese název Pohledem druhých, představuje pohled společnosti, pod kterou si můžeme představit zaměstnavatele, rodinu, přátele, na práci vychovatelky ve školní družině. Jedna z informantek odpověděla na otázku „Co se ti nelíbí (chybí) a ráda by si to ve školní družině změnila?“ následující:

Možná někdy, neříkám, že vždycky, ale přístup okolí. (R5)

Je pracovní pozice vychovatelky lukrativní zaměstnání? Podpořili byste svoje dítě, když by vám řeklo, že až vyroste, bude vychovatelka ve školní družině? Respektuje společnost pracovní pozici vychovatelky anebo spíše kapánek podceňuje?

Jak můžeme vidět z mentální mapy, respondentky se zmiňovaly o své rodině, rodičích dětí, o které se v družině starají, a taktéž o zaměstnavateli. Tři důležité úhly pohledu, které je při jejich práci mohou ovlivnit.

3.5.2.1 Rodina

Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství (Kraus, Poláčková, 2001)

Podpora rodiny je mnohdy zásadní. U většiny respondentek neměla rodina problém s tím, že pracuje ve školní družině.

Jako naši se vůbec nestarají o to, co dělám. Třeba jako můj tatka ani neví, jaký mám vystudovaný obor. (R4)

Moje rodina s tím naprosto souhlasila, všichni ví, že je to, co já jsem měla celý život dělat. (R5)

Přátelé, rodina se úplně diví, že jsem se dožila 60 let v relativně duševním zdraví. Prostě všichni, když se blíž seznámí s mojí prací, říkají, že to není možné, aby to někdo vydržel. A nikdo by z mých přátel a ani rodinu by tuhle práci nedělal ani, kdyby byla placená zlatem. Neznám nikoho, kdo by řekl „Jé to by bylo fajn. To by bylo senzační, třeba si to někdy zkusit.“ (R2)

Tak moje mamka, akorát, protože je taky učitelka, tak ona mi vždycky říkala, ať do družiny nechodím, že tam je to špatné časově, že dopoledne je volno a tak podobně. (R1)

3.5.2.2 Zaměstnavatel

Já vůbec nevím. Já s ním vůbec nepříjdu do kontaktu, takže... (R4)

Určit, co si o mé práci myslí zaměstnavatel, není lehká otázka. Respondentky se jí ovšem chopily s grácií. Vůbec se nebály se podělit se svým názorem.

Pokud někdo z vedení někdy pracoval v družině, což jsem zažila dva lidi. Bývalou paní ředitelku a moji kamarádku, která teďka dělá zástupkyni, tak ony prošly školní družinou a ví, že to je práce velmi náročná. (R2)

Myslím si, že tady ve škole, i v tom mém předchozím zaměstnání, to oba zaměstnavatelé dokáží ocenit, jakoby vědí, ale setkala jsem se hodně se školami, kdy jednak kolegové, učitelé, nahlíželi na vychovatelku docela z vrchu, že to je přesně jenom ta hlídačka a možná, že jakoby i tomu ředitelství, tomu vedení, to bylo jako docela jedno. Dobře tak to naše součást, ale do nějakého dění té školy, je nebudeme zatahovat. Takže je to asi různé. (R1)

To bych neřekla, že se nezajímá, ale pokud se má něco upřednostňovat, upřednostní se učitel. Uznává se více funkce učitele. (R3)

To se asi nedá říci obecně, záleží na zaměstnavateli, ale řekla bych, že je ta práce trochu podceněná, což chápu, ale často si neuvědomují, že ty děti tráví ve škole celý den. Zajímá se především o ten čas strávený ve vyučování, aby bylo vidět nějaké výsledky, a ten zbytek je odsunutý na druhou kolej. Na jedné straně chtějí po nás výkony, ale na druhou stranu, není tam takový to jo supr. (R5)

Ale pokud neprojde školní družinou, tak všichni mají pocit, že jsme tady jen takové hlídačky dětí. Jednou mi jeden ředitel řekl, že vychovatelku do školní družiny sežene vždycky, ale uklízečku ne. Tak, ať se podle toho chovám. (R2)

3.5.2.3 Rodiče

Jako třetí podtéma uvádím přístup rodičů k práci vychovatelky ve školní družině, přestože jeho přidání je poněkud diskutabilní. V rámci rozhovorů se o rodičích bavíme, ale analýzou jsem podtéma zařadila do jiného tématu, které se týká již přímo aktivit vychovatelky ve školní družině.

Pouze jedna z respondentek uvedla, že kdyby mohla něco změnit, byl by to právě přístup rodičů k pracovní pozici vychovatelky. Myslela především určitou sociální prestiž.

Možná ten přístup rodičů, aby to bylo adekvátní. Každý máme tu svoji práci a myslím si, že ji děláme dobře. Prostě, že to není paní učitelka pak někde paní vychovatelka, ale jinak nic. (R4)

3.5.3 MOJE PRÁCE

Vzpomínám si, že když jsem byla dítětem, zneklidňovaly mě věci a pocity, které byly tak hluboko ve mně, že jsem tehdy věděla, že je nedokážu slovy vyjádřit, i kdybych chtěla. Nikdy jsem o nich nemluvila, dokonce ani se svými rodiči, kteří mě milovali a krásně se o mě starali. Vzpomínám si také, že všechno v životě – každá událost – mi připadlo velmi důležité a obrovské a že ten pocit mi zůstal a já od dospělých ve svém okolí odkoukala, jak se chovat. (Oaklander, 2010)

Třetí téma se zaměřuje na konkrétní činnost vychovatelek ve školní družině. Navazuje právě na druhou kapitolu, ve které jsme se bavili o společných aktivitách vychovatelky a sociálního pedagoga ve školní družině.

Směrodatné zde je podtéma Záleží na iniciativě, neboť navazuje na podtéma Ta svoboda, které bylo uváděno hnedka u prvního tématu. Připadá mi, podle toho, jak respondentky svoji práci popisují, že pracovní pozice vychovatelky nabízí přímo úžasný prostor pro tvorbu různorodých a rozmanitých aktivit a programů.

Částečně se právě tomuto tématu věnuji ve druhé kapitole teoretické práce, ve které porovnám právě činnost vychovatelek ve školní družině a sociálního pedagoga na základní škole.

Pokud se podíváme na mentální mapu k tomuto tématu, vidíme, že nám vznikly čtyři paprsky, které popisují práci vychovatelky ve školní družině z různých úhlů pohledu.

3.5.3.1 Záleží na iniciativě

. Tuto část jsem zařadila samostatně, neboť mi přišlo důležité zmínit právě tento aspekt práce vychovatelek. Jedná se o určitou volnost. Záleží právě na vychovatelce (mimo jiné) jakým směrem se aktivity v družině budou realizovat. Samozřejmě máte společný celoroční plán družiny, podle kterého se témata a aktivity rozvíjí, ale je zde právě prvek svobodné volny konkrétních aktivit, programů a projektů. Úžasné na této práci je právě ta volnost a prostor pro vlastní kreativitu. Jaké si to uděláte, takové to máte.

Pro mě, ta pozice je vesměs docela variabilní. Jak si to člověk udělá. Líbí se mi v tom ta svoboda, že v podstatě, co člověk chce, tak si tam může dát, pokud k tomu má možnosti, což často možná nemá. Takže je to variabilní prostor, kdy člověk může být jenom hlídač dětí a když třeba nemá den, nebo prostě se mu nechce, tak s nima dělat nemusí, jenom je hlídá, ikdyž taky jenom je hlídá, tak podle toho, jaká se sejde třída. (R1)

3.5.3.2 Práce s motivací

Snažím se jim vytvářet program, který by je bavil. (R2)

V neposlední řadě se bavíme o práci vychovatele ve školském zařízení. Jak jej správně inspirovat pro práci s dětmi, efektivně vést při jeho práci a předcházet tak například syndromu vyhoření. Můžeme nazvat jako uplatnění vhodného managementu ve vzdělávacím systému. Další z oblastí, která bezesporu patří do sociální pedagogiky.

Jedná se především o popsání přístupu vychovatelky k dětem. Hodně se v poslední době mluví o poněkud benevolentním přístupu nejen rodičům ale i učitelů k pravidlům, které musí děti dodržovat. Často bývá nazýváno jako alternativní přístup

k výchově i ke vzdělávání. Já bych raději použila pojem přirozenější přístup. Například v Brně funguje základní škola Letokruh anebo nově vznikla první laboratorní škola v České republice. Labyrint je úplnou základní školou s bilingvním program, která je postavena na individuálním přístupu ke každému dítěti a na úzké spolupráci s univerzitami a dalšími partnery – inovátory vzdělávání.⁶

Respondentky mají na starosti každá svoje oddělení, které má maximálně třicet dětí. Je možné při takovém počtu se soustředit na individuální přístup? Pokud ano, jak moc je to náročné? Co dělají, když se dítěti do aktivit nechce? Částečně se toto podtématem Práce s motivací. Objevuje se společný jmenovatel, že děti vyžadují organizaci. Vyžadují po vychovatelce, aby jim vymyslela program, který by byl pro ně něčím zajímavý, přínosný.

Oni spíš vyžadují nějakou organizaci, takže se snažím každý den něco naplánovat, a potom mají i čas na hraní, to jako samozřejmě ne, že ne, že by musely pořád pracovat. Jako nenutím je, když tam mám chlapečka, který i během vyučování odmítá pracovat, i v družině, tak já ho nebudu nutit. On si zaleze a staví si, a když chce tak si prostě vyrábí. (R4)

Na druhou stranu: *Oni třeba zalezou pod stůl a tam si hrajou, protože tam přes ně nikdo nešlape nebo tak. (R4)*

Motivace je souhrn hybných momentů v osobnosti a v činnosti: souhrn toho, co člověka pobízí, aby něco dělal, nebo co mu v tom zabraňuje. (Čáp, Mareš, 2001) Umění správně motivovat je náročné. Objevilo se nespočet teorií, které se snaží s motivací pracovat po svém. Když říkáme, že někoho motivujeme, poskytujeme mu motiv. *Motiv je vnitřní pohnutka vyúsťující v aktivitu člověka. Je to potřeba, která je dostatečně silná, aby přinutila člověka jednat. (Madsen, 1972)*

⁶ Čerpáno z webových stránek školy: <http://labyrinthschool.cz/>

Dle Armstronga (2007) rozlišujeme teorie motivací na tři základní přístupy:

1. Teorie instrumentality mají za to, že odměny nebo tresty (cukr a bič) jsou prostředkem k zajištění žádoucího chování lidí.
2. Teorie zaměřené na obsah motivace (teorie potřeb) – jedná se o teorie, které vychází z toho, že člověk ne/vědomě realizuje kroky za účelem uspokojování svých potřeb. Smyslem je tedy identifikovat ty hlavní potřeby, které ovlivňují lidské chování.
3. Teorie zaměřené na proces se věnují psychologickým procesům, které ovlivňují motivaci a souvisejí s očekáváním lidí, vnímáním spravedlnosti a k životní aspiraci (vlastním cílům).

Vychovatelky využívají různých prostředků a způsobů k motivaci dětí k činnosti:

Motivovat dítě k činnosti nějakou motivační celoroční hru, do které se zapojují a která je pak motivuje k dalším činnostem v průběhu roku. Pokud vyloženě odmítne, nenutím, ale on po čase stejně přijde a chce. Takže ne, nenutím. (R3)

Já mám vyzkoušené, že děti motivuji jedině tím, že je chválím a motivuji povzbuzováním a pochvalami, protože si myslím, že ty příkazy, že ty děti na to vůbec nereagují. Je to úplně zbytečné čerpání energie. (R2)

Pokud se bavíme o motivaci, nemyslím tím pouze to, jak motivovat děti, aby v družině pracovaly, ale taktéž, jak motivovat vychovatelku, aby ve školní družině pracovala. Blíže o motivaci k práci vychovatelek jsme pojednávala v první kapitole diplomové práce. Určitý seberozvoj, to je myslím to správné slovo. Hájek a Pávková (2011) uvádí ve své knize na straně třicet šest doporučení pro toho, kdo chce být dobrou vychovatelkou. Kdo chce být dobrou vychovatelkou, měl by si najít čas na:

- zábavu, protože ve hře se navzájem všichni dobře poznáme a přináší nám radost,

- přemýšlení, protože myšlenky jsou zdrojem síly,
- četbu, protože četbou získáme nové poznatky, inspiruje nás, obohacuje,
- lásku, protože máme potřebu milovat a být milováni, veselost a úsměv, protože smích je hudbou duše a nejkratší cestou od člověka k člověku,
- štědrost a velkorysost, protože malichernost zabíjí nápady a tvořivost, vyjádření uznání a ocenění, protože pochvala je pochoutkou života.

3.5.3.3 Konkrétně se jedná o...

Druhou oblastí je Konkrétně se jedná o... Do tohoto tématu jsem zařadila veškeré aktivity, které souvisely právě s přímou prací s dětmi. Aktivity mají poměrně pestrý rozsah. Od klasických pracovních a výtvarných činností přes divadelní činnost až po osobnostně- sociální hry.

Co jakoby hodně vidím, že je baví, tak různý kreslení, omalovánky, což nemusím ovlivňovat já, nemusím u toho být, tak to jakoby rádi sáhnou po nějakých omalovánkách, po nějakých kreslení. No a určitě, asi je zaujme, tak jsou nějaké zajímavé rukodělné věci, co se jakoby nevidí nebo plácání s vodou, hmotou. (R1)

Hodně se zmiňovaly o tom, že s dětmi rády vyrábí anebo spíše, že děti vyžadují, aby s nimi vyráběly

Zrovna teďka moje děti hrozně rády vyrábí, takže já musím pořád vymýšlet něco, abychom, ne malovat, ale vystřihovávat a lepit. Takže oni, vždycky když pro ně přijdu do třídy, tak se mě ptají, co budeme dneska vyrábět. (R4)

Zároveň ve školní družině fungují družinové kroužky, které vedou právě vychovatelky.

Máme projekty ve školní družině, máme společné akce ve školní družině, na kterých se podílíme všichni a vedu kroužky dva Němčina hrou a Mladý reportér. (R2)

Společnost roku 2016 u dětí mimo jiné řeší špatnou životosprávu a nevhodný způsob trávení volného času především u televize a počítačů potažmo tabletů, Ipodů a dalších moderních vynálezů, které by měly vést k usnadnění. Děti už nelítají venku a nelezou po stromech, možná teda ano, ale jen ve virtuální realitě. V posledních desetiletí dochází k celosvětovému poklesu pohybové aktivity dětí a mládeže, který je provázen nárůstem pohybové aktivity a zvyšujícím se výskytem dětské nadváhy a obezity (Bradley, McMurray, Harell, a Deng, 2000; Lobstein a Frelut, 2003; Ogden, Flegal, Carrol, a Johnson, 2002; USD-HHS, 2000).

Některé vychovatelky řeší například s rodiči pravidelné vycházky dětí. Objevují se požadavky rodičů, aby dítě za každou cenu šlo na vycházku. Mají zájem o jeho pobyt na čerstvém vzduchu.

My máme každý den vycházku povinnou od 14 do 15, když mám kroužek, předám děti někomu jinému, aby šly ven. Takže každý den jdou na tu hodinu ven. A mám tam opravdu i rodiče, co se zajímají, když odpadne kroužek, aby náhodou ty děti nezůstali ve škole, že i rodiče chtěou, aby ty děti na vycházku šly. (R4)

Neměli bychom zapomínat ani na fyzické aktivity, které souvisejí s udržením zdravého životního stylu a určitě i vybitím energie, která se nahromadila za celý den ve škole.

Rozhodně potřebujou vybit fyzicky, jakoby...poznáš...něbo když byli dopoledne bruslit, najít toho už dost a odpoledne chtějí mít už klid, takže si pak vyberou nějakou tu činnost, že si něco přečteme a samy si pak budou hrát společenské hry tak nějak to nechají plynout. Ale když ten den neměli ani ten tělocvik, tak odsunu lavice a hraju s nima vybíjenou ve třídě s molitanovýma míčkama. (R5)

Určitě mě potěšilo, když jsem slyšela, že se věnují i aktivitám, které se zaměřují na osobnostní rozvoj dětí.

Tak já osobně mám velmi ráda osobnostně rozvojové aktivity. Aktivity, které podporují tu skupinu a nějaké zraní těch dětí. Mám ráda kreativní věci, mám ráda, když ty děti musí přemýšlet jinak, nově, když musí nahlídnout na věc novým způsobem. (R1)

Respondentky zde mimo jiné zmiňovaly i to, že se občas stane, že jejich plány nevyjdou zrovna tak, jak si představovaly, což mě přijde jako přirozený běh věcí a času. Záleží tedy i na jejich kreativitě a schopnosti využít příležitost a pracovat s tím, co se naskytne. Umění improvizace.

Stokrát můžeš něco naplánovat, ale třída se ti rozeběhne jinak (R5)

Realizace aktivit probíhá odlišným způsobem. Některé volí celoroční motivační hru, která děti nenásilně a v podstatě dobrovolně navádí na požadovanou činnost, kterou jim vychovatelka připraví. Je skryto za cíle získat například klíč anebo postoupit o jedno políčko vpřed na plánu. Další z respondentek zvolila jiný způsob. Opětovně se jedná o celoroční motivační hru, ale zaměřenou spíše do oblasti osobnostního rozvoje.

.... tenhle školní rok, na základě toho, jaký jsem si já stanovila celoroční plán práce, tak to je vlastně, že procházíme jednotlivými dny a každý den je něco jiného. Je to Mezinárodní den něčeho nebo oslava nějakého dne, do toho jsou zapojeny svátky Velikonoce, Vánoce a plus další věci, které je nutno probrat a takže jakoby i z tohoto hlediska si myslím, že možná i pro ty děti je každý den jakoby jiný, ikdyž máme každý den jenom tu chvilku před obědem a chvilku po obědě tak jim řeknu, co dneska za den je dáme si třeba nějakou aktivitu, tak z tohoto hlediska je to pokaždé jiné. Ale je to na mojí iniciativě, co já jsem zvolila. (R1)

3.5.3.4 Příprava doma

Přípravou doma se rozumí především vyhledávání různých materiálů a příprava programu, aktivit pro děti. Jedné z informantek při přípravě pomáhá současně probíhající studium, kterým si zajišťuje vhodné vzdělání pro práci vychovatelky ve školní družině.

Moje příprava především, která, protože to dělám krátce, tak mi zabere spoustu času, a řekla bych, že hodně u počítače, vyhledáváním různých materiálů. A tím, že ještě chodím do školy, studuji, tak se snažím využít i toho, co zrovna ve škole bereme, a snažím se to použít. (R5)

3.5.4 TIME MANAGEMENT

*„Nemocí, již trpí většina z nás, je dnes čas, ale my nevíme, že se dá léčit.“
Napsal už v roce 1983 J.L. Servan-Chreiber v Umění času (L'Art du temps). Nejčastěji doporučovaným lékem na tento druh neduhu je naučit se lépe hospodařit se svým časem. (Delivré, 2012)*

Čas jakožto omezená doba života nás upozorňuje na to, že je náš život konečný a vlastně velice krátký. Kolik času nám ještě zbývá? Nevíme. V praktickém duchovním životě bychom měli chápat každý den jako možný poslední den našeho života a měli bychom si připomínat, že smrt jistě přijde a že právě ona dělá z našeho života tak cennou věc. Teprve vědomí vlastní smrti dělá z života jedinečnou a drahocennou šanci.⁷

⁷ Čerpáno z webových stránek: http://www.ikarmel.cz/kniha/Time-management-jako-duchovni-ukol_101449.html

Time management slouží jako prostředek k zefektivnění nejen volného, ale i pracovního a dokonce i školního času. Jedná se o vsutku zajímavý pojem, který je v dnešní době skloňován poměrně často.

Pokud se bavíme o time managementu, není řeč pouze o omezení časovém, ale o všech omezení, které nám mohou bránit dělat to, co chceme. Brání nám v dosahování vytyčených cílů a házejí doslova klacky pod nohy. Proto jsem taktéž toho téma nazvala souhrnně jako time managemet. Uvádím zde několik omezení, se kterými se respondentky při výkonu své práce ve školní družině setkaly anebo setkávají.

3.5.4.1 Já čas mám

Začneme tedy pozitivně. I v družině se čas najde a dají se stíhat aktivity, které si vychovatelky s dětmi naplňuje.

Právě já mám čas každý den (R4)

Pokud by to bylo potřeba, ten čas by se udělal. (R2)

3.5.4.2 Prostě málo času

První omezení, na které jsme narazily, bylo časové. Děti mají pevně daný rozvrh a vyučování mnohdy trvá až do dvou hodin, tedy u starších dětí. Mladší děti končí v rozmezí od 11:40 do 13:00 hodin.

.... když je v jednu vyzvednu, mám tak patnáct minut ve třídě, což nemá smysl asi nic vytahovat a jdeme na oběd. Hodně dětí chodí do kroužků, takže jdou před procházkou pryč,... (R5)

Čas v družině je omezen tím, jak děti odchází domů, odchází do kroužků, tudíž není v podstatě nebo je málo možností sehnat ten kolektiv celý dohromady. To je pravda, tam má třídní učitel větší prostory. (R3)

3.4.4.3 Omezení prostoru

Především se mi nelíbí ty roky, co pracuji ve školní družině, že děti jsou ve třídách, že mají školní družinu ve své třídě. To je negativum s velkým N. protože když dopoledne jsou ve třídě a odpoledne jsou zase ve třídě. Třídy nejsou vybaveny pro školní družinu. Bylo by fajn, když by každá družinka měla svoji místnost jako ve školce, která by byla pěkně vybavená, ty děti by se tam cítili dobře. (R2)

.....ale ono je to těžký, když mám takovou třídu, jakou mám nahoře, je to malinký. (R4)

Nebo třeba i to, že se zůstává na půdě té školy, že to je ta samá a ty děti to úplně tak nerozlyšej. Úplně jsem to asi nezažila, že bych, že by se přecházelo na jinou budovu, ikdyž loni tak trochu a i přesto tam ty třídy nějak fungovaly, ale i možná jsem někde slyšela, že pokud změní to prostředí, že zase je to trochu jinačí, že ty děti fungují trochu jinak. (R1)

Je to malý pro 28 dětí, ale mám k dispozici chodbu, máme k dispozici další prostory..... (R3)

3.4.4.4 Omezení systémové

V družině jsou k tomu omezené možnosti. (R3)

Překážky jsou tu od toho, aby se překonávaly, ale někdy to prostě nejde. Omezení, na které narážím, jsou omezení, které jsem pojmenovala jako systémové. Nedají se jen tak jednoduše ovlivnit a jejich změna vyžaduje úsilí trvalejšího charakteru. Občas změna není ani možná.

Na druhou stranu je to prostě nějaký zavedený systém, že to je jako by systém větší škola a pak se těžko nechává ten dětem přirozenej, to přirozený fungování. Chybí mi čas, ale to je prostě ten chod. (R1)

Systémové omezení při práci vychovatelky ve školní družině vychází především z omezených možností, které ke své práci má k dispozici. Vychovatelka má na starosti svoji skupinu dětí, o které se stará a vytváří jim program, děti mají ovšem i jiné zájmy a navštěvují nejen družinové kroužky, které jsou určeny právě pro ně, ale i školní kroužky, které vedou pedagogové a další kroužky, které jsou realizovány mimo školní půdu. Program mají tedy nabitý a ne vždy může vychovatelka počítat s tím, že může pracovat s celou skupinou.

Je to takový honěný z kroužku do kroužku a je málo času. Jediné je pondělí, kdy začínám 11:40, je den, kdy máme šanci něco udělat. (R5)

3.5.5 SOCIÁLNÍ PEDAGOG V DRUŽINĚ?

Jedna z posledních otázek, která byla v rámci rozhovorů položena, se týkala působení sociálního pedagoga na škole, kde respondentky pracují. Sociální pedagog na částečný úvazek na jejich škole působí již třetím rokem. V rámci rozhovorů mě zajímalo, zda o činnosti sociálního pedagoga již něco slyšely. Pokud ano, zda projevily zájem s ním spolupracovat anebo zda ze strany sociálního pedagoga jim byla předložena nabídka na spolupráci.

Dvě z pěti odpověděly, že ví, že na jejich škole funguje sociální pedagog, ale nikdy jeho služeb nevyužily. Dvě z pěti respondentek (jedna pracuje na škole necelé tři měsíce, další od začátku působení sociálního pedagoga) odpověděly, že neví, že by na jejich škole sociální pedagog působil, ale dokázaly si představit, co by tak mohl dělat, jaká by byla jeho náplň práce.

Jedna z respondentek věděla, že sociální pedagog na základní škole funguje, ale nebyla si tím jistá, neboť jí nikdo tuto pracovní pozici nepředstavil tak jako tomu bylo na příklad u školního psychologa, který byl celému pedagogickému sboru představen hnedka v přípravném týdnu na začátku školního roku.

Z rozhovorů vyplynuly tři hlavní témata: Otázka autority, Pravomoce a Přidaná hodnota.

3.5.5.1 Pravomoce

Pokud se bavíme o pravomoci, kterou máte, může to ve vás vyvolat určitou představu zákona a jím danou možnost se chovat anebo konat zákonem přiměřeným způsobem. Jak bylo uvedeno v první kapitole diplomové práce, sociální pedagog není podle právních norem oficiální pracovní pozice, a proto se nemůžeme bavit o pravomocech, které má k dispozici, se kterými může nakládat. Proto mě taktéž překvapil názor jedné z vychovatelek, která právě použila slovo pravomoc ve spojení se sociálním pedagogem

Spíše takový, že by měl mít pravomoc tak, jak sociální pracovnice, zasáhnout hlouběji. (R2)

Později jsem zjistila, že na tento termín naráží i ostatní. Bavíme se tak o pravomocech, které může mít sociální pedagog k pedagogovi a ostatním pedagogickým pracovníkům na základní škole.

Právě, aby propojil ty učitele s téma družinářama. Aby v případě potřeby byl schopný udělat akci jen pro ten kolektiv vyučujících, na čem se shodnout, co řešit. (R5)

Musí hodně spolupracovat s výchovným poradcem, psychologem. (R4)

Zároveň pravomoc k žákům na základní škole a to nejen v družině, ale i v době vyučování.

V podstatě tady u těch poruch chování. Když to dítě je nezvládnutelné, má svoji hlavu, tak tam je potřeba někdo, kdo by u toho dítěte byl anebo kdo by sledoval víceméně to dítě (R3)

Vím, že vytváří nějaký preventivní programy, že chodí do tříd, že pracuje s dětmi i formou her nebo něčeho takového. (R4)

3.5.5.2 Přidaná hodnota

Téma představuje vše, co sociální pedagog dle respondentek může přinést nového, něco navíc, co je inspirující a napomáhající ve školním prostředí. Může doplnit práci vychovatelky a přitom z ní právě i vycházet:

Měl by vycházet z té vychovatelky jako takový (R5)

Zase je tam někdo jiný, děti se chovají jinak. (R1)

Sbírám zkušenosti stále, potřebuji se dozvědět od ostatních, co se kde děje, ano potřebuje pomoc (R3)

Pomáhal by nám i v té družině, mohli bychom se na něj obracet, mohli bychom diskutovat, on by nám zjistil hlouběji co a jak. Já to považuji do budoucna za prioritu. Jak jsou asistenti (R2)

3.5.5.3 Otázka autority

Jedna respondentka uvedla, že „*Pokud chce mít člověk autoritu, si musí ve většině situací pomoci sám*“. (R3). Pojem autorita byl sice zmíněn pouze jednou, ale přijde mi důležité je zde zmínit a věnovat mu jednu celou podkapitolu. Společnost v současné době diskutuje nad tématem ponechání volnosti dětem při výchově, prosazuje se přístup respektovat a být respektován a právě uplatnění autority je diskutabilní rolí.

Další z respondentek naopak zdůrazňuje, že nechává dětem spíše volný prostor.

. V podstatě jsem skoro odpůrcem toho, aby se v družině dělo něco podobného anebo ten přístup, aby byl podobný jako má učitelka ve škole. Je mi to dost proti srsti používat na ty děti to samý. (R2)

3.6 Slovo závěrem

Výsledkem výzkumného šetření je několik mentálních map, které nám představují pozici vychovatelky ve školní družině z jejího úhlu pohledu. V rámci mentálních map a hlavních témat se odráží sebereflexe vychovatelek a hodnocení jejich role ve školní družině, na základní škole. Jak prožívají vychovatelky ve školní družině svoji roli? Téma zajímavé, které rozhodně spadá do oblasti sociální pedagogiky.

Pět hlavních témat, vzorců, které nám v rámci analýzy, která proběhla pomocí metody IPA, vykryštovaly, jsou následující: Moje role, Pohledem druhých, Moje práce, Time management a Sociální pedagog v družině?. Každé téma se dotýká jiné oblasti, aspektu práce vychovatelky v družině a dále se větví a vytváří tak další mentální mapu.

Respondentky hodnotí svoji práci jako smysluplné zaměstnání, ve kterém se otevírá prostor pro jejich kreativitu. Jedná se o prostor, kde není místo pro povaleče, neboť akčnost je jedním ze znaků práce vychovatelky ve školní družině, ale s tím dovětkem, že člověk může být jenom hlídač. Napříč věkovým zastoupením respondentek, jsem se setkala s kladným hodnocením práce. Je vidět, že jejich práce je zároveň jejich koníčkem, což je při výkonu této práce nezbytné a takřikajíc „nakopávající“. A to je odpověď na otázku: „Co poutavého je na práci vychovatelky ve školní družině? Ty neuvěřitelné možnosti, které vám zaměstnavatel svěřil do vlastních rukou.

Nabídka aktivit vychovatelky ve školní družině je poměrně široká. Od různých rukodělných věcí (výtvarná, pracovní výchova) se dostáváme přes fyzické aktivity až k osobnostní a sociální výchově a přípravě a realizacím preventivním aktivit. Zmiňuje se i hledisko práce s motivací dítěte. Jak správně motivovat dítě k tomu, aby pracovalo, aby se podílelo na programu? Metoda cukru a biče už dávno neplatí a jsou voleny metody, které spíše využívají přirozeného naturelu dítěte a dávají prostor jeho individuálním potřebám. Nejlépe motivovat prostřednictvím hry anebo nějakého zážitku.

Negativem, se kterým se respondentky ve své práci setkávají, je nedostatek času. Musíme si ujasnit, že družina začíná fungovat po skončení vyučování a děti mají na programu nejen družinu, ale i spoustu jiných aktivit někde jinde. Ne vždy se v družině zdrží. Každý den vypadá jinak, každý den chodí děti z družiny domů v jinou dobu. Jak tedy připravit program? Má se připravovat pro všechny anebo jen pro část? Co materiál? Má se nakoupit pro všechny anebo jen pro některé?

Zároveň se při práci v družině naráží i na systémové omezení, které brání změnit určité, mnohdy zastaralé přístupy. Děti i v době po vyučování se stále nachází na školní půdě, někteří například stále ve stejné třídě.

Práci vychovatelky ve školní družině jsme v rámci rozhovorů řešili i z jiných úhlů pohledu. Vystaly nám tři základní: rodiče dětí, rodiny respondentek a zaměstnavatel. Je například zajímavé, že mnozí z rodičů dětí, o které se vychovatelky starají, moc nevnímají práci vychovatelek anebo se přímo nezajímají. Mnohdy mají vychovatelky pocit, že je jejich práce ze strany rodičů podceňována. I když berme to s rezervou, je to hodnoceno z úhlu vychovatelky, nebyly otázky pokládány přímo rodičům.

Je možné, aby ve školní družině působil sociální pedagog? Odpověď by mohla znít „Ano.“. Školní družina se jeví jako ideální prostor, kde může sociální pedagog působit. Problém je v systémovém nastavení, kdy děti chodí v různé časy domů a nemůže tak počítat, že bude vždy pracovat s celým kolektivem. Dá se řešit včasným informováním rodičů o plánované akci a požádání, zda by dítě nemohlo zůstat v družině delší dobu. Byla zmíněna i možnost, že by sociální pedagog získal pravomoc, aby mohl mapovat sociální prostředí dětí a o informace zde získané se mohl, v případě potřeby (existence nějakého problému), podělit i s vychovatelkou, která by tak mohla svoji práci zefektivnit.

Závěr

Chceme-li uvažovat o základních přístupech k výchově dneška, nemůžeme začít jinak, než z hledání odpovědi na otázku, dotazující se na samotnou podstatu člověka, jeho poslání na této zemi, na jeho směřování.

Svět, v němž se člověk rodí, žije i umírá, je světem složitým, rozporným a konfliktním, plným různých, často protikladných tendencí, světem lidským i odlidštěným, světem bohatství i bídy, člověkem utvářeným a současně se mu odcizujícím. Je světem mnohorozměrným, dynamickým, směřujícím k integraci, ale současně prožívajícím období hluboké diferenciaci. (Pelikán, 1995)

Pokud se s někým bavíte o školní družině, obvykle se dostanete k seznamu různých pojmenování, které charakterizují buď družinu samotnou anebo vychovatelku, která zde pracuje, a nejsou moc lichotivá. Osobně jsem se například setkala s pojmenováním „vychna“. V daný moment jsem se tomu zasmála, ale v podstatě, když se zamyslíte, tak to nemělo daleko od obávaného stereotypu nerudné vychovatelky.

Jako vychovatelka ve školní družině pracuji již třetím rokem a je to pro mě vskutku zajímavá práce, která se stereotypem nemá naštěstí nic společného. Každý den vypadá jinak, každý den můžete dělat něco jiného. Je to akční práce, kdy se nezastavíte. Pracujete s dětmi, které vyžadují pozornost a je potřeba se jim skutečně věnovat. Ačkoliv....

Ačkoliv záleží na tom, jak si to uděláte. Školní družina je inspirativní prostředí, které nabízí nepřeberné množství pro uplatnění kreativity vychovatelky a je právě na ní, jak s tím naloží. V rámci výzkumného šetření vyšlo, že vychovatelka má naprosto jedinečnou možnost. Řídí si činnost své družiny a může rozhodovat o tempu a náplni činnosti. Když nechce, neangažuje se. Právě v této oblasti je práce vychovatelky hodně podobná práci sociálního pedagoga na základní škole, který má stejně jako vychovatelka v družině, nepředstavitelný prostor, ve kterém se může realizovat a má v podstatě široké pole působnosti. Může s dětmi tvořit (výtvarná, pracovní výchova),

může sportovat, aby měly i fyzické vyžití, a může s nimi pracovat na jejich osobnosti a sociální výchově a zároveň i realizovat preventivní aktivity.

Práce vychovatelky ve školní družině je zaměstnání, díky kterému můžete i omládnout a to především tím, že většinu pracovní náplně tvoří práce s dětmi, které bývají obvykle zdrojem nevšedních nápadů a neuvěřitelně vytříbeného smyslu pro humor. Vždycky, když si myslíte, že u vás nemůžou s ničím překvapit, tak vás překvapí. Jejich nápady a průpovídky jsou neuvěřitelné.

Společně s dětmi se dostanete do jiného světa, ve kterém je všechno tak nějak jasnější, přímočařejší, emotivnější a povětšinou veselejší. A právě z výše uvedených důvodů nerozumím tomu, proč je tato práce tak přehlížena a kapánek bagatelizována. Není to přece jen o hlídání dětí. Nabízíte dětem možnost, jak smysluplně trávit volný čas a to je přece důležité. Anebo ne?

Mezi hlavní témata diplomové práce bezesporu patří role vychovatelky ve školní družině, sumarizace jejich aktivit ve školní družině. Cílem výzkumu pak bylo zmapovat prožívání a zkušenost vychovatelek ve školní družině. Následně analyzovat stanovisko vychovatelky ve školní družině k výkonu svého povolání a taktéž zjistit stanovisko k případnému fungování sociálního pedagoga ve školní družině. Jako dílčí cíl výzkumného šetření jsem si stanovila popsat aktivity, které spadají do výkonu povolání vychovatelky ve školní družině ve snaze objevit právě skrytý potenciál, které nabízejí školní družiny.

Výsledkem výzkumného šetření je několik mentálních map, které nám představují pozici vychovatelky ve školní družině z jejich úhlu pohledu. V rámci mentálních map a hlavních témat se odráží sebereflexe vychovatelek a hodnocení jejich role ve školní družině, na základní škole a dalo by se říci i z hlediska postoje společnosti. Určité sebereflexe, popis prožívání své role. Téma zajímavé, které rozhodně spadá do oblasti sociální pedagogiky.

Pět hlavních témat, vzorců, které nám v rámci analýzy, která proběhla pomocí metody IPA, vykrytalizovaly, jsou následující: Moje role, Pohledem druhých, Moje

práce, Time management a Sociální pedagog v družině?. Každé téma se dotýká jiné oblasti, aspektu práce vychovatelky v družině a dále se větví a vytváří tak další mentální mapu.

Pod skrytým potenciálem školních družin si představím především jejich jedinečnost a unikátnost v nabízeném prostoru, a tím myslím i časový prostor. Vychovatelky, se kterými jsem měla možnost pracovat, hodnotí svoji práci jednoznačně kladně, i přes rozdílné zastoupení věkové i z hlediska dosažené praxe. Jedná se pro ně o smysluplnou práci s dětmi, která je baví, dokonce by se dalo říci, že je i naplňuje a to si myslím, že je jedinečné.

Školní družina je ideální místo pro uplatnění absolventa sociální pedagogiky. Jedná se tu o vytvoření nabídky aktivit, které vedou děti ke smysluplnému trávení volného času. Představa, že by práci vychovatelky vykonávala skutečně „nerudná ženská“, které děti překáží při popíjení kávičky a klábosení s dalšími vychovatelkami anebo učitelkami, by snad v těchto podmínkách ani nebyla možná.

Školní družina je inspirativní prostředí, které nabízí nepřeborné možnosti pro uplatnění kreativity vychovatelky a je právě na ní, jak s tím naloží. Práce vychovatelky nemá se stereotypem naštěstí nic společného. Je to akční práce, kdy se nezastavíte. Pracujete s dětmi, které vyžadují pozornost a je potřeba se jim skutečně věnovat. I když záleží na tom, jak si to uděláte. Právě v této oblasti je práce vychovatelky hodně podobná práci sociálního pedagoga na základní škole, který má stejně jako vychovatelka v družině, nepředstavitelný prostor, ve kterém se může realizovat a má v podstatě široké pole působnosti.

Resumé

Práce vychovatelky ve školní družině je vskutku zajímavá práce, která se stereotypem nemá naštěstí nic společného. Je to akční práce, kdy se nezastavíte. Pracujete s dětmi, které vyžadují pozornost a je potřeba se jim skutečně věnovat. I když....

I když záleží na tom, jak si to uděláte. Právě v této oblasti je práce vychovatelky hodně podobná práci sociálního pedagoga na základní škole, který má stejně jako vychovatelka v družině, nepředstavitelný prostor, ve kterém se může realizovat a má v podstatě široké pole působnosti.

Diplomová práce je rozdělena na dvě stěžejní části: teoretickou a výzkumnou. V teoretické se zabývá základními pojmy a možnostmi propojením práce vychovatelky a sociálního pedagoga. Výzkumná část postihuje kvalitativní výzkum. Výchozí platformou jsou přepisy polostrukturovaných rozhovorů, získaná data jsou analyzována metodou IPA a její výstupy se promítají v souboru společných témat.

Summary

The work of the educator in the school clubs is indeed interesting job that stereotype has fortunately nothing to do. It's an action job when you don't stop. You work with children who require attention and need to actually pay them. Although....

Although it depends on how you do it. It is the area of the work of educators lot like a social educator in elementary school, which has as a governess in the group, the incredible space, which can be realized and is essentially wide scope.

The thesis is divided into two parts: theoretical and empirical. The theoretical part focuses on the presentation of the basic terms of the thesis, and the possibilities, which combine activities of educators and social educators. The empirical part of this work informs qualitative research. The default position is evidenced with transcripts of interviews which has been analysed by IPA, its outcomes are reflected in a set of common themes.

Použité informační zdroje

Použitá literatura

- Aristoteles. (1979). *Etika Nikomachova*. Přel. Július Španár. Bratislava: Pravda
- Armstrong, M. (2007). *Řízení lidských zdrojů – Nejnovější trendy a postupy*. Praha: Grada,
- Belz, H. Siegrist, M. (2001). *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál.
- Berger, P. I., Luckmann, T. (1999). *Sociální konstrukce reality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Buzan, T. (2007). *Mentální mapování*. Praha: Portál
- Buzan, T. (2014). *Myšlenkové mapy pro děti*. Brno: BizBooks
- Bridges, D. (2003). *Fiction written under oath? Ethics and epistemology in educational research*. New York: Kluwer Academic
- Čáp, J., Mareš, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál.
- Delivré, F. (2002). *Bud'te pány svého času*. Praha: Portál
- FRANKL, V. E. (2007). *Psychoterapie a náboženství – Hledání nejvyššího smyslu*. Cesta
- Gulová, L. Šíp, R. (2013). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Hájek, B. Pávková, J. a kolektiv. (2011). *Školní družina*. Praha: Portál.
- Hájek, K. (2002). *Tělesně zakotvené prožívání*. Praha: Karolinum,
- Harrington, A. a kol. (2006). *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2012). *Přehled statistických metod zpracování dat: Analýza a metaanalýza dat*
- Hofbauer, B. (2004). *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál.
- Holeyšovská, A. (2009). *Zájmová činnost ve školní družině* Praha: Portál.
- Hudlička, P. (2003). *Prožívání – zkušenost – Životní svět anebo o cestách do světa na zkušenou*. Praha: Triton
- Keller, J. Tvrď, L. (2008). *Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Komenský, J. Á. (1948). *Didaktika Velká*. Přel. Augustín Krejčí. Brno: Komenium.
- Košťálová, P. (2012) *Stereotypní obrazy a etnické mýty*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)

- Kraus, B. Poláčková, V. (2001). *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido.
- Larkin, M., Watts, S., Clifton, E. (2006). Giving voice and sense making in interpretative phenomenological analysis. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 102-120.
- Locke, J. (1984). *O výchově*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Madsen, K.B. (1972). *Teorie motivace – srovnávací studie moderních teorií motivace*. Praha: Academia.
- Mareš, J. Průcha, J. Walterová, E. (2003). *Pedagogický slovník*. 4.vyd. Praha: Portál.
- Marušiak, M. (1967). Teorie frustrace in *Sociologický časopis* (roč. 3 čísl. 3 1967)
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, Praha: Grada.
- Oaklander, V. (2010). *Třinácté komnaty dětské duše*. Dobříš: Drvoštěp
- Pávková, J. (2002) *Pedagogika volného času*. Praha: Portál.
- Pelcová, N. Semrádová, I. (2014). *Fenomén výchovy a etika učitelského povolání*. Praha: Karolinum
- Prochaska J.O., Norcross J.C. (1999). *Psychoterapeutické systémy – průřez teoriemi*. Grada publishing
- Přadka, M. Knotová, D. Faltýsková, J. (2004). *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykova univerzita
- Řiháček, T. Čermák, I. Hytych, R. a kolektiv. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita
- Smith, J. A. (2003). Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 1, 39-54
- Smith, J., Osborn, M. (2003) Interpretative phenomenological analysis. In J. Smith (Ed). *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*. London: Sage.
- Smith, J. Flowers, P. and Larkin, M. (2009) *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. London: Sage.
- Švaříček, R. Šedřová, K. a kol. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Taubenek, K. Vorovka, K. (1892). *Rukověť školství obecného 1*, Praha: I.L. Kober.
- Valenta, J. (2013). *Didaktika osobnostní a sociální výchovy*. Vyd. 1. Praha: Grada.
- Watzlawick, P. (1995). *Všechno dobré je k něčemu zlé, aneb, Řešení paní Hekaté*. Hradec Králové: Konfrontace.

Willig, C. (2001) *Introducing qualitative research in psychology: Adventures in theory and methods*. Maidenhead: Open University Press,

Použité právní prameny

Zákon č. 563/2004 Sb.

Zákon č. 561/2002 Sb.

Vyhláška 72/2005 Sb.

Dodatek 1: Vyhláška 74/2005 Sb.

Strategii boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011-2015

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2011-2015), ani

Strategie vzdělávací politiky na období 2011-2015

Strategie vzdělávací politiky 2020

Studie proveditelnosti 4: Role a uplatnění sociálního pedagoga na základních a středních školách

Použité internetové zdroje

<http://www.msmt.cz>

<http://rejskol.msmt.cz>

<http://labyrinthschool.cz/>

<http://www.kudyvedcesta.cz/node/1>

<http://www.ceskeskoly.cz>

Katrňák, T. *Sociální a kulturní reprodukce společnosti v teoretické perspektivě* [online]. Brno [cit. 2014-06-05].

Dostupné z: <http://fsslvt.fss.muni.cz/~katrnak/articles/reprodukce.pdf>

Použitá periodika

Časopis Sociální pedagogika č.1/2015

Časopis Sociální pedagogika č.2/2014

Seznam příloh

Příloha č. 1: Mentální mapa aktivit vychovatele ve školní družině

Příloha č. 2: Mentální mapa aktivit sociálního pedagoga na základní škole

Příloha č.3: Přepisovací tabulka v programu Evernote

Příloha č.4: Tabulka – charakteristiky respondentek

Příloha č.5: Přepis rozhovoru s R1

Příloha č.6: Přepis rozhovoru s R2

Příloha č.7: Přepis rozhovoru s R3

Příloha č.8: Přepis rozhovoru s R4

Příloha č.9: Přepis rozhovoru s R5

Příloha č.5: Přepis rozhovoru s R1

A začátek jenom informace týkající se věku a nejvyššího dosaženého vzdělání.

Věk dvacetsedm, za chvíli už dvacetosm. Vzdělání bakalářské obor pedagogika volného času a posléze magisterské obor Andragogika.

A teďka pracuješ na jaké pracovní pozici?

Vychovatelka ve školní družině a asistentka pedagoga.

A jiné předchozí pracovní zkušenosti?

Tak já jsem při škole už při střední škole, dělala volnočasové kroužky. Při magisterském studiu jsem dělala už dvě hodiny v družině. Potom jsem se na rok dala k dospělým do rekvalifikačních kurzů, respektive k nezaměstnaným a teďka jsem už druhým rokem v družině.

Jak vnímáš pozici vychovatelky ve školní družině? Doporučila bys ji někomu, kdo neví, co má dělat v životě například?

Pro mě, ta pozice je vesměs docela variabilní. Jak si to člověk udělá. Líbí se mi v tom ta svoboda, že v podstatě, co člověk chce, tak si tam může dát, pokud k tomu má možnosti, což často možná nemá. Takže je to variabilní prostor, kdy člověk může být jenom hlídač dětí a když třeba nemá den, nebo prostě se mu nechce, tak s nima dělat nemusí, jenom je hlídá, ikdyž taky jenom je hlídá, tak podle toho, jaká se sejde třída. A zase na druhou stranu, když mám toho pedagoga volného času, kde jsme dělali spoustu věcí, které se spíše hodí na teambuildingy, takže když vyjde čas i to se hodí.

Jak si myslíš, že zaměstnavatel nahlíží na pozici vychovatelky v družině? Dokáže ji ocenit?

Myslím si, že tady ve škole, i v tom mém předchozím zaměstnání, to oba zaměstnavatelé dokáží ocenit, jakoby vědí, ale setkala jsem se hodně se školami, kdy jednak kolegové, učitelé, nahlíželi na vychovatelku docela z vrchu, že to je přesně jenom ta hlídačka a možná, že jakoby i tomu ředitelství, tomu vedení, to bylo jako docela jedno. Dobře tak to naše součást, ale do nějakého dění té školy, je nebudeme zatahovat. Takže je to asi různé.

Jak nahlíží na práci vychovatelky tvoji nejbližší (rodina, přátelé)?

Tak moje mamka, akorát, protože je taky učitelka, tak ona mi vždycky říkala, ať do družiny nechodím, že tam je to špatné časově, že dopoledne je volno a tak podobně. Ale tím, že od střední školy jsem vlastně s kamarádama, pedagogama, se rozprchli tak

různě, a tak mě napadá, že vlastně, my, co máme střední pedagogickou, i toho bakaláře, tak takový, taková jistota, toho zaměstnání. Chci dělat nějaký vzdělávání a chci mít zároveň jistotu té práce, tak to znamená, buď školka anebo družina. Případě samozřejmě učitelství prvního stupně, ale že spousta takovejch lukrativních zaměstnání, anebo alespoň pro mě, to až tak tu jistotu toho zaměstnání anebo přiměřeného platu, ty neziskovky nemají.

Co je pro tebe lukrativní zaměstnání?

Tak pro mě to jsou ty neziskovky, pro mě to jsou i tvoření možná nějakých výukových programů, možná nějaká nějaké práce v muzeích a podobně.

Třeba muzejní pedagogika?

Hm.

Jak vypadá tu běžný pracovní den? Jak se liší pracovní dny?

Tak zrovna tady, teď v té třetí třídě můžu říct, že ten den je většinou stejný. A je to z důvodu těch časových možností. Je pravda, že každý den je jiný kroužek, ikdyž vlastně jakoby, co se týče toho, co musím udržet v té hlavě, tak je z tohohle hlediska každý den jiný, protože každý den se děje něco jiného, každý den pouštím jiné děti domů, jiné děti na kroužek, každý den jsou jiné kroužky. Časově je to posazeno tak, že ty kroužky, že je to vlastně stejné, že to je v pohodě, ale jakoby je tam velká ta variabilita toho, jak se to mění, jaké děti přicházejí, jaké děti odcházejí. No a vlastně současně z dalšího pohledu, tenhle školní rok, na základě toho, jaký jsem si já stanovila celoroční plán práce, tak to je vlastně, že procházíme jednotlivými dny a každý den je něco jiného. Je to Mezinárodní den něčeho nebo oslava nějakého dne, do toho jsou zapojeny svátky Velikonoce, Vánoce a plus další věci, které je nutno probrat a takže jakoby i z tohohle hlediska si myslím, že možná i pro ty děti je každý den jakoby jiný, ikdyž máme každý den jenom tu chvilku před obědem a chvilku po obědě tak jim řeknu, co dneska za den je dáme si třeba nějakou aktivitu, tak z tohohle hlediska je to pokaždé jiné. Ale je to na mojí iniciativě, co já jsem zvolila. A zase, když chci, může být ten den stejný, každej, ale když pro ně něco mám anebo si připravím, tak je každý den jiný.

Jestli jsem to pochopila dobře, tak ty máš v podstatě volnou ruku při práci s dětmi, určuješ si aktivity. Jedeš podle svého plánu.

Ano.

A jaké aktivity preferuješ anebo vidíš, že děti baví?

Tak já osobně mám velmi ráda osobnostně rozvojové aktivity. Aktivity, které podporují tu skupinu a nějaké zrání těch dětí. Mám ráda kreativní věci, mám ráda, když ty děti musí přemýšlet jinak, nově, když musí nahlídnout na věc novým způsobem. Co je baví (smích)..Tak asi je to hodně o motivaci. Když se mi povede motivovat je do aktivity, která třeba na jejich věk je těžká, nebo taková hraniční, ale vím, že je to někam posune, že zamyšlení nad tímhle... Pokud se povede ta motivace, taky děti určitě se nechají a jdou do toho. Co jakoby hodně vidím, že je baví, tak různý kreslení, omalovánky, což nemusím ovlivňovat já, nemusím u toho být, tak to jakoby rádi sáhnou po nějakých omalovánkách, po nějakých kreslení. No a určitě, asi je zaujme, tak jsou nějaké zajímavé rukodělné věci, co se jakoby nevidí nebo plácání s vodou, hmotou.

Spadá to aktivit vychovatelky i jiná činnost, nejen přímá práce s dětmi?

No tak určitě nějaké přípravy. J tam i ze zákona nějak daný, že ten režim toho povolání, protože přímá, nepřímá práce s dětmi, bez dětí. Takže přípravy, kolikrát vyřizování pošty, emailů s rodiči, komunikace s rodiči.

S rodiči komunikuješ hodně? Zajímají se o tvůj program v družině?

Spíše s nimi komunikuji organizačně, kdykoho jako pustit ale jakoby, že by se...Já mluvím teď o situace, tento školní rok, kdy ono už ty třetí, a možná je to s věkem, že pokud třeba prvorozené dítě nastoupí do první třídy, že jde do družiny, tak ten rodič se asi zajímá mnohem víc o to, co se tam děje. Loni jsem měla prvňáky a taky to bylo hodně takové interaktivní, ale na druhou stranu tady je jakoby ta nevýhoda v uvozovkách v tom, že dole je prostě vrátnice, je tam paní vrátná a my s t rodiče nepotkáváme. Je možné, že bysme se potkávali při tom předávání dětí, že budou, že něco proneseme a zeptají se, ale teď, když je tam ta vrátnice, nemají tu možnost.

A chybí ti to?

Mně osobně, jakoby vím, že je to důležitý ten kontakt s těmi rodiči, ale mně osobně to nechybí, Jsem ráda, že to je takhle.

Jaké metody/ přístupy využíváš při práci s dětmi? Můžeš klidně uvést i na konkrétních příkladech.

Já bych jakoby jednu dost po té volnočasové linii. V podstatě jsem skoro odpůrcem toho, aby se v družině dělo něco podobného anebo ten přístup, aby byl podobný jako má učitelka ve škole. Je mi to dost prosti srsti používat na ty děti to samý. Na druhou stranu

je to prostě nějaký zavedený systém, že to je jako by systém větší škola a pak se těžko nechává ten dětem přirozenej, to přirozený fungování. Nebo třeba i to, že se zůstává na půdě té školy, že to je ta samá a ty děti to úplně tak nerozlyšej. Úplně jsem to asi nezažila, že bych, že by se přecházelo na jinou budovu, ikdyž loni tak trochu a i přesto tam ty třídy nějak fungovaly, ale i možná jsem někde slyšela, že pokud změni to prostředí, že zase je to trochu jinačí, že ty děti fungují trochu jinak. Takže můj přístup k tomu, jak s dětmi vlastně mluvím, mně samotný jakoby není moc příjemný, pokud mi říkají paní učitelko, paní družinářko a ani paní vychovatelko a dost je to o tom systému. Tak to jakoby je, ale jsem ráda, když mě oslovují jménem a případně pokud je to bezproblémová třída, není tam skupinka nějakých drzých dětí, kdy vím, že si to můžu dovolit, tak jim dovolím to tykání.

Máš prostor pro další vzdělávání?

Já si myslím, že prostor je. Nabídky určitě nějaké byly. Tady konkrétně školy i ve dnech nějakého volna semináře pro své učitele pořádá s možností volby. A obecně si myslím, že ve školství je i ta nutnost dalšího vzdělávání je a potřeba, určitě jakoby dobrý ředitel, ředitelka, vedení si je toho vědoma a ty lidi pustí, uvolní a tu možnost jim dá a myslím si, že jak tady, tak i v té minulé práci jsem takové vedení měla.

Řešíte v družině i realizaci preventivních programů a konflikty v třídním kolektivu?

Já nevím, jestli se to dá nazvat jakoby preventivním program. Určitě, co vždycky na začátku roku dělám a vychází to zase z nějaké té metodiky volnočasové jsou pravidla. Posledním dobou nebo ne poslední dobou, ale snažím se nějak jakoby dát dohromady společně, aby si i ty děti společně přišly na nějaká ta pravidla, která chtějí v té třídě mít anebo udělat takové pravidlo, do kterého se dají zahrnout i ta pravidla těch dětí. Takže pravidla a řešení konfliktů je v podstatě nějakou domluvou vždycky tu danou situaci a zrovna dneska jsem udělala to, že někdo něco, udělal jakoby přestupek a já jsem to řešila před celou třídou, znovu jsme měla potřebu zopakovat pravidla a znova jsem potřebovala jim vysvětlit, jak to je a co je vhodné a co není vhodné, Ale jako preventivní program jako takový, že nedělám. Je pravda, že opět dá se zahrnout do těch, do té činnosti a do toho, třeba zrovna já volím takové celoroční programy, aby tam do toho šlo nastrkat, co nejvíc, takže určitě bude den bez kouření nebo něco takového a v tomto případě ano, tak si povídáme, co škodí a tak.

Pomohlo by ti, kdyby tu byla osoba, která bude tyto aktivity, programy realizovat anebo která by vás v tomto proškolila?

Já si myslím, že určitě, že to není na škodu, ale jakoby mám pocit, že ve své práci, ne, že ve svém vzdělávání, v té volnočasové pedagogice jsme v podstatě něco takového probírali, že tam to tvoření skupin, skupinová dynamika, jak to funguje a probíhá, tak třeba mojí zkušeností takovou je, že jsem viděla různé preventivní programy a říkala jsem si: „Jé, to bych udělala, zvládla to samý, že to není problém.“ Určitě bych pozvala jednou, dvakrát a okoukala bych ten systém práce a potom bych zkusila to na děti aplikovat i já sama, protože možná třeba i co se týče konfliktů, myslím si, že když tam přijde cizí člověk do té třídy tak tam něco může udělat, ty děti na něj reagují zase jinak, než na toho vychovatele a ta osobnost té vychovatelky je taky důležitá v tom přístupu a vůbec v tý jako... v tý spolupráci té třídy

Co se ti na práci vychovatelky v družině líbí?

Ta svoboda. To, že já můžu být kreativní a můžu nabídnout těm dětem, že v podstatě můžu vymyslet cokoliv za program. Taky se mi líbí docela, ale to jedno to samý, jednak můžu vymyslet ten program, ale taky nemusím, že jsou dny, kdy prostě se člověk se může tak trochu ulejt, ale teď když to říkám, tak mě napadá, že je to možná trochu brždění toho rozvoje, když pak člověk odpočívá třeba často.

Co se ti naopak nelíbí (chybí) a ráda bys to i například změnila?

Hm, tak určitě teď ten čas a je tam takové, ale to je prostě ten chod, to nemůžu říct, že mi chybí nebo že mi se mi nelíbí, a pak je jakoby složité jak namyslet tu práci anebo tu činnost během toho, když děti odcházejí domů.

A oni odchází nějak nepravidelně? Děti odcházejí, kdy chtějí nebo rodiče si je vyzvedávají, kdy chtějí?

Nene, rodiče musí děti vyzvednout do dvou hodin, nicméně pro zdravý růst dítěte je vhodné, aby šlo ven na procházku, takže od dvou do tří jsme na vycházce, pokud počasí dovolí, což většinou dovolí, jsme v Brně a ne v Liberci a takže určitě ta procházka je důležitá a na druhou stranu ty děti potřebují prostor samy pro sebe, ale když chci něco dělat, tak to dělám v té době po obědě, od jedné do dvou, třeba, a tam ta možnost vyzvednutí toho dítěte je. Nebo třeba i odpoledne po vycházce, když se něco začne, tak to taky na delší trát', ale je to o tom, jak si to ta vychovatelka namyslí, udělá, připraví.

Víš, jestli působí na Vaší škole sociální pedagog?

No, působí u nás psycholog a sociální pedagog, nemám v tom úplně jasno, jestli si sociální pedagog nebo vychovatelka? Asi je to takový, že to není úplně daný. Nebo jakože bylo pár činností, kdy jsem pozorovala, že děláš něco jiného a v jinou dobu, než jakoby, co obsahuje ta práce tý vychovatelky, ale jakože by to bylo někde uvedeno anebo bylo řečeno tady za tou můžete jít v případě, že ...Tak to u nás nemáme. Nebo alespoň ke mně se to nedostalo, ale je tady ten psycholog, což ten ze své pozice byl představen nebo byla představena všem na poradě, veřejně a bylo to vyhlášeno, že teď tady začíná pracovat psycholog.

Pokud se ti někdo představí jako sociální pedagog, co tě hnedka napadne?

Tak práce sociálního pedagoga, myslím si, že je to o tom, jak sloučit, koordinovat ty děti v té skupině, třídě, aby ty třídy fungovaly. Pravděpodobně tam jde o nějaké, mohlo jít o řešení nějaké šikany nebo předcházení šikany, určitě nějaká primární prevence a uplatnění na škole. Myslím si, že možná jakoby z externí organizace, že přijdou do hodiny nebo přijde sociální pedagog do hodiny, udělá tam nějaký program a nevím, jestli je na to prostor přímo jako aby byl zaměstnán v té škole, protože učitelé už teď mají spoustu práce, aby stíhali to učivo a plus ještě i další výukové programy a ještě další socializační programy právě toho sociálního pedagoga.

A přijde ti, že není výhoda, že by byl zaměstnancem školy?

Tak výhodou by určitě bylo, pokud by byl zaměstnancem školy tak, že daný problém může sledovat dlouhodobě, v kontextu toho, co se tady děje. Když přijde někdo z venku, tak je to prostě jen, že vidí tu situaci. Zase je tam někdo jiný, děti se chovají jinak. Prostě jsou pro i proti, nevím, jestli, samozřejmě škola, která na to má prostředky tak zase proč ne. Možná nemusí mít plný úvazek. Jo, takhle asi v rámci toho menšího úvazku uplatnění by asi bylo. Asi není škola, která by neměla třídy, ve kterých nejsou problémy

Má sociální pedagog něco společného s pracovní pozicí vychovatelky? (uved' konkrétně)

Tak já si myslím, že jakoby činnost nebo náplň práce sociálního pedagoga, že to je něco nového, co jakoby vzniklo, ten obor vznikl nově. Dřív se pravděpodobně nic takového neřešilo, nic takového nebylo a bylo to v podstatě v popisu práce každé učitelky, vychovatelky jakoby všechna tohleto měli zastat. Teď, když je tahle pozice vynalezena, tak na mě to působí tak, že je to odborník přímo na tu danou oblast a tomu se jakoby

věnuje, primárně, hlavně, ale myslím si, že dobrá učitelka anebo dobrý učitel i vychovatelka by měli umět zastat tuhleto pozici.

Chceš ještě něco dodat k tématu. Přijde ti, že jsme na něco zapomněli?

Ne.

Příloha č.6: Přepis rozhovoru s R2

Začneme základními údaji, kterými jsou věk a dosažené vzdělání.

Je mi 60 let, vzdělání střední pedagogická škola.

A současná pracovní pozice?

Vychovatelka ve školní družině.

A předchozí pracovní zkušenosti anebo si rovnou pracovala po škole jako vychovatelka?

Ne, ne. Pracovala jsem ještě na internátě a výchovném ústavu pro mládež.

A to na pozici vychovatele?

Ano vychovatelky.

A to si s tím začala hnedka po škole?

Po škole jsem dělala ve Velkém Meziříčí v tom ústavu, to se jmenovalo výchovný ústav pro mládež, ale byl to spíš takový past'ák pro děvčata od 15 do 21.let. Tam jsem byla rok, možná rok a půl a pak jsem byla na tom internátě, kde jsem byla rok. Pak jsem se vrátila do Brna a tady už pracuji jako vychovatelka ve školní družině až doteď.

Takže už je to kolik let, co tady děláš vychovatelku?

Tady na této škole?

Ano.

Na této škole jsem osm roků.

Jak vnímáš pozici vychovatelky ve školní družině?

Vychovatelka ve školní družině je přímo, úplně na chvostu. Možná i za pozicí uklízečky.

A proč máš zrovna tento názor?

No, protože, tak příklad za všechny. Jednou mi jeden ředitel řekl, že vychovatelku do školní družiny sežene vždycky, ale uklízečku ne. Tak, ať se podle toho chovám. A od té doby... Paní vychovatelka, paní učitelka ve školce je paní učitelka, to má určitou prestiž, ale ve školní družině. Ne.

Jak si myslíš, že zaměstnavatel nahlíží na pozici vychovatelky v družině?

Pokud někdo z vedení někdy pracoval v družině, což jsem zažila dva lidi. Bývalou paní ředitelku a moji kamarádku, která teďka dělá zástupkyni, tak ony prošly školní družinou a ví, že to je práce velmi náročná. Ale pokud neprojde školní družinou, tak všichni mají pocit, že jsme tady jen takové hlídačky dětí. Ta moje kamarádka prošla školní družinou,

a pokud někdo něco na tu školní družinu řekne, tak ona tam ty holky brání. Pracovala tam několik let a ví, že je to práce náročná, na psychiku především, a nejedná se jen o hlídání dětí.

Jak nahlíží na práci vychovatelky tvoji nejbližší (rodina, přátelé)?

Přátelé, rodina se úplně diví, že jsem se dožila 60 let v relativně duševním zdraví. Prostě všichni, když se blíž seznámí s mojí prací, říkají, že to není možný, aby to někdo vydržel. A nikdo by z mých přátel a ani rodinu by tuhle práci nedělal ani, kdyby byla placená zlatem. Neznám nikoho, kdo by řekl „Jé to by bylo fajn. To by bylo senzační, třeba si to někdy zkusit.“

A neříkají ti, že bys toho měla nechat a najít si něco jiného?

Rozhodně. Celý život to poslouchám. Od přátel, od všech, že si mám najít jinou práci.

A proč si zůstala u této pozice?

Asi jsem neměla tu odvahu. Myslela jsem si, že jsem v tom dobrá a neměla jsem tu odvahu práci měnit, ale kdybych to měla vrátit, určitě bych tuto práci nedělala. Určitě bych byla někde jinde na jiných pozicích. Postupem jo.

Jaké aktivity v družině provádíš? Co je obsahem/ náplní tvé práce jako vychovatelky družině?

To je otázka těžká. Tak náplň ve školní družině, tak především, aby to ty děti bavilo a taky aby to tu vychovatelku bavilo, aby to nedělala s odporem, že to nebrala jen jako placené místo. Musí to bavit děti, činnost musí být přiměřená věku.

Tak ty máš teďka ve družině čtvrtáky?

Ano, já mám pouze starší děti. Nevzpomínám si, že bych někdy měla nějaké mladší děti, nějaké prvňáky. Já mám vždycky starší děti a myslím si, že s těmi staršími je ta práce náročnější. Snažím se jim vytvářet program, který by je bavil. Ne třeba, jak v první třídě kreslení, spíše taková činnost divadelní. Každým rokem připravuji nějakou pohádku, nacvičuji nějaké pásmo písniček a básniček a pak jej prezentujeme rodičům a v jiných odděleních. Víím, že u těch starších dětí, tady stříhání, kreslení, takové ty ruční práce nejsou úplně prioritou. Někoho to baví, někoho ne, většinu tedy ne. Takže tahle činnost je pro ně určitě zajímavější.

A jak to děláš v případě, že někomu se do těch aktivit a chce a někomu ne. Necháváš jim volnou ruku anebo to děláte společně?

Ne, v žádném případě to neděláme společně. Vždycky nechávám volnou ruku. Ale pokud něco připravujeme, zrovna připravujeme pohádku, tak mi každý řekne, kterou

činnost by rád dělal a já pro ně připravím nějaký program a nechtějí, tak nechtějí. Nikdy bych je nenutila.

A je nějaká tvoje hlavní činnost? Anebo to je tvoje hlavní činnost práce s dětmi?

No, určitě.

A děláš ještě něco jiného, co spadá pod tu činnost, která spadá do práce vychovatelky, ale není to práce s dětmi?

Tak, písemnosti, administrativa a příprava

A ty vlastně vedeš tu svoji družinku, máte tam aktivity, máte tam nějaký program. Ted'ka například připravujete to divadlo a pak ta administrativa a jsou pak ještě nějaké akce, společné pro družinu?

No tak samozřejmě. Máme projekty ve školní družině, máme společné akce ve školní družině, na kterých se podílíme všichni a vedu kroužky dva Němčina hrou a Mladý reportér

Takže je toho poměrně dost?

Ano, je toho hodně.

A jak vypadá tvůj běžný pracovní den?

Jo, relativně brzy vstávám.

Co je brzy?

Tak kolem té sedmé, někdy i dřív. A pak něco malinko uklidím a protože dojíždím, tak musím trochu pohnout. Pak dojíždím na autobus, to už jsem tím známá, že běžím na autobus, a pak jsem až do večera v práci a večer se vracím pozdě.

A ty děti přebíráš kdy tak?

Kolem poledne. A v pondělí jsem tady od rána do večera.

To jsem se právě chtěla zeptat, jestli se ty dny liší anebo je to v podstatě stejné.

Nene, je to právě jiné. Dvakrát týden jezdím na 11:40, jeden den po 12 a ještě v pondělí jsem tady od rána.

Jaké metody/ přístupy využíváš při práci s dětmi?

Já mám vyzkoušené, že děti motivuji jediné tím, že je chválím a motivuji povzbuzováním a pochvalami, protože si myslím, že ty příkazy, že ty děti na to vůbec nereagují. Je to úplně zbytečné čerpání energie. Děti opravdu reagují na povzbuzování, na takové to vlídnější chování a ne to autoritářské. Mám tedy s tím takové zkušenosti.

Máš prostor pro další vzdělávání? Projevila si někdy zájem?

Jo, určitě. Tak chodili jsme na takové ty ukázky, ukázkové hodiny nějakých výrobků, kde jsme si mohli něco zkusit. Pokud by se něco nabízelo, tak bych chodila ráda, ale moc toho času teda opravdu nemám.

Že to tedy není moc kam vměstnat? A nadřizený ti dává nějaké nabídky? Jestli je něco jako možnost vzdělávání se pro pedagogy i možnost se vzdělávat coby vychovatelka?

Občas přijde nabídka, některé kurzy se opakují, ale když mě něco osloví, určitě bych ráda se zúčastnila.

A co bys třeba ráda?

Zase si zkusila nějakou jinou pracovní činnost. Protože to teďka poslední dobou dělají i kolegyně ve škole, že si udělají takové dílničky odpoledne, pozvou pedagogy, tak to je taky fajn.

Řešíte v družině i realizaci preventivních programů a konflikty v třídním kolektivu?

Určitě. Samozřejmě. S dětmi je potřeba řešit jakýkoliv konflikt, jakýkoliv problém je potřeba řešit přímo s dětmi. Dívat se, jak se k tomu staví.

A ty preventivní programy tedy realizuješ ty sama ve své družince?

Ano anebo s kolegyněmi. Pokud mám nějaký problém, potřebuji to s někým probrat a je důležité získat i jiný úhel pohledu. Máme pěkný vztahy, vzájemně si poradíme.

A jak to probíhá?

Prostě řeknu kolegyni, jestli by mi s tím neporadila nebo jak by se na to podívala anebo jak by to ona řešila.

Pomohlo by ti, kdyby tu byla osoba, která bude tyto aktivity, programy realizovat anebo která by vás v tomto proškolila?

Určitě. Na sto procent. To si myslím, že každá další pomoc je dobrá

A byl by tam vůbec nějaký prostor časově? Když si vezmeš, ty začínáš někdy ve 12, pak jdete s dětmi na oběd a někdy začínáš i později a teďka se jde na vycházku od 14 do 15hod.

Tak musel by se na to ten čas udělat. Pokud by to bylo potřeba, ten čas by se udělal.

Co se ti na práci vychovatelky v družině líbí?

Že to není rutinní práce, že to není taková opakující práce, že neustrneš na jednom místě

Co se ti naopak nelíbí (chybí) a ráda bys to i například změnila?

Těch je hodně. Především se mi nelíbí ty roky, co pracuji ve školní družině, že děti jsou ve třídách, že mají školní družinu ve své třídě. To je negativum s velkým N. Protože když dopoledne jsou ve třídě a odpoledne jsou zase ve třídě. Třídy nejsou vybaveny pro školní družinu. Bylo by fajn, když by každá družinka měla svoji místnost jako ve školce, která by byla pěkně vybavená, ty děti by se tam cítili dobře. To je první věc, která se mi teda ve školní družině vůbec nelíbí. A pak se mi nelíbí, že se slučují děti, že každou chvíli mají jinou paní vychovatelku, jsou u jiné. Ta vazba na tu vychovatelku není taková, jak bych si představovala. Tak to se mi taky moc nelíbí. To je z důvodu, že kolegyňe je nemocná nebo z jiných organizačních důvodů a ty děti potom jsou zmatené. Nemají takový ten svůj režim. Takový systém školkový by se mi líbil v té školní družině. Pro prvňáky rozhodně a pro ty starší spíše taková forma toho školního klubu. Místnosti vybavené trochu jinak, než ty prvňáci. Prvňáci kočárky, domečky a tak dále, pro starší pak stoly ping-pongový, společenské hry.

Tady jsou družiny ve třídě anebo nahoře jsou vybavené družiny?

Ty jsou strašně malé a nejsou vybavené. Děti je tam hodně a vůbec ten prostor je nevyhovující.

Negativa tedy prostor, nevybavenost..

A to, že z organizačních důvodů se musí děti neustále slučovat.

Víš, jestli působí na Vaší škole sociální pedagog?

Ne, vůbec jsem neslyšela, že by tu byl nějaký sociální pedagog.

Pokud se ti někdo představí jako sociální pedagog, co tě hnedka napadne?

Sociální pedagog, já si představuji, že by měl čas a možnosti zjistit jaký jsou sociální podmínky doma u dětí, jaké mají děti doma rodinné zázemí. V případě nějakého problému to prostě řešit, za pomoci vychovatelky, učitelky, vedení školy. Sociální pedagog by měl mít přehled a měl by mít prostor na to, aby to mohl mapovat sociální zázemí dětí. De facto ta vychovatelka i ta učitelka vlastně by to měla vědět taky, ale myslím si, že by ten sociální pedagog měl mít tu pravomoc.

A ty jako vychovatelka se dostaneš do kontaktu s rodiči? Komunikuješ hodně s rodiči, když to vezmeš tak max. dva roky zpátky?

Jelikož mám ty starší děti, tak rodiče to moc neřeší. Pokud je nějaký problém a musím to řešit s rodiči, tak mám takový pocit, že pokud se nejedná o něco vážného jako například úraz, tak to ti rodiče moc neřeší.

A zajímají se o tvůj program?

Ve školní družině? My posíláme teda ty lístečky na ty programy, ale jinak ani ne. U těch starších, ne Ta třetí a čtvrtá třída to už rodiče mají ty děti tady spíše na hlídání. Mají pocit, že to dítě zatím nemůžou nechávat doma, že by třeba doma vyhořeli anebo, že by se tam dělali nějaké věci, které se nemají, a tak proto je posílají do družiny.

Takže, když se vrátíme, ty jsi uvedla, že sociální pedagog může působit, že by měl mít prostor, aby zmapoval prostředí, ve kterém žijí děti?

Spíše takový, že by měl mít pravomoc tak, jak sociální pracovnice, zasáhnout hlouběji. Myslím si, že sociální pedagog by měl být ve školách něco podobného jak je sociální pracovních v těch různých institucích. Samozřejmě potom něco následně řeší s vychovatelkou a učitelkou.

A dokážeš si představit, že by sociální pedagog pracoval s dětmi i během vyučování?

To každopádně by měl být ve škole. Myslím si, že těch problémových rodin dost přibývá, problémy mezi dětmi narůstají. Potřebují větší péči. A ať je to psycholog, sociální pedagog každá profese by byla ve škole jenom ku pomoci.

Dokážeš si představit, že by sociální pedagog fungoval i v družině?

Ano. Pomáhal by nám i v té družině, mohli bychom se na něj obracet, mohli bychom diskutovat, on by nám zjistil hlouběji co a jak. Já to považuji do budoucna za prioritu. Jak jsou asistenti

Má sociální pedagog něco společného s pracovní pozicí vychovatelky? (uved' konkrétně)

Rozhodně má. Každopádně oba dělají výchovnou práci.

A požádala bys jej tedy o pomoc, když víš, že tady funguje?

Ano, já si myslím, že kdyby tady byl, tak mi bychom ho požadovali všichni, tedy tu jeho činnost. Každá bude ráda, když se může s někým poradit, viděl by více do rodinného zázemí. Ta kolegyně to nevidí, ta to řeší tak nějak povrchně trošinku. Dítě zlobí, tak řekne ten svůj náhled, ale my nevíme, proč to dítě zlobí, jestli není ten velký problém třeba v rodině anebo v okolí toho dítěte.

Moc ti děkuji a jako poslední – je něco, co bys chtěla zmínit k tématu, ale neptala jsem se tě na to?

Můžu uvést jen to, že pokud bude nějaká anketa, ve které se budou ptát má-li být sociální pedagog v družině, ve škole já napíšu ano ano. Stoprocentně. Potřebujeme ho. My bychom potřebovali nejen sociálního pedagoga, ale i psychologa. Psycholog řeší ty

vážnější věci, kdežto sociální pedagog by se mohl věnovat i těm méně závažným, což mi v družině potřebujeme.

Příloha č.7: Přepis rozhovoru s R3

Začneme základními údaji, kterými jsou věk a dosažené vzdělání.

Je mi 59 let. Střední odborná škola

A současná pracovní pozice?

Vychovatelka ve školní družině.

A předchozí pracovní zkušenosti anebo si rovnou pracovala po škole jako vychovatelka?

Ne, ne. Pracovala jsem jako učitelka na odborném učilišti.

A hnedka, jak si ukončila školu, si šla pracovat jako učitelka?

Tak to ne. Ještě jsem rok pracovala u Krasu?

U Krasu? To znamená, co?

Oděvní podnik.

A to tě nějak bavilo? Proč si začala pracovat po škole u Krasu?

To jsem byla chvíli ve skladu, pak zase na praxi na učení a pak jsem po sedmi letech šla učit na odborné učiliště.

A jak vlastně došlo k tomu, že jsi začala učit?

Chtěla jsem pracovat s dětmi.

Jak dlouho už pracuješ na této pozici?

No, sedmnáct let.

To je dlouhá doba. Pořád se jedná pro tebe o zajímavou práci?

Jo.

Jak vnímáš pozici vychovatelky ve školní družině?

Jedná se o smysluplné zaměstnání, ale určitě ne lukrativní. Bohužel v současné době postavení vychovatelky ve škole je trochu upozaděné oproti učitelům. Ale v podstatě, kdo má rád děti a chce s nimi pracovat, tak je funkce vychovatelky na místě.

Takže si myslím, že ta funkce vychovatelky na ZŠ je někde jinde? Dole, že se nikdo nezajímá o to, co ten vychovatel na škole dělá?

To zas ne. To bych neřekla, že se nezajímá, ale pokud se má něco upřednostňovat, upřednostní se učitel. Uznává se více funkce učitele.

Jak si myslíš, že zaměstnavatel nahlíží na pozici vychovatelky v družině?

Informantka odpověděla neurčitě. Nechtěla se moc vyjadřovat k této otázce. Ptala se, komu to budu pouštět.

Jak nahlíží na práci vychovatelky tvoji nejbližší (rodina, přátelé)? Stalo se někdy, že by ti to rozmlouval?

To ne.

Jakým aktivitám by ses měla věnovat? Jakým aktivitám se věnuješ?

V družině převážně výtvarné výchově, pracovní výchově. Sport. Hry.

Převážně se tedy jedná o přímou práci s dětmi a patří tam i jiná činnost?

Co myslíš jinou činností?

Kromě práce s dětmi, že přijdeš, hraješ si s nimi, tvoříte spolu. Jaké jiné činnosti jako vychovatel vykonáváš?

Samozřejmě výchova těch dětí. Když je máš v první třídě, musíš je naučit jíst, mnohdy to neumí, musí se naučit o sebe postarat, snažíš se, aby zapadly do kolektivu, aby se nestranily. A i tato funkce do role vychovatelky patří.

A spadá do činnosti vychovatelky i administrativa?

Ano.

A ta spíše převládá anebo převládá práce s dětmi?

Já bych řekla, že převládá práce s dětmi.

Jak vypadá tu běžný pracovní den? Jak se liší pracovní dny?

Tady je den ovlivněný počtem hodin odpracovaných ve škole. Pokud máš ranní, vypadá den jinak, pokud začínáš v poledne, vypadá den zase jinak. Mně bohužel, když začíná ranní, končí až odpolední. Tady musím čekat, mám to domů daleko.

A ranní to je od kolika hodin?

Od šesti.

A když říkáš až do večera?

No, tak končíš.... Jsou zde tzv trhané směny. To znamená, tři hodiny je ranní a potom pauza a začíná se od 11:40 do, podle rozpisu práce.

Takže obvykle, pokud nemáš ranní směnu, začínáš práci v 11:40 a pracuješ přímo s dětmi.

Tak

Jaké metody/ přístupy využíváš při práci s dětmi? Co se ti například osvědčilo z hlediska zkušeností.

Motivovat dítě k činnosti nějakou motivační celoroční hru, do které se zapojují a která je pak motivuje k dalším činnostem v průběhu roku.

A zapojují se ti všechny děti? Anebo jak řešíš případy, kdy někdo něco nechce dělat. Vedeš ho nějak, aby se zapojil, anebo ho necháváš dělat svoji činnost?

Pokud vyloženě odmítne, nenutím, ale on po čase stejně přijde a chce. Takže ne, nenutím.

Máš prostor pro další vzdělávání?

Určitě jo.

Takže nabídka je? A máte možnost se vzdělávat v družině?

Určitě.

A jaké kurzy máš nejvíce zájem?

Co se týká činnosti, jakékoliv. Ať je to výchovná, pracovní, výtvarná, jakákoliv.

Řešíte v družině i realizaci preventivních programů a konflikty v třídním kolektivu?

Určitě. Musí se řešit. Vlastně je to na denním pořádku. Řeší to pořád, protože mezi dětmi vznikne konflikt a dneska jsou ve třídě děti s nějakým postižením nebo poruchama chování. A v družině je právě ta nevýhoda, že ve škole mají k dispozici asistenty, kdežto v družině ho k dispozici nemám.

A měla jsi někdy dítě, které mělo svého asistenta v době výuky, a v družině pak ne?

Ano, a je jich čím dál víc, bohužel. A myslím si, že tyto poruchy chování jsou nedostatečně zajištěné. Pokud ve škole má toho asistenta, potřebovala by ho i v družině, protože ta činnost, ten počet dětí je stejný jako ve třídě.

A ty máš teďka kolik dětí v družině?

Dvacet osm.

A jaký ročník?

První třídu

To je poměrně vysoké číslo dvacet osm pro zvládání nějakých společných akcí a taktéž na to věnovat se každému individuálně.

Bohužel jo, ale musím to zvládnout.

Pomohlo by ti, kdyby tu byla osoba, která bude tyto aktivity, programy realizovat anebo která by vás v tomto proškolila?

Určitě v určitém směru ano, ale stejně, pokud člověk chce mít autoritu, si musí ve většině situací poradit sám.

A co myslíš v tom určitém směru ano?

V podstatě tady u těch poruch chování. Když to dítě je nezvládnutelné, má svoji hlavu, tak tam je potřeba někdo, kdo by u toho dítěte byl anebo kdo by sledoval víceméně to dítě. To je funkce toho asistenta, protože tam je to někdy nevyzpytatelné, protože při počtu dvacetiosmi mít oči jen pro jednoho, to prostě nejde.

Co se ti na práci vychovatelky v družině líbí?

Dětský kolektiv.

Co se ti naopak nelíbí (chybí) a ráda bys to i například změnila?

Na práci vychovatelky?

Ano, tedy pokud je něco takového.

Pousmání se informantky. Odpovídající pracovní doba aktivitám, protože my nemáme přestávku. Pracuješ v jednom kuse a pokud je rozmezí 28 až 30 hodin, kdy si může vedení vybrat kolik hodin vlastně můžeš odpracovat. Takže těch třicet hodin v podstatě je opravdu náročných, takže já bych rozhodně upravila pracovní dobu pro vychovatelky.

A co myslíš o prostoru pro družinu. Je vyhovující?

Je to malý pro 28 dětí, ale mám k dispozici chodbu, máme k dispozici další prostory, takže já jsem v podstatě spokojená.

A vybavení družiny?

Určitě.

Víš, jestli působí na Vaší škole sociální pedagog?

Sociální pedagog zde působí nárazově.

Takže víš, že zde působí?

Ano.

Máš představu o jeho činnosti? Jak by měl fungovat na škole? V jakém režimu?

Představu mám, ale ještě jsem ho nevyužila.

Pokud se ti někdo představí jako sociální pedagog, co tě hnedka napadne?

Vztahy mezi lidma, vztahy mezi dětma.

Co může sociální pedagog na základní škole dělat? V jaké oblasti se může uplatnit (v průběhu vyučování, prevence, po škole)? Jak může na základní škole pracovat?

Já myslím, že spíš dopomáhat ke stmelení kolektivu ve třídách, řešit krizové situace. Tam si myslím, že je k užtku. Spolupráce s třídním učitelem, popřípadě i s vychovatelkou.

Takže tam nacházíš uplatnění i v odpoledních hodinách, v družině?

Určitě. U nás je spousta možností, spousta her, které de dají této věci přizpůsobit.

A myslíš si, že je na to i časový prostor?

Čas v družině je omezen tím, jak děti odchází domů, odchází do kroužků, tudíž není v podstatě nebo je málo možností sehnat ten kolektiv celý dohromady. To je pravda, tam má třídní učitel větší prostory. V družině jsou k tomu omezené možnosti.

Máte nějak omezené, kdy mohou jít děti domů z družiny, pevně stanovené časy?

Ne. A odchází ještě do kroužků. V rámci družiny působí kroužky, v rámci školy jsou kroužky, a ty děti navštěvují kroužky a odchází a přichází.

A sklouzává ta činnost někdy spíše k hlídání dětí? Anebo si to dokážeš nastavit tak, aby to nebylo?

Já se přizpůsobím. Forma hlídání možná nastává v situaci, kdy spojí víc oddělení, když se sejde větší počet lidí. Tam už potom moc možností není. Ta ranní družina, děti přichází postupně, ale navrší se jich tam početně, takže je to o tom hlídat příchody, zapisovat atd.

Napadlo tě jej někdy oslovit a požádat o spolupráci? Proč ano/ne?

K tomu nenastala příležitost.

Má sociální pedagog něco společného s pracovní pozicí vychovatelky? (uved' konkrétně)

Podle mě hodně.

A co třeba?

Protože každý vztah, každá činnost řídí vlastně chováním dětí, práci dětí vztahem lidí k práci atd. a ten vychovatel je nucený tady tohle řešit. Takže já si myslím, že se to prolíná velmi.

A vyhovovalo by ti, kdyby tu byl někdo, s kým bys mohla řešit individuální případy? Anebo kdyby bylo nějaké setkání, kde bys mohla sdílet svoje dojmy, pocity, problémy s ostatními a společně to řešit? Někaká forma supervize například?

To nastává poměrně často. Sbíráám zkušenosti stále, potřebuji se dozvědět od ostatních, co se kde děje, ano potřebuje pomoc.

Ty jsi tady zmínila docela takovou zajímavou věc, že potřebuje vědět od těch ostatních, co se kde děje, takže mít přehled i o těch ostatních dětech v družině, kterré zrovna nechodí do tvého oddělení, že?

Jednak. A jednak s třídním učitelem úzká spolupráce, protože třídní učitel nahlíží na dítě jiným stylem, než vychovatel, protože my máme volný aktivitu, my nemáme děti posazené v lavicích. Třídní učitel zase dobře ví, jestli to dítě umí číst atd.

Takže je určité důležité, aby fungovala spolupráce mezi učitelem a vychovatelem?

Kdyby to nefungovalo, není to práce, jak má být.

Nakonec se chci zeptat, zda chceš něco dodat k tématu sociálního pedagoga anebo vychovatelky ještě dodat, co jsme nezmínily, ale ráda bys to uvedla k tématu.?

To asi ne.

A kdybys to mohla změnit, že by ses vrátila v čase a mohla se znovu rozhodnout, zda budeš pracovat jako vychovatelka v družině, šla bys do toho znovu?

Každopádně, pokud by byla jiná situace, udělala bych vysokou školu a šla učit.

Příloha č.8: Přepis rozhovoru s R4

Věk/ získané vzdělání – obor

Je mi 31 let a mám magisterský titul, obor sociální pedagogika a sociální poradenství

A v současné době pracuješ na jaké pracovní pozici?

Pracuji na částečný úvazek jako vychovatelka a jako asistentka pedagoga.

A tvoje předchozí pracovní zkušenosti?

Byla jsem rok jako asistentka pedagoga u dítěte s poruchami chování

A to jsi nastoupila hnedka po ukončení magisterského studia?

Ne, ještě na škole. Poslední rok magisterského studia.

A na pozici vychovatelky působíš už jak dlouho?

Třetí rok.

Jak vnímáš pozici vychovatelky ve školní družině?

No, já si myslím, že je to nedoceněný, že jako všichni mluví o učitelích, ale je to důležitá práce s dětmi. A hlavně mě to baví.

Takže je to nedoceněný z hlediska respektu vůči té pozici anebo finančně?

No, finančně to si nemyslím, že by bylo až tak úplně špatný, ale spíše tady to paní učitelka řekla, no ale paní vychovatelka to je tady no ..přijde mi, že je to takový vedlejší, že všichni vidí tu paní učitelku a ta družinářka je už takový, no..

A myslíš si, že je to takto i u dětí?

No, spíše u těch rodičů. U těch dětí je to dobrý. Oni to chápou tak, jak by měli. Dopoledne mají paní učitelku, odpoledne potom vychovatelku a to respektují.

Jak si myslíš, že zaměstnavatel nahlíží na pozici vychovatelky v družině?

Já vůbec nevím. Já s ním vůbec nepřijdu do kontaktu, takže...

Například z hlediska možností/příležitostí, které máš?

Zrovna já jsem takový člověk, který nikdy nezajímá, anebo jsem ještě neměla čas řešit nějaký kurz, jestli by mě pustil anebo tak. To nevím vůbec.

Jak nahlíží na práci vychovatelky tvoji nejbližší (rodina, přátelé)?

Jako naši se vůbec nestarají o to, co dělám. Třeba jako můj tat'ka ani neví, jaký mám vystudovaný obor.

On se ani nikdy nezajímal?

Ne. On je rád, že má vysokoškolsky vzdělanou dceru, to se chlubí, ale že by věděl...On si možná myslí, že jsem ta učitelka. Jakože naši jsou v tomhle. Já jsem si všechno rozhodovala sama, takže oni mi nemluvili do toho, do jakýho oboru anebo proč a jak.

Takže ty ses sama rozhodla, že chceš studovat sociální pedagogiku?

Ne. Já jsem se po gymplu nedostala na vysokou, tak šla jsem na vyšší odbornou právě sociální na Kotlářské, a pak to mě moc nebavilo, jsem hledala jiný podobný obor. Přemýšlela jsem, že budu učitelka na prvním stupni, ale já a hra na hudební nástroj nebo zpěv, to nepřípadá v úvahu, takže...mně se to prostě líbilo, protože sociální pedagogika mi přišla hrozně zajímavá a tak jsem ta šla.

A když si to začala studovat, ptal se tě někdo, co je to za obor? Co vlastně studuješ?

Ne, my jsme se pořád ptali, co z nás vlastně bude.

A co vám na to odpovídali?

No, jako v sociální oblasti u dětí, dospělých, starých lidí, ale nikdy bych nečekala, že budu pracovat ve školní družině. Já jsem si myslela, že něco jako Lužánky, něco takovýho prostě.... ale co si pamatuji, že jsme se s děckama bavili, že prostě nevíme, co z nás bude. A hodně z mého oboru...vím, že dvě dělají vychovatelky a hodně dělají sociální pracovníky v domovech.

Tak to je dobré, že jste stále ve spojení.

No, to je ten facebook

Jakým aktivitám by ses měla věnovat? Jakým aktivitám se věnuješ?

Zrovna teďka moje děti hrozně rády vyrábí, takže já musím pořád vymýšlet něco, aby jsme. ne malovat, ale vystřihovávat a lepit. Takže oni, vždycky, když pro ně přijdu do třídy, tak se mě ptají, co budeme dneska vyrábět. Takže my se snažíme hlavně toto, abychom měli pěknou výzdobu. Já musím říct, že se teprve rozkoukávám, protože jsem po té mateřské, že ještě úplně nevím. Ještě jsem si naložila ty kroužky. Mám vaření s dětmi a saunu. No, zatím do toho nejsou úplně tak vložena, jak bych chtěla. Myslím si, že příští rok se budu jakoby víc vymýšlet aktivity atd..

A ty máš teďka jakou třídu?

Mám první.

A kolik jich máš v družině?

26.

A máš vůbec čas s dětmi něco tvořit?

Právě že, já mám čas každý den, protože je mám od půl dvanácté, takže můžeme každý den něco dělat. Blbý je, že jich hodně chodí brzo domů, protože mají kroužky mimo školu a tak to třeba děláme tři dny, ale snažím se každý den...není to, že bych řekla, tak

jsme v družině, tak si vemte hry. Jako ony samy si chtěou omalovávat a malovat, když už tedy bych pro ně nic neměla, ale není to takový, že by jen tak hrály.

Takže tvůj den začíná obvykle v 11:40 a pak jedeš někdy do večera, do čtyř, do pěti?

Tak já jsem v práci od půl osmé a jako tu hlavní náplň považuji až tu družinu, to je 11:40 a do čtyř skoro každý den.

A nepřijde ti náročné vykonávat zároveň asistenta a vychovatelku? Máš celé dopoledne, jseš u toho dítěte, a pak hnedka nastupuješ jako vychovatelka v družině, bez nějaké pauzy.

Přišlo mi to náročný, když jsem před mateřskou dělala asistentku ve své družině. To bych nikdy v životě nechtěla, protože to bylo hrozný, ale teďka s tím klukem je jednoduchý pracovat. On je hrozně šikovný, tam jde spíš o to chování. Já jsem tam spíš jako takový, nechci říct, že dozorce, ale není to víceméně ani potřeba. Je dobře, takže já nejsem unavená.

Takže je to spíš jako výhoda?

To jo, Pře těma třem rokama, jak jsem byla u Verunky, tak to bylo náročný, protože jsem s ní musela hodně pracovat, psát, počítat, prostě všechno a byla jsem ve stejné třídě, jak jsem měla družinu, a bylo to náročný.

Ty jsi se vlastně ani nevyvětrala?

Vůbec. Oni se mnou ráno řešili družinu a pořád a pořád. To bylo hodně náročný.

Hlavní činnost vychovatelky je zřejmě práce s dětmi. Je ještě jiná činnost? Ty jsi jmenovala kroužky, které děláš? Ty spadají taky pod tu činnost?

Hm, no jako, měla bych vést kroužky. Nevím, co jako...

Co by si řekla, že ještě spadá do obsahu práce vychovatelky v družině?

Tak určitě i ty vycházky jsou důležitý, myslím si, že i rodiče mají zájem, abychom chodili ven.

Jsou povinné vycházky?

My máme každý den vycházku povinnou od 14 do 15, když mám kroužek, předám děti někomu jinému, aby šly ven. Takže každý den jdou na tu hodinu ven. A mám tam opravdu i rodiče, co se zajímají, když odpadne kroužek, aby náhodou ty děti nezůstali ve škole, že i rodiče chtěou, aby ty děti na vycházku šly.

Takže to si takto hlídají?

Ano.

A administrativa taky spadá do téhle práce?

No, píšeme měsíční plány, máme třídnické knihy i jako družiny i kroužkový, Ty měsíční plány jsou takový vtipný pro mě, ale dá se to jako zvládnout.

A co komunikace s rodiči. Říkala si, že si voláte ohledně vycházek.

Oni mají na mě číslo, voláme si docela pravidelně. Jako chybí mi to, že je nevidím každý den, ale jako, když něco potřebujou, není problém se domluvit. Emailem.

Zajímaví se o tvé aktivity, program v družině?

To ani ne.

Spíš jako organizační věci?

No. Jako, že by mi řekli, že třeba málo malujem nebo tak to ne. Ještě mi nikdo neřekl, že dělám něco, co se jim nelíbí.

Jaké metody/ přístupy využíváš při práci s dětmi?

Hm.

Tak si to trochu už zmínila. Snažíš se jim třeba spíše organizovat ten čas anebo jim dáváš prostor, volno.

Oni spíš vyžadují nějakou organizaci, takže se snažím každý den něco naplánovat, a potom mají i čas na hraní, to jako samozřejmě ne, že ne, že by musely pořád pracovat. Jako nenuťím je, když tam mám chlapečka, který i během vyučování odmítá pracovat, i v družině, tak já ho nebudu nutit. On si zaleze a staví si, a když chce tak si prostě vyrábí. Já se snažím jim ten čas nějak naplánovat, ale nenuťím je, ale ono je to těžký, když mám takovou třídu, jakou mám nahoře, je to malinký.

Ty prostory, které máte?

Ty prostory, no.

Je to nevyhovující?

No určitě, protože, když si chce půlka třídy hrát a půlka chce vyrábět, tak se tam prostě nevlezem. Takže to musím nějak naplánovat, je to prostě složitější.

Takže prostory, když bys mohla, tak je prostě změníš, a co vybavení družiny?

No, nám tam právě nejvíc chybí ten prostor, kde mohou děti na zemi hrát. Oni třeba zalezou pod stůl a tam si hrajou, protože tam přes ně nikdo nešlape nebo tak. Nejvíce prostě ten prostor. To tam prostě chybí, něco, jak mají ve třídách koberec, na kterém si můžou hrát, lehnout si, to nám tam chybí, ale jinak je to v pohodě. Materiály to máme, takže jinak dobrý.

Máš prostor pro další vzdělávání? Zajímáš se o něj?

Ne, teď ani moc ne.

A kdyby ses zajímala, z jaké oblasti by to bylo? V jaké oblasti by se měla vychovatelka vzdělávat? A měla by se vůbec vzdělávat?

No určitě. Já si myslím, že jsou pořád nové ty.... Já se orientuju na to vyrábění, takže ty techniky. Nevím, já jsem většinou samouk, takže si najdu něco na internetu, pak si vyzkouším sama a pak dělám s těma dětma, takže spíš takový kurzy, aby měly nějaký pěkný výrobek.

Řešíš v družině i realizaci preventivních programů a konflikty v třídním kolektivu?

My si tak jako něco řekneme, když je potřeba, anebo, když mám v plánu uvedeno, měli jsme například bezpečnost, tak si říkáme spoustu věcí. Já nevím, kdo je účastníkem provozu, jak se máme chovat, ale jako to spíše zmíníme anebo formou diskuse, ale jako programy, to vyloženě ne.

Pomohlo by ti, kdyby tu byla osoba, která bude tyto aktivity, programy realizovat anebo která by vás v tomto proškolila?

No, určitě.

A časově by se ti to tam vlezlo?

Jo. K těm prvňáčkům jo, k těm starším je to horší, ale k prvňáčkům by to bylo v pohodě.

Co se ti na práci vychovatelky v družině líbí?

Mě prostě baví ta práce s dětma. Kdybych mohla, asi bych byla raději tou učitelkou, ale nemám k tomu až tak vlohy, ale mě ta práce baví, se vším všudy.

Co se ti naopak nelíbí (chybí) a ráda bys to i například změnila?

Možná ten přístup rodičů, aby to bylo adekvátní. Každý máme tu svoji práci a myslím si, že ji děláme dobře. Prostě, že to není paní učitelka pak někde paní vychovatelka, ale jinak nic.

Víš, jestli působí na Vaší škole sociální pedagog?

Ano, vím.

Jakou máš představu o fungování sociálního pedagoga na škole?

Vím, že vytváří nějaký preventivní programy, že chodí do tříd, že pracuje s dětmi i formou her nebo něčeho takového.

A jaká je tvoje představa o fungování sociálního pedagoga ve škole?

Myslím si, že by měl spolupracovat s výchovným poradcem a spolu řešit, co je potřeba, ve které třídě například šikana anebo něco takového. Musí hodně spolupracovat s výchovným poradcem, psychologem.

Dokážeš si představit, že by sociální pedagog fungoval i v družině?

Možná u prvňáčků by to šlo. Starší děcka už chodí pozdě do družiny a chodí brzy domů, protože mají kroužky. Tam je to takový složitý mít nějakou skupinu dětí, se kterou bys pracovala. To by asi musel být jednou za měsíc nějaký kroužek a takhle.

Jako dát informace dopředu rodičům, aby s tím počítali, že by bylo dobré, kdyby dítě zůstalo déle v družině a uvést i důvod?

Hm. Jenomže hodně dětí má kroužky mimo školu, tak si myslím, že málo rodičů by na to přistoupilo.

Napadlo tě jej někdy oslovit a požádat o spolupráci?

Ne

Má sociální pedagog něco společného s pracovní pozicí vychovatelky?

Tak je to člověk, který by měl pracovat s dětma.

A řekla bys, že vychovatelka by v podstatě měla dělat ty stejné věci, které by dělala sociální pedagog v družině?

V podstatě jo, ale není to až tak zaměřený na tu prevenci, ale práce s dětma je prostě práce s dětma. Vychovatelka má tematicky třeba Velikonoce, sociální pedagog zase šikana.

Moc děkuji za čas a ještě bych se chtěla zeptat, zda chceš ještě něco doplnit k tématu? Zmínit něco, o čem jsme se nebavili, ale mělo by být řečeno?

Ne.

Příloha č.9: Přepis rozhovoru s R5

Tak na začátek pouze základní informace – věk, nejvyšší dosažené vzdělání

Je mi skoro čtyřicet, vzdělání mám středoškolské.

Nějak zaměřené?

Textilní.

Tvoje předchozí pracovní zkušenosti?

Byla jsem zaměstnancem České pošty osmnáct let

A tam jsi šla hnedka po škole?

No, asi po třičtvrtě roce

A současná pracovní pozice?

Vychovatelka školní družiny.

Jak vnímáš pozici vychovatelky ve školní družině?

Velice pozitivně.

To znamená co?

Vyhovuje mi hrozně ta práce. Vyhovuje mi po všech stránkách. Vyhovuje mi asi vzhledem k mému naturelu rapla, možná trošku, Vlastně mě to dobíjí.

Jestli to chápu dobře, jsi v té práci ráda, vidíš v ní smysl?

Rozhodně. Ve skrz pozitivně. Mám pocit, že to málo, co já vím, mám šanci někomu předat a já se od nich můžu učit a ještě se můžeme nějak obohacovat v tom pozitivním slova smyslu. Samozřejmě každá práce má negativa, ale ty negativa se dají vidět pozitivně.

A ty pracuješ jako vychovatelka v družině jak dlouho?

Dva měsíce.

A předtím si neměla žádné zkušenosti z pedagogické oblasti?

Ne, akorát z vedení táborů.

Jak si myslíš, že zaměstnavatel nahlíží na pozici vychovatelky v družině?

To se asi nedá říci obecně, záleží na zaměstnavateli, ale řekla bych, že je ta práce trošku podceněná, což chápu, ale často si neuvědomují, že ty děti tráví ve škole celý den. Zajímá se především o ten čas strávený ve vyučování, aby bylo vidět nějaké výsledky, a ten zbytek je odsunutý na druhou kolej. Na jedné straně chtějí po nás výkony, ale na druhou stranu, není tam takový to jo supr.

Jak nahlíží na práci vychovatelky tvoji nejbližší (rodina, přátelé)?

Moje rodina s tím naprosto souhlasila, všichni ví, že je to, co já jsem měla celý život dělat.

Jakým aktivitám by ses měla věnovat? Jakým aktivitám se věnuješ?

No, já nevím, myslím si, že je strašně důležitý rozvíjet všechno, jako vnímat, co ty děčka....ja nevím, tak třeba kluci jsou více na ten sport, holky jsou více na výtvarku dejme tomu, tak jako jsou tam výjimky, ale prostě umět to trochu rozlišit. Když jdu na vycházku se samejma klukama, nemá smysl jít v uvozovkách do výtvarné galerie, jdu s něma na tu polici, kde jsou naprosto šťastný a naberoú si ty letáčky. Přizpůsobit to trochu tomu kolektivu a ty daný náladě hlavně. Stokrát si můžeš něco naplánovat, ale třída se ti rozeběhne úplně jinak.

A našla jsi už nějaké aktivity, které děti baví, za tu krátkou dobu, co jsem družině?

Rozhodně potřebujou vybit fyzicky, jakoby...poznáš...něbo když byli dopoledne bruslit, najít toho už dost a odpoledne chtějí mít už klid, takže si pak vyberou nějakou tu činnost, že si něco přečteme a samy si pak budou hrát společenské hry tak nějak to nechají plynout. Ale když ten den neměli ani ten tělocvik, tak odsunu lavice a hraju s nima vybíjenou ve třídě s molitanovýma míčkama.

Co ještě děláš? (vedlejší činnosti, nárazové akce,...) Jaké další aktivity spadají do činnosti vychovatelky ve školní družině?

Moje příprava především, která, protože to dělám krátce, tak mi zabere spoustu času, a řekla bych, že hodně u počítače, vyhledáváním různých materiálů. A tím, že ještě chodím do školy, studuji, tak se snažím využít i toho, co zrovna ve škole bereme, a snažím se to použít.

Takže ty si ještě doděláváš vzdělání, abys mohla působit na pozici vychovatelky ve školní družině?

Jo.

Jak vypadá tu běžný pracovní den? Jak se liší pracovní dny?

Tak já bych řekla, že to přizpůsobuju náladě těch dětí.

A jakou máš teďka třídu?

Třetí třídu a většinou začínám 12:55.

A končíš až večer o šesti?

Ve čtyři, v pět.

A máš nějaký prostor s dětmi pracovat v rámci vyměřeného času?

Málo, protože když je v jednu vyzvednu, mám tak patnáct minut ve třídě, což nemá smysl asi nic vytahovat a jdeme na oběd. Hodně dětí chodí do kroužků, takže jdou před procházkou pryč, což na té procházce, pokud je jich málo, tak se mi osvědčilo si s nima povídat o tom tématu, které jsme měla namyšlené, ale pokud je jich plná třída, tak to nemá smysl. A když přijdeme, tak přijdeme v ty tři. Je to takový honěný z kroužku do kroužku a je málo času. Jediné je pondělí, kdy začínám 11:40, je den, kdy máme šanci něco udělat.

Jaké metody/ přístupy využíváš při práci s dětmi?

Já nevím, To asi nebudu umět pojmenovat.

Máš prostor pro další vzdělávání? Ty jsi doděláváš tu školu, že?

Horko těžko ano.

A měla bys zájem ještě o nějaké jiné kurzy?

Rozhodně.

A jakého charakteru?

Za prvé nějakou zdravotnědu, kurzy první pomoci. Pak bych řekla nějaký sportovní.

A to myslíš jako aktivity sportovní s dětmi?

Jo, ale hrozně mě jakoby baví i pedagogika jako takhle jako předmět samotný a s tou psychologií, jak je to projatý, ale musím říct, že i výtvarku. Mít víc času, tak by mě bavilo jít s děckama na nějaké workshopy. Do něčeho se prostě zapojit. Anebo bývá vyrob si knihu, ale ty děti mají tak málo času, že když jsem jim to navrhla, tak v podstatě, tím, že ten čas nemají, tak se do toho nechtějí ani pouštět.

Takže narážíš. Prostor je, možnosti jsou, ale čas není.

Ano.

Řešíte v družině i realizaci preventivních programů a konflikty v třídním kolektivu?

Určitě. Tak my jsme třeba byli na těch policajtech, především nebo kdy, jsme probírali hasiče.

Pomohlo by ti, kdyby tu byla osoba, která bude tyto aktivity, programy realizovat anebo která by vás v tomto proškolila?

Určitě.

Co se ti na práci vychovatelky v družině líbí?

Ta akčnost a ta jakoby to všeobecně. Prostě ten všeobecný záběr. Nebýt zaměřený jen jedním směrem.

Co se ti naopak nelíbí (chybí) a ráda bys to i například změnila?

Možná někdy, neříkám, že vždycky, ale přístup okolí.

A teďka myslíš na té škole anebo společnosti?

Společnosti, někteří rodiče mají pocit, že ty se tam máš starat o ty děti a víceméně, vždycky to dítě bude více, než ty.

A ty hodně přicházíš do kontaktu s rodiči ve své práci? Zajímají se rodiče o tvé plány, tvoje aktivity?

Ne. V podstatě ne.

Víš, jestli působí na Vaší škole sociální pedagog?

Řekla bych, že bude právě organizovat takový ty akce, kterých se mohou účastnit děti anebo rodiče, ideálně společně s rodiči.

Rodiče s učiteli a s dětma?

Ano.

Na jaký téma třeba? Z jaké oblasti?

Šikana. Prostě takový ty témata, kterých se jich běžně dotýkají.

Měl fungovat na škole?

Určitě.

V jakém režimu?

Určitě nemusí být jakoby pořád, třeba dejme tomu v městské části pro ty daný školy, třeba pro čtyři základy.

A myslíš si, že se může uplatnit i během dopoledne? Během vyučování?

Určitě, může to řešit s třídníma učitelama a někdy by měli ty třídní učitelé více spolupracovat s vychovatelkami v družině.

Takže spolupráce vychovatel a třídní učitel?

Myslím si, že by to bylo super, aby byli schopní se domluvit třeba...já nevím... já si naplánuju, že půjdu k policajtům a paní učitelka tam půjde dopoledne, aniž by to věděla. Tak nějak propojit tu komunikaci.

Dokážeš si představit, že by sociální pedagog fungoval i v družině?

S tím počítám, že by tu byl pro všechny.

A z jakého důvodu by tady měl být?

Právě, aby propojil ty učitele s těma družinářama. Aby v případě potřeby byl schopný udělat akci jen pro ten kolektiv vyučujících, na čem se shodnout, co řešit.

Má sociální pedagog něco společného s pracovní pozicí vychovatelky? (uved' konkrétně)

On by měl vycházet z té vychovatelky jako takový.

Takže by měl mít vystudovaný základ pedagogiky, psychologie, výchova.

Ano.

A víš, jestli na Vaší škole funguje sociální pedagog?

Je tady psycholog, ale sociální pedagog, to nevím.

A kdyby tady byl, napadlo by tě, jej oslovit a požádat o spolupráci?

Ted'ka bych si netroufla, se přiznám

Proč ne? Z jakého důvodu?

Asi, ač tak nevypadám, asi se stydím.

Chceš na konec něco dodat anebo zmínit něco, o čem jsme se nebavili, ale potřeba uvést?

Ne.